

2. bergjegerdivisjons felttog gjennom Helgeland i 1940

Alexander Christopher Poulton

Masteroppgave i historie ved lektorutdanninga His-3980

Mai 2016

Sammendrag

Denne avhandlingen tar for seg 2. bergjegerdivisjons felttoget gjennom Helgeland 1940. Denne divisjonen hadde som mål å komme til unnsetning til Narvik så fort som mulig. General Dietl og hans 3. bergjegerdivisjon var avskåret fra resten av det okkuperte Norge ved våren 1940. I tillegg vil masteroppgaven se på noen utvalgte hendelser ved felttoget i et kontrafaktisk lys for å kunne se hva som kunne ha skjedd ved våren 1940.

I avhandlingen har jeg brukt kilder ved Arkiv i Nordland i Bodø og relevant litteratur om andre verdenskrig i Norge og Europa. Jeg har beskrevet det tyske felttoget til 2. bergjegerdivisjon, med spesielt fokus på den forreste bataljonen, Sorkobataljonen. Noen hendelser blir analysert for å se hva som kunne skjedd annerledes, innenfor rimelighetens grenser. For å lettere forstå de hendelsene i Helgeland og hvordan det kunne ha gått annerledes har jeg også tatt for meg noen bakenforliggende hendelser. For å forstå hvorfor hendelsene utviklet seg som de gjorde mener jeg det er viktig å se felttoget i Helgeland i sammenheng med krigen i Europa. Jeg vil også beskrive de styrkene som kom i land ved Namsos og Åndalsnes. Den britiske styrken i Helgeland besto av fem uavhengige britiske kompani, små styrker av Scots Guards og Irish Guards. I regionen var det også styrker fra det norske infanteriregiment 14.

Bergjegernes felttog gjennom Helgeland var vanskelig for de britiske og norske soldatene å stoppe. De norske og britiske styrkene var preget av dårlig kommunikasjon, organisering og til dels lav kammoral. Dette gjorde langvarig motstand vanskelig å yte. På grunn av mye tilbaketrekning ble soldatene demoralisert. I tillegg ble de ofre for mye rot og forvirring fra de øverstkommanderende. Bergjegerne hadde på sin side en effektiv kamptaktikk som greide å utnytte de svake punktene i frontlinjene til de norske og britiske styrkene. De var også veldig motiverte for å komme fram til Narvik for å unnsette sine bergjegerkamerater.

Innhold

1	Kapittel 1	1
1.1	Innledning.....	1
1.2	Kildene	2
1.3	Kildekritisk metode	3
1.4	Kontrafaktisk historie	4
1.5	Begreper	5
1.5.1	Allierte.....	5
1.5.2	Begreper innen militær organisasjon.....	5
2	Kapittel 2	7
2.1	1. september 1939	7
2.2	Storbritannia og de alliertes reaksjon/mottiltak	9
2.3	Norges posisjon ved krigsutbruddet	10
2.3.1	Norges forsvar	12
2.4	Allierte og Tysklands ønsker angående Norge	13
2.4.1	Storbritannia og Norge	13
2.4.2	Tyskland og Norge	13
2.5	Sovjetunionen invaderer Finland	15
2.6	Altmark-hendelsen	15
2.7	Videre frykt og mistenksomhet om Norges posisjon	16
2.7.1	De alliertes planlegging/hendelser	16
2.7.2	Tyskerne planlegger videre	22
2.8	Avrunding.....	24
3	Kapittel 3	25
3.1	Operasjon Weserübung 9. april 1940	25
3.1.1	Narvik og Gruppe 1 – 3. bergjegerdivisjon.....	25

3.1.2	Storbritannia og Frankrikes reaksjon	28
3.2	9. april til 3. mai	29
3.2.1	Første kontakt mellom Storbritannia og Norge.....	30
3.2.2	Narvik 10. og 13. april	31
3.2.3	Fokuset endres fra Narvik	31
3.2.4	Rupertforce.....	32
3.2.5	Operasjon Hammer	33
3.2.6	Mauriceforce	34
3.2.7	Sickleforce.....	35
3.2.8	Regjeringsskifte i Storbritannia.....	37
3.3	Avrunding.....	38
4	Kapittel 4.....	39
4.1	Berlin og situasjonen i Narvik.....	39
4.2	Helgeland	39
4.2.1	IR14 – Sundlobataljonen.....	40
4.2.2	Scissorforce	42
4.2.3	2. bergjegerdivisjon.....	43
4.3	Felttoget i Helgeland	44
4.3.1	Første sammenstøt – Svenningtjønnå.....	47
4.3.2	Svenningdal.....	48
4.3.3	Trofors.....	49
4.3.4	Storbjørnvannet	49
4.3.5	Regimentsbyen Mosjøen	51
4.3.6	Hemnesberget: Operasjon Wildente.....	52
4.3.7	Angrepet ved Sund	55
4.3.8	Bergjegernes marsj over Vesterfjellet og mot Rana.....	57

4.3.9	Dalselv, Stien og Mo i Rana.....	60
4.3.10	Marsjen mot Saltfjellet	65
4.3.11	Kampene i Saltdalen.....	67
4.3.12	Bodø bombes.....	71
4.3.13	Gjenerobringen av Narvik.....	72
4.3.14	Bergjegeres siste veimarsj.....	73
4.3.15	Bøffelmarsjen	73
4.3.16	Mowinckel-planen.....	74
4.3.17	Narvik og Norge evakueres.....	74
5	Oppsummering av felttoget i Helgeland	77
6	Litteraturliste	79

1 Kapittel 1

1.1 Innledning

1. september 1939 invaderte Nazi-Tyskland Polen og den 3. september erklærte Storbritannia og Frankrike Tyskland krig. Norges posisjon i denne krigen skulle være den samme som 26 år tidligere under den første verdenskrigen, nøytral. Vestfronten holdte seg relativt stille mellom høsten 1939 til våren 1940, men 9. april 1940 invaderte tyske styrker Danmark og Norge. 10. mai ble Belgia, Luxemburg, Nederland og Frankrike også invadert.

Norge ble tidlig om morgenen 9. april angrepet av tyskerne i Oslo, Stavanger, Bergen, Trondheim og Narvik. Alliert hjelp kom omtrent en uke senere i form av styrker fra Frankrike, Storbritannia og Polen. Disse styrkene hadde lite suksess i å stanse tyskernes framrykk sør i landet, men lengre nord hadde de greid å slå hardt tilbake på tyske styrker ved Narvik og i slutten av mai hadde de britiske, franske, polske og norske styrkene greid å gjenerobre byen.

Det var ulike grunner den tyske invasjonen av Norge. Blant annet ville kysten av Norge fungere som en base der den tyske Kriegsmarine kunne føre en blokade av Storbritannia og angripe atlanterhavskonvoiene. En annen grunn var å sikre seg jernmalm som ble fraktet fra gruvene i området Kiruna-Gällivare i Sverige til Narvik.¹

Tyske styrker erobret byen om morgenen 9. april. Etter hvert ble situasjonen til bergjegerne i og rundt Narvik endret. Det ble viktig å komme med forsterkninger raskt, men med den britiske overmakten til sjøs var risikoen for tyskerne for stor til å bruke sjøveien nordover. 2. bergjegerdivisjon begynner derfor natt til 4. mai 1940 på den lange marsjen fra Nord-Trøndelag til Narvik. Den siste etappen mot Narvik ble kalt "bøffelmarsjen" etter kallenavnet til general Dietl, som var kjent for å ikke la seg stoppe. Formålet deres var å komme til unnsetning til general Dietl og 3. bergjegerregiment som var i Narvik. Deler av 2. bergjegerbataljon nådde Narvik 13. juni. Etter omtrent en måned hadde de marsjert over 700

¹ Geirr Harr, *The German Invasion of Norway April 1940* (Barnsley: Seaworth Publishing, 2010). s. 27

km gjennom Nordland.

Med utgangspunkt i krigsstatus våren 1940 ønsker jeg å se på Helgelands strategiske betydning. Den siste strekningen mot Narvik, ”Bøffelmarsjen”, har i ettertid vist seg å være en relativt resultatløs marsj med tanke på formålet. Tyskerne hadde egentlig allerede erobret Norge da fortroppene nådde Narvik 13. juni 1940. Hadde bataljonen kommet til Narvik tidligere hadde kanskje utfallet vært annerledes, men byen ble gjenerobret av franske, britiske og polske styrker. Rett etterpå ble Narvik evakuert. Motivet bak dette militært sett relativt meningsløse slaget kan kanskje være at de allierte så på det som nødvendig å vise at tyskerne kunne bli slått. Et annet motiv kan være at de allierte trengte å ta Narvik for å evakuere styrkene som var i Nord-Norge.

Ser vi på situasjonen våren 1940 var krigens utfall usikkert og ikke avgjort, og Narvik spilte en stor rolle for både aksemaktene og de allierte. Dersom tyskerne ikke hadde invadert Frankrike, Belgia, Nederland og Luxemburg og med dette startet enda en front som de allierte måtte forsvare, ville det da vært mulig å holde på Nord-Norge som et område okkupert av britiske, franske eller polske styrker? Dersom allierte styrker ikke hadde trukket seg ut etter gjenerobringen av Narvik, kunne da 2. bergjegerbataljon gjort en forskjell? Kanskje Narvik ville ha blitt en slagmark hvor de allierte og tyske krigsmakter ville kjempe for kontroll over jernmalmen? Kunne det vært en mulighet at man kunne holde tilbake tyskerne sør for Saltfjellet? På grunn av mangel på operasjonsrekkevidden på tyske fly nord for Trondheim hadde tyskerne dårlig med flystøtte i Narvik, og med de alliertes herredømme til sjøs var det kanskje mulig i det minste å holde tilbake den tyske invasjonen. Her kan det stilles spørsmål av kontrafaktisk art som er noe av grunnlaget for oppgaven min og faller til dels under kategorien kontrafaktisk historie, noe jeg vil komme tilbake til senere.

1.2 Kildene

I arbeidet med avhandlingen har jeg fått mye hjelp fra Arkiv i Nordland til å finne relevant kildemateriale. Jeg vil derfor rette en stor takk til rådgiver ved historisk avdeling, Aasta Karlsen, for all hjelp i prosessen.

De fleste relevante primærkildene til felttoget på Helgeland ligger på Arkiv i Nordland i Bodø og er samlet sammen av forfatteren og historikeren Dag Skogheim. Samlingen består av korrespondanser, saksdokumenter, fotomateriale og fotografier, lydbånd fra intervju og radioprogram, videoopptak, avisutklipp, utgitte bøker, trykksaker, foredrag, forelesninger og taler. Saksdokumentene er primært det som vil bli brukt i denne avhandlingen.

Arkiv i Nordland hadde i vår 2015 et formidlingsprosjekt på internett hvor en del materiale fra Skogheim-arkivet ble trukket fram i en blogg. I den sammenhengen ble det presentert 9 dagbøker skrevet mellom 9. april til midten av juni 1940 på Twitter. Disse var fra både norsk og tysk side og beskriver hvordan de opplevde dagene i april og mai 1940.

1.3 Kildekritisk metode

Kildekritikk er definert som håndverksregler for hvordan man behandler kilder og for å ikke forvrengte den informasjonen man får ut av dem.² I tillegg til dette inngår kildegransking, hvor man som historiker må se i hvilken grad av informasjon man kan hente ut av kildene. I sammenheng med oppgaven min vil leting av relevante kilder være på Arkiv i Nordland i saksdokumenter, korrespondanser, bilder og lydbånd. I dette arbeidet vil selvsagt kildekritisk metode være relevant, men også andre metoder når det gjelder å finne og utvinne mest mulig informasjon av ulike kilder.

Saksdokumenter og korrespondanser fordrer teksttolkning som vil kreve en kvalitativ tilnærming. For å finne ut hva skjedde, hvor og hva dette betydde i den store sammenhengen. I historieforskningen er det normalt å kombinere kvantitative og kvalitative teknikker.³ Man kan velge ut et kvalitativt eksempel som uttrykker det samme som en kvantitativt tendens. Et eksempel kan være dersom 10 saksdokumenter uttrykker det samme, men ett av dokumentene skiller seg særskilt godt ut vil det kunne være naturlig å bruke det som et kvalitativt eksempel.

Når man skal tolke et dokument som en kilde til informasjon er det viktig å ta produsenten av teksten i betraktning. Hvem har skrevet teksten og er det noe forfatter kan ønske å formidle.

² Knut Kjeldstadli, *Fortida Er Ikke Hva Den Engang Var*, 2. ed. (Oslo: Universitetsforlaget, 2010). s. 169

³ Ibid. s. 183

Språkbruken, hvordan ting, mennesker eller hendelser blir beskrevet kan gi informasjon i seg selv og bidrar til å gi et mer helhetlig bilde. Konteksten dokumentet er skrevet i kan sammen med språkbruken være med på å identifisere aktørens sinnstilstand og datidens virkelighetssyn. Tar man produsentens og konteksten i betraktning er det i tillegg viktig å se på dokumentets innhold. Kjeldstadli beskrev innhold og form slik: ”Et dokument kan vi analysere både ut fra innhold og ut fra form; disse måtene å lese på kaster lys over hverandre.”⁴

1.4 Kontrafaktisk historie

Felttoget i Helgeland er også interessant sett i ettertid med tanke på hva som kunne ha skjedd. 2. bergjegerdivisjon skulle redde 3. bergjegerdivisjon, men før de kom seg så langt nord hadde de allierte styrkene trukket seg ut av Narvik og var på tur vekk fra Norge. Sett fra en annen side kunne 2. bergjegerdivisjon, sammen med 3. bergjegerdivisjon gjort forsvaret av Narvik sterkere dersom de kom tidligere til Narvik. Ser man det fra en annen vinkling kunne kanskje 2. bergjegerdivisjon ledet et angrep mot Narvik dersom de allierte ikke hadde trukket seg ut. Dette vil også være avhengig av begge siders ressurser til å gi sjø- og luftstøtte. I dette og flere andre tilfeller av problemstillingen min vil det kanskje være interessant å ta med kontrafaktisk historie, eller som Kjeldstadli beskriver det: ”(...) altså antakelser på tvers av det faktiske hendingsforløpet.”⁵ Kjeldstadli skriver også at når man forklarer noe historisk, så sammenligner man tilstanden på ulike tidspunkter. Ved kontrafaktisk resonnerer er det sammenligninger mellom situasjonen som den var og en eventuell situasjon der én faktor er endret⁶. Kontrafaktisk historie brukes av historikere til å utvide analysen av historie og i ved bruk av dette kan man kanskje lettere sette seg inn situasjonen og legge substans til betydningen av felttoget i Helgeland til de allierte og tyskerne.

Ved bruk av kontrafaktisk historie vil det også være noen problematiske aspekter. Ettersom kontrafaktisk historie tar grunnlag i en historisk situasjon som aldri har skjedd og skisserer et alternativ scenario vil man aldri få vite om det kunne hendt slik. Det blir kun spekulasjoner

⁴ Ibid. s. 186

⁵ Ibid. s. 80

⁶ Ibid. s. 185

om hva som kunne ha skjedd og derfor kan det bli mer subjektivt enn objektivt. Det er lett for at det kan bli spekulasjoner. Det blir i denne sammenheng viktig å se på hva som er mulig for de historiske menneskene. Ved å endre en avgjørelse tatt av en historisk person, kan man skissere et historisk utfall bedre enn å basere det på løsere grunnlag. Dersom tyskerne hadde valgt å sende styrker mot Narvik via sjøveien, så ville de kanskje ha kommet fram tidligere eller kanskje blitt angrepet og senket av de allierte. Ved bruk av kontrafaktisk arbeidsmetode er det veldig viktig å være måteholden. Det vil være viktig å ikke falle for store spekulasjoner som bygger på svake forklaringsgrunnlag.

1.5 Begreper

1.5.1 Allierte

Begrepet ”de allierte” var ved starten av andre verdenskrig ikke i samme betydning som senere. Det var hovedsakelig snakk om Storbritannia og Frankrike med mindre styrker fra Polen sammen med norske styrker som utførte operasjoner mot tyske styrker i Norge. Storbritannia, Frankrike og Polen var ved krigens start knyttet sammen i en allianse. Norge på sin side var nøytral og dermed ikke med i en allianse. Etter den tyske invasjonen 9. april 1940 ble Norge i praksis en alliert med de britiske, franske og polske styrkene.

1.5.2 Begreper innen militær organisasjon

En hierarkisk inndeling av militære styrker vil være behjelpelig for videre lesing av avhandlingen. En divisjon er det øverste kommandonivå. I Norge var det seks divisjonsdistrikt ved den tyske invasjonen. Etter divisjon kommer en brigade, ofte er det to eller flere brigader i en divisjon. I hver brigade er det flere regiment og i hvert regiment er det flere bataljoner. Antallet i hver bataljon varierer fra 300 til 800 soldater.⁷ I sammenheng med denne avhandlingen vil Sorkobataljonen tilhøre 137. bergjegerregiment, 2. bergjegerdivisjon.

⁷ Oddmund Joakimsen, *Narvik 1940: Nazi-Tysklands Første Tilbakeslag under 2. Verdenskrig* (Sør-Troms Museum, 2010). s. 149

2 Kapittel 2

2.1 1. september 1939

Da Nazi-Tyskland invaderte Polen var det etter et flere år med ekspansjon til både sør, vest og øst. Ekspansjonen startet med okkuperingen av Rhinland 7. mars 1936. Området hadde etter Versailles traktaten fra første verdenskrig vært en demilitarisert sone ved grensen mellom Frankrike og Tyskland.⁸ To år senere, i mars 1938, krysset tyske styrker over grensen til Østerrike og med dette ble Anschluss fullført og Østerrike ble innlemmet i det tredje riket. En del av grunnen til dette var å samle alle tyskere under et rike. Ekspansjonen til Nazi-Tyskland stoppet ikke der, Hitler krevde Sudetland hvor det bodde omtrent 3.5 millioner tyskere.

I september 1938 ble det invitert til et toppmøtet i München etter at det hadde brygget seg opp til en krise med Tysklands ekspansjon. Her deltok Storbritannias statsminister Neville Chamberlain, Frankrikes statsminister Eduard Daladier, Italias diktator Benito Mussolini og Tysklands fører og rikskansler Adolf Hitler. Dette møtet er sentralt for å forstå hvordan Hitler brukte avtaler som en taktikk for å bruke overraskelsesmomentet til sitt fulle potensial. Møtet er også kjent for Neville Chamberlains erklæring "Peace in our time" etter han kom tilbake fra møtet. I Storbritannia var forsoningspolitikken svært utbredt, kanskje i større grad enn i Frankrike. Begge landene hadde blitt hardt rammet som følge av første verdenskrig og ingen av de hadde ønske om enda en større konflikt. I tillegg var militærmakten og den militære beredskapen i Storbritannia og Frankrike for dårlig til å sende styrker og utstyr til Tsjekkoslovakia. Dette preget sterkt vestmaktene da de møttes i München. Münchenavtalen, som var resultatet av møtet, resulterte i at vestmaktene ga etter for Tysklands krav om å innlemme Sudetområdet og dets tyske befolkning i det tredje riket.⁹ Tsjekkoslovakia var i en forsvarsløs posisjon, ute av stand til å stå i mot den tyske overmakten. Frankrike og Storbritannia oppfordret den tsjekkosllovakiske regjeringen til å oppgi områdene og akseptere avtalen som var skrevet mellom de fire landene.

⁸ R.R. Colton Palmer, Joel. Kramer, Lloyd., *A History of the Modern World since 1815*, 2 vols., vol. 2, *A History of the Modern World* (New York: McGraw-Hill, 2007). s. 830

⁹ Randi Rønning Balsvik, *Det 20. Århundrets Historie - Et Globalt Perspektiv* (Oslo: Cappelen Damm, 2010). s. 150

Etter Münchenavtalen i september som førte Sudetland til Tyskland begynte nyåret, 1939, med en videre ekspansjon østover. I mars forflyttet tyske styrker seg til Bohemia-Moravia, hvor befolkningen besto hovedsaklig av tsjekkere. Dette var ikke, som tidligere, en innlemming av det tyske folk. I den slovakiske delen av Tsjekkoslovakia opprettet tyskerne et tyskvennlig protektorat.¹⁰ Denne hendelsen viste tydelig at Hitlers garantier og avtaler var verdiløs. Vesten reagerte med forberedelser av militær motstand og i et forsøk for å hindre ytterligere ekspansjon og for å gi en trygghet til nabolandene, gikk Storbritannia ut med garantier for Polens uavhengighet og støtte dersom Tyskland skulle invadere. De samme garantier ble gitt til Romania og Hellas.¹¹ Dette var det nærmeste vestmaktene hadde kommet til et sammenstøt med Hitlers Tyskland. Forsoningspolitikken hadde vist seg å være ineffektiv i å hindre Nazi-Tyskland innlemmelser og ekspansjon.

Bolsjevismen og nasjonalsosialismen, ideologiske motsetninger og fiender, møttes i forhandlinger da Tysklands utenriksminister Joachim von Ribbentrop og Sovjetunionens utenriksminister Vyacheslav Molotov skrev under på en ikke-aggresjonspakt 23. august 1939. Pakten sikret et samarbeid mellom landene dersom det oppsto framtidige territoriale forandringer så skulle Polen deles mellom dem. I tillegg skulle Sovjetunionen få innflytelse i de baltiske statene. Til gjengjeld skulle Sovjetunionen holde seg utenfor enhver eventuell krig mellom Tyskland og de vestlige demokratiene.¹² Dette var for vesten et tegn på enda et svik fra Hitler sin side og et faresignal om at krig var nært forestående.

1. september 1939 dro over en million tyske soldater over den polske grensen i sør og nord. Krigføringen benyttet av tyskerne her blir betegnet som "Blitzkrieg", direkte oversatt til lynkrig. En teknikk basert på et samarbeid mellom mobilt infanteri, tanks og angrep fra luften, i tillegg til en maksimal utnyttelse av overraskelsesmomentet. Fordelen med denne type krigføring er at fienden blir overrumplet og det blir da vanskelig å opprette et effektivt forsvar. Denne strategien var en av grunnene til at tyskerne fikk sitt rykte for å være nærmest

¹⁰ Palmer, *A History of the Modern World since 1815*, 2. s. 835

¹¹ Ibid. s. 837

¹² Ibid. s. 837

uovervinnelig. I Norge var denne strategien vanskelig å utnytte på grunn av den norske geografien.

2.2 Storbritannia og de alliertes reaksjon/mottiltak

Etter 1. september ble det gitt et ultimatum til den tyske regjeringen om å trekke sine styrker ut av Polen. Da de ikke fikk denne beskjeden ble Storbritannia og Frankrike nødt til å erklære krig mot Tyskland 3. september 1939.¹³ Neville Chamberlain hadde håpet på at det tyske folk skulle komme til å avsette Hitler så fort som realiteten av krigen kom for en dag, men slik ble det ikke. Dette var et naivt håp i tråd med forsoningspolitikken som Chamberlain og de vestlige makter hadde praktisert i årene opp til begynnelsen av 2. verdenskrig.

De første månedene av krigen var preget av lite til ingen intervensjon fra de alliertes side. Chamberlain brukte mer ord enn krigshandlinger mot Tyskland. I stedet for bombing ble flygeblader sluppet fra fly og Chamberlain talte direkte til det tyske folk i håp om en fredelig utgang. Royal Navy på sin side gjorde det samme som de gjorde under 1. verdenskrig, de opprettet en blokade i håp om å sulte Tyskland for forsyninger og tvinge fram en kapitulasjon. Problemet med denne taktikken var blant annet alliansen som Tyskland hadde med Sovjetunionen. Gjennom denne fikk Tyskland tak i råolje og andre forsyninger. Ergo ble landet ikke avhengig av handel til sjøs som var blokkert av Storbritannia. Tyskland hadde også satt til verks tiltak for å hindre å bli kvalt av en eventuell blokade, da det var fare for at dette kunne skje i tilfelle av en krig. Det var derimot et krigsviktig materiale som var vanskelig for tyskerne å beskytte og sikre en stødig import av: Jernmalmen fra Sverige. Jernmalmen kom fra malmgruver i Sverige ved Kiruna-Gällivare og ble på sommeren skipet ut fra Luleå via Østersjøen, men på vinteren ble malmen fraktet til Narvik og skipet ut.¹⁴ På vinterstid ville malmtransporten være i fare for angrep fra Royal Navy.

Frankrike grenset mot Tyskland og hadde en stor nok hær til å kunne gå til kamp mot Tyskland i 1939, men mye nøling og frykt for enda et blodbad som ved første verdenskrig gjorde regjeringen skeptisk til å foreta noe offensivt. Det ble snarere gjort mer defensivt:

¹³ Ibid. s. 837

¹⁴ Michael. Zetterling Tamelander, Niklas, *9. April. Nazitysklands Invasjon Av Norge* (Oslo: Spartacus Forlag AS, 2008). s. 22

Grensen til Frankrike mot Tyskland var beskyttet av Maginotlinjen, et forsvarsverk bestående av bunkere, tunneler, beskytningsstillinger og oppholdsrom for flere tusen soldater.¹⁵ Denne linjen ble forsterket ved krigsutbruddet, men var ingen kritisk hindring for den tyske invasjonen av Vest-Europa i mai 1940.

2.3 Norges posisjon ved krigsutbruddet

Ved krigens utbrudd 3. september 1939 var Norges politikk nøytralitet, slik som ved forrige verdenskrig 25 år tidligere. Norge var med i Folkeforbundet og var dermed med i et trygghetssystem som skulle overholde sanksjoner dersom et medlemsland ble angrepet. I 1938 sa Norge fra seg disse pliktene på grunn av troen på at det ville være bedre å satse på en mer helhetlig nøytralitetspolitikk og derfor også bedre beskytte seg mot krig.¹⁶ Etter første verdenskrig hadde forsvaret ikke fått en særlig høy prioritering, men ved Arbeiderpartiets landsmøte i 1936 ble nedvæpningen strøket fra partiprogrammet og fire millioner kroner ble formidlet til verneplikttiltak.¹⁷ Det var derimot en sen omstilling til å utbedre og styrke forsvaret, den utbredte meningen var at Norge fortsatt var et lite land og dersom det skulle bli angrepet var det lite forsvaret kunne gjøre for å hindre en større makt. Det ble derimot viktig å styrke forsvaret for å kunne bevare og forsvare nøytraliteten til Norge i en eventuell krig. Derfor økte forsvarsutgiftene med blant annet større våpen- og materiellinnkjøp i Norge fram til andre verdenskrig kom til Norge.¹⁸

Alle partiene i Stortinget mente Norge skulle være nøytral og dermed fantes det ingen allianse med Storbritannia eller Tyskland, dette var til tross for at det var inngått avtaler med Storbritannia om å bruke handelsflåten til Norge. Mellom september 1939 og april 1940 hadde 55 handelsskip med norsk besetning blitt senket som resulterte i omtrent 390 døde sjøfolk.¹⁹ 22. desember 1939, noen uker etter den sovjetiske invasjonen av Finland, sa

¹⁵ Palmer, *A History of the Modern World since 1815*, 2. s. 828

¹⁶ Berge Furre, *Norsk Historie 1914-2000 Industrisamfunnet - Frå Vokstervisse Til Framtidstvil* (Oslo: Det Norske Samlaget, 2010). s. 97

¹⁷ Ibid. s. 95

¹⁸ Ibid. s. 96

¹⁹ Harr, *The German Invasion of Norway April 1940*. s. 15

Halvdan Koht, utenriksministeren, til utenriksdepartementet at Storbritannia og Frankrike kan tvinge Norge med i krigen.²⁰ Dette ble sagt av Koht fordi han fryktet respekten for den norske nøytraliteten ikke ble tatt nok alvorlig. Ved å undergrave den norske nøytraliteten ville man kunne provosere fram en tysk reaksjon på norsk territorium. Den 4. mars sa Nygaardsvoldregjeringen at de kunne ikke tillate allierte styrker å lande i Norge og krysse grensen for å hjelpe Finland. En posisjon som var naturlig da Norge ikke ønsket å bli dratt inn i en konflikt.

Det var for dårlig samarbeid og kommunikasjon mellom regjeringen og forsvaret i Norge. Forsvaret forventet å bli informert om situasjoner innenriks, mens regjeringen forventet å bli informert om forsvarets tilstand. Denne tilstanden ble ikke forsøkt utbedret før invasjonen i 1940.²¹ De øverstkommanderende før 9. april var generalmajor Kristian Laake og Kontreadmiral Henry Diesen. Både Laake og Diesen hadde ikke tilstrekkelig innsikt i regjeringens tanker om trusler utenfra og situasjonen i Europa. Politikerne på sin side manglet kunnskap og innsikt om prosedyrer og begreper når det gjaldt mobilisering. Videre ble øverstkommanderende ikke innkalt til møter eller samlinger hvor emner som omhandlet den militære eller politiske situasjonen i Norge ble tatt opp. Generalstaben hadde før invasjonen levert en analyse av truslene som Norge sto ovenfor, men denne ble ignorert av regjeringen. 2. april sa Halvdan Koht til Aftenposten at til tross for at to land er i krig hvor det innebærer krigføring til sjøs vil det true Norges fred, men det er ingen grunn til at Norge skulle bli dratt inn i krigen.²² En uttalelse som kom til å vise seg å være fjernt fra sannheten.

Mange av de norske politikerne så ikke trusselen fra Tyskland, men fra Storbritannia. Grunner til dette var flere uttalelser fra Winston Churchill og Neville Chamberlain som virket truende mot nøytraliteten til Norge. Et eksempel på dette er fra 3. april 1940 da Erik Colban, den norske ministeren i London fikk vite fra en Labour-politiker at en operasjon i Norge var nær forestående.²³ I tillegg hadde den britiske og franske pressen hintet til operasjoner i Norge og

²⁰ Ibid. s. 22

²¹ Ibid. s. 24-25

²² François Kersaudy, *Norway 1940* (London: Arrow Books Limited, 1991). s. 59-60

²³ Ibid. s. 61

Skandinavia fra Storbritannia og Frankrike. Derfor var nøytralitetsbruddene av Storbritannia som ble oppfattet som en trussel som kunne framtvinge en tysk motreaksjon mot Norge for å sikre at Norge forble nøytral eller under en tysk okkupasjon. Det var også frykt for et angrep fra Sovjetunionen på grunn av landets angrep mot Finland i november 1939. Dersom det skjedde ville det være nok tid til å organisere en mobilisering sør i landet før fiendens styrker kom langt nok sør.²⁴

2.3.1 Norges forsvar

Det var en del motstand til mobilisering av det norske forsvaret ved krigsutbruddet i september 1939. Dette var på grunn av kostnadene fra første verdenskrig hvor den norske mobiliseringen hadde vært enorm. Det ble derfor enighet i regjeringen om en begrenset og minimal mobilisering av det norske forsvaret. Dersom det oppsto en prekær situasjon kunne man tillate en fullstendig mobilisering. Det norske forsvaret hadde også håpet at Royal Navy skulle holde den tyske Kriegsmarine vekk fra Norges kystområder gjennom blokaden Storbritannia utførte mot Tyskland. Sjøforsvaret i Norge spilte en frontlinjerolle da de var den fremste aktøren i å overholde nøytralitetsvakten. I 1939 var ikke den kongelige norske marine ikke sterk eller moderne nok til denne oppgaven. Dagen før invasjonen av Norge hadde KNM kun 121 fartøy i drift til dette formålet, med tanke på hvor lang den norske kystlinja er var det få skip.²⁵ Kystfestningene som skulle beskytte viktige havner og byer var lite bemannet. På grunn av trusselen som den norske regjeringen følte kom fra Sovjetunionen var de norske styrkene sterkere i Nord-Norge. Styrkene som var på nøytralitetsvakt mot grensene helt nord i Norge besto av fem infanteribataljoner, én artilleribataljon og noen mindre avdelinger. Den norske hæren var delt inn i seks divisjonsdistrikter. 6. divisjon hadde stabs plass i Harstad og det er denne divisjonen som er aktiv i Nordland, Troms og Finnmark. I mars 1939 sa utenriksminister Koht at den norske hærens rolle var ikke til for å føre krig, men heller å holde Norge ute av krig.²⁶

²⁴ Tamelander, *9. April. Nazitysklands Invasjon Av Norge*. s. 55

²⁵ Harr, *The German Invasion of Norway April 1940*. s. 16

²⁶ Ibid. s. 25

2.4 Allierte og Tysklands ønsker angående Norge

2.4.1 Storbritannia og Norge

Winston Churchill hadde ved krigsutbruddet blitt utnevnt til First Lord of the Admiralty og hadde siden da planlagt en minelegging i norske farvann for å tvinge tyske malmskip lengre ut i åpent hav. General Edmund Ironside, sjef for generalstaben, så også viktigheten i jernmalmen.²⁷ I tillegg til dette mente han å ta krigen til Skandinavia ville man kunne ta initiativet fra Hitler, noe som ville være en taktisk fordel. Allerede ved et møte i Krigskabinettet 19. september ble jernmalmen tatt opp som tema. Det ble her bestemt av man skulle bruke diplomatisk trykk på Norge angående malmtransporten og dersom det ikke førte fram skulle man vurdere minelegging i norske farvann. Chamberlain og Lord Halifax var nølende når det gjaldt minelegging og i det store å hele å bryte nøytraliteten til Norge. Dette var på delvis på grunn av at Storbritannia hadde befraktningskontrakt med Norges handelsflåte. Dersom Storbritannia brøt med nøytraliteten til Norge var det fare for at avtalen kunne bli annullert. Lord Halifax var Storbritannias utenriksminister, i likhet med Neville Chamberlain var han også en sterk tilhenger av forsoningspolitikken. Denne hindringen stoppet ikke Churchill i å fortsatt ha tanker om å legge miner i norske farvann.²⁸ Etter noen måneder inn i krigen hadde det kommet mer og mer etterretning om tyskernes jernmalmtrafikk fra Narvik. Admiraltetet i London hadde i midten av november utviklet planer om hvordan Royal Navy kunne kontrollere den tyske jernmalmtrafikken, men det kom til å ta enda noen måneder før miner ble lagt.²⁹

2.4.2 Tyskland og Norge

Adolf Hitler, rikskansler og fører av Tyskland hadde ingen konkrete planer om å invadere Norge ved krigens utbrudd. Grunnlaget for hans avgjørelse er hendelsene som utfoldet seg i løpet av månedene før april 1940.³⁰ Et av de tidlige utløsende faktorene for at planleggingen

²⁷ Kersaudy, *Norway 1940*. s. 28

²⁸ Harr, *The German Invasion of Norway April 1940*. s. 26

²⁹ Kersaudy, *Norway 1940*. s. 17

³⁰ Harr, *The German Invasion of Norway April 1940*. s. 3

om okkupasjon av Norge skjedde er da Vidkun Quisling, leder av Nasjonal Samling, besøkte Berlin i desember 1939. Quisling sto fram under møtet med storadmiral Raeder som en som representerte et stort parti i Norge og uttrykte sin frykt for Sovjetunionen etter Finlands invasjon og hans frykt for at Storbritannia kunne komme til å bryte den norske nøytraliteten. Quisling ønsket å komme britene i forkjøpet ved å ta makten i Norge, men det krevde tysk assistanse.³¹ Hvorvidt Quisling var en mann verdt å høre på fikk Hitler bestemme. Raeder organiserte derfor enda et møte noen dager senere hvor Hitler og Quisling møttes. Quisling ble forsikret om dersom Storbritannia eller noen av de allierte brøt nøytraliteten til Norge ville Tyskland bistå, men i mellomtiden måtte Norge holde seg nøytral.

Møtet gjorde et såpass inntrykk til å generalmajor Alfred Jodl, stabssjef ved Oberkommando Der Wehrmacht, fikk ordre om å undersøke om en mulig okkupasjon av Norge. Den 18. desember møtes Quisling Hitler igjen, denne gangen kun for å forsikre Quisling om at Tyskland ikke kommer til å bryte nøytraliteten til Norge så lenge de holder seg nøytral og ikke samarbeider med Storbritannia på noen måte. Tyskerne skulle kun gripe inn i Norge dersom Storbritannia gjorde det først. Tyskland kunne ikke tolerere at Storbritannia skulle komme de i forkjøpet med å lande styrker i Norge. I mellomtiden fortsatte Oberkommande der Wehrmacht å studere en mulig okkupasjon av Norge under kodenavnet "Studie Nord". Denne ble gjort i all hemmelighet med minst mulig stab for å minske faren for "lekkasjer".

Planene som ble satt i gang 14. desember av Hitler for en mulig okkupasjon av Norge fortsatte og den 20. januar 1940 ble et førsteutkast presentert for Hitler. 5. februar ble en spesialstab opprettet som skulle fortsette med arbeidet Studie Nord som fikk nå sin siste betegnelse, operasjon Weserübung.³² Grunnene til opptrapping av dette arbeidet var blant annet den tyske frykten for en alliert intervensjon til Finland via Norge, en slik operasjon kunne sette Tyskland i en strategisk farlig posisjon. På dette stadiet og framover ble flere parter av Kriegsmarine, Luftwaffe og Wehrmacht involvert og arbeidet tok en mer og mer konkret form enn tidligere.

³¹ Kersaudy, *Norway 1940*. s. 37

³² *Ibid.* s. 43

2.5 Sovjetunionen invaderer Finland

Høsten 1939 fikk Finland krav om å gi fra seg territorier som Sovjetunionen ønsket, blant annet ville de sikre området rundt Leningrad som lå nær grensen ved Finland. Etter forhandlinger mellom landene sviktet, invaderte Sovjetunionen Finland 30. november 1939.³³ Finnene greide å holde tilbake sovjeterne i omtrent to måneder. Finnene ba om mer hjelp fra andre land, men det fikk de ikke. En av grunnene var situasjonen i Europa og frykten for å bli innblandet i en krig med Sovjetunionen. Dette i tillegg til andre årsaker gjorde at store ekspedisjoner aldri ble igangsatt. Vestlig sympati lå på Finlands side. Den 14. desember ble Sovjetunionen kastet ut av Folkeforbundet.³⁴ Innsamling av utstyr, klær, våpen og til og med frivillige som ville slutte seg til kampen mot de invaderende styrker. Vinterkrigen som den kom til å bli kalt, spilte en vesentlig rolle i Storbritannias og Frankrikes planlegging av operasjoner i Skandinavia.

2.6 Altmark-hendelsen

Den 14. februar 1940 oppdaget britiske fly at det tyske skipet Altmark befant seg i norske farvann. Skipet var et forsyningsfartøy for krysseren Graf Spee som hadde vært i operasjon i Sør-Atlanteren de første månedene av krigen. Skipene som hadde blitt senket av Graf Spee hadde etterlatt seg fanger som ble overført til Altmark, som skulle ta de til fangenskap i Tyskland. På ruten hadde skipet søkt tilflukt i norske farvann, hvor det ble oppdaget av kaptein Philip Vian og hans flaggskip Cossack den 16. februar. Etter ordre fra Churchill og admiralitetet skulle kaptein Vian stoppe fartøyet og se etter fanger ombord. Altmark oppdaget de britiske skipene og søkte tilflukt i Jøssingfjorden; de britiske skipene fulgte etter. Et par norske kanonbåter dukket opp og ga beskjed til britene at Altmark hadde blitt inspisert og gjennomført og deres konklusjon var at skipet var ubevæpnet. Etter besøk ombord den norske kanonbåten Kjell hadde Vian blitt forsikret av nordmennene at det ikke fantes fanger ombord Altmark. Når kaptein Vian fikk høre dette ble han tvunget til å ta kontakt med admiralitetet for å få videre ordre. Ordre som kom tilbake ga Altmark et ultimatum, enten kunne skipet seile mot Bergen med engelsk og norsk vakt ombord, eller så kunne skipet bli bordet av de britiske jagerne. Dersom nordmennene viste motstand hadde kaptein Vian fått

³³ Tamelander, *9. April. Nazitysklands Invasjon Av Norge*. s. 25-26

³⁴ Kersaudy, *Norway 1940*. s. 18

tillatelse til å besvare ilden.³⁵ På tross av informasjonen fra de norske kanonbåtene gikk Vian til aksjon kvelden 16. februar, når Altmark merket det prøvde skipet å renne Cossack i senk, men grunnstøtte selv. Det ble sendt en entringspatrulje som bordet Altmark og fant ombord omtrent 300 britiske fanger, i tillegg til det fant de noen maskingeværer og luftvernkanoner.³⁶

Denne hendelsen er for både de allierte og tyskerne avgjørende hendelse for hva de foretok seg videre. For britene var det en stor seier, spesielt med tanke på hvor mye propaganda som kunne produseres av en enkelthendelse. Churchill sin stilling ble også særdeles styrket. Det var hans ordre og hans plan som hadde sikret en liten seier etter mange måneders stillstand. Den britiske marinen hadde ydmyket den tyske marinen og hadde enten ikke vært villig eller ikke hatt mulighet til å forhindre angrepet som et nøytralt land. Adolf Hitler hadde nå blitt overbevist om at trusselen fra britene om malmtransporten var reell. En intervensjon i Norge var nå høyere prioritert enn invasjonen i Vest-Europa. Altmark-hendelsen hadde satt Norge i en vanskelig situasjon. Altmark hadde fanger og våpen ombord og var i norsk farvann, noe som et nøytralt land ikke skal tillate. Samtidig hadde Storbritannia krenket nøytraliteten til Norge ved å borde Altmark i nøytralt norsk farvann. De to kanonbåtenes kunnskaper om Altmark visste seg enten å være løgn eller at de faktisk ikke hadde inspisert skipet slik de påsto.

2.7 Videre frykt og mistenksomhet om Norges posisjon

2.7.1 De alliertes planlegging/hendelser

I perioden 7. til 13. desember 1939 hadde tre allierte skip blitt senket ved norskekysten.³⁷ Årsaken til senkningene var basert på omstendighetsbevis som tydet på tysk torpedering. I ettertid viste det seg at det var en tysk ubåt. Disse hendelsene gikk ikke ubemerket hen i London, og Churchill utnyttet sjansen til å snakke til krigskabinettet om jernmalmtransporten og mineleggingen igjen.

³⁵ Tamelander, *9. April. Nazitysklands Invasjon Av Norge*. s. 35

³⁶ Ibid. s. 35

³⁷ Harr, *The German Invasion of Norway April 1940*. s. 27

De tre første månedene hadde forløpt uten noe offensive operasjoner mot Tyskland.³⁸ Frankrikes statsminister Édouard Daladier og hans regjering var i nød og press fra folkeopinionen som krevde handling, fortrinnsvis å skape en front langt vekke fra selve Frankrike. Appellen fra Folkeforbundet var da godt mottatt hos Daladiers regjering. Den 19. desember foreslo Frankrike å opprette et ekspedisjonskorps som skulle lande i Narvik og ta seg over grensene for å bistå Finland. Churchill var positiv til ideen og mente av Narvik kunne brukes som en alliert base for framtidige operasjoner. General Ironside på sin side hadde ønsker om en mer langsiktig plan der en ekspedisjon skulle gå over grensen til Sverige og sikre jernmalmgruvene.³⁹ Chamberlain bestemte etter et krigskabinetmøte at dersom en slik plan skulle gjennomføres måtte det være med samtykke fra Norge og Sverige for å godta transportering av utstyr og styrker gjennom grensene deres. Det ble også lagt fram forslag om to ulike operasjoner. Den ene var en marineoperasjon som skulle minelegge norsk farvann for å hindre jernmalmen. Den andre operasjonen var ekspedisjonsstyrken. En diplomatisk beskjed ble sendt til regjeringene i Norge og Sverige. Det var de alliertes håp at dersom det kom til stykket at de skulle ta seg inn i Narvik med makt ville det kun være en symbolsk motstand fra Norge.

I mellomtiden ble det planlagt fram til over nyåret 1940, men svaret som kom fra både Norge og Sverige var det samme. Ingen av landene ga sitt samtykke til å tillate militære styrker å krysse grensene deres. Norge og Sverige sympatiserte ikke med de alliertes planer. Sverige spesielt kunne se at en alliert gjennommarsj mot Sverige ville involvere en mulig okkupasjon av malmgruvene for å hindre det til Tyskland.⁴⁰ Dette satte en stor hindring siden Skandinavisk samarbeid va kritisk for operasjonen skulle lykkes. Chamberlain skrinla deretter operasjonen, men han ønsket fortsatt å prøve ut Norges posisjon i tilfellet av en britisk okkupasjon og i tilfelle en annen mulighet skulle åpne seg. Lord Halifax møtte den norske ambassadøren Erik Colban hvor fryktet for en britisk overtredelse av Norges nøytralitet ble diskutert. Partene kom fram til at Norge skulle hindre tyskerne i å benytte seg av havnene og

³⁸ Kersaudy, *Norway 1940*. s. 18

³⁹ Ibid. s. 20

⁴⁰ Tamelander, *9. April. Nazitysklands Invasjon Av Norge*. s. 34

farvannene for beskyttelse. Dermed måtte Norge sikre sin nøytralitet bedre.⁴¹ Dersom ikke Norge kunne garantere dette måtte Storbritannia se seg nødt til å ta affære. Få dager senere mottok kongen George VI et brev fra Norges konge Haakon VII. I dette brevet ba Haakon om en fredelig løsning mellom landene og uttrykte sitt ønske om å unngå konfrontasjoner. På grunn av dette brevet ble innblanding med jernmalmen avbrutt av Chamberlain. Dette nederlaget gjorde at Chamberlain ble litt handlingslammet framover når det gjaldt avgjørelser om operasjoner.

Planleggingen av en ekspedisjonslanding i Narvik fortsatte, og ved slutten av januar 1940 hadde det blitt foreslått tre parallelle operasjoner. Operasjon "Avonmouth" skulle lande i Narvik og bevege seg mot Sverige. Operasjon "Stratford" hadde som formål å ta kontroll over Vest-Norge og den siste operasjonen, "Plymouth", skulle sikre forsvaret av Sør-Sverige dersom Tyskland gikk til motangrep i respons til de alliertes operasjoner.⁴² Alle disse tre operasjonene skulle i teorien utføres samtidig. Under et møte ved Supreme War Council i Paris 5. februar var Skandinavia under diskusjon. Dette møtet kom fram til å opprette en britisk-fransk ekspedisjonsstyrke som skulle være klar 20. mars. Denne styrken skulle ta norske havner og gi assistanse til Finland. I tillegg til dette skulle de også ta kontroll over malmgruvene i Sverige. Den franske statsministeren Daladier ga et løfte til Finland om å sende hjelp. Med dette løfte hadde Daladier gamblet med sin regjerings overlevelse. Dersom de kunne sende hjelp vil regjeringen vinne støtte hos folket og politikerne, men dersom det mislyktes ville skammen være for stor til å fortsatt sitte med regjeringsmakt. Chamberlain var på sin side litt reservert mot operasjonen. Han mente at de hadde gått til krig med moralen på sin side, dette kun være vanskelig å hevde dersom de brøt nøytraliteten til Norge og Sverige.⁴³

Et par problematiske aspekter ved disse operasjonene var blant annet faren om å blande seg inn i en krig med Sovjetunionen. Dersom Sovjetunionen og Tyskland var på samme side kunne det gjøre situasjonen i Skandinavia veldig vanskelig for Frankrike og Storbritannia.⁴⁴

⁴¹ Harr, *The German Invasion of Norway April 1940*. s. 30

⁴² Ibid. s. 32

⁴³ Kersaudy, *Norway 1940*. s. 28

⁴⁴ Harr, *The German Invasion of Norway April 1940*. s. 32

Noe mer urovekkende var at styrkene som var øremerket for operasjonene fantes kun i teorien, de fleste britiske styrkene som var tilgjengelig var sendt til Frankrike.

Etter Altmark hendelsen var Churchill enda opptatt av minelegging i norske farvann. I London hadde Altmark vært en prestisjesak hvor det endelig hadde blitt vist motstand til fienden siden utbruddet av krigen. Dette ga medfart i ønsket om å utføre flere operasjoner som kunne gi resultater i å slå fienden. Operasjon Avonmouth, Stratford og Plymouth var ikke gjennomførbar med det første, men Churchill mente på bakgrunn av Altmark-hendelsen at Norge ikke var i stand til å beskytte seg selv og opprettholde nøytraliteten sin. Det faktum at Norge tillot vitende eller uvitende at et tysk skip i norsk farvann med britiske fanger om bord søkte tilflukt var bevis på dette. Det var et gunstig tidspunkt å igjen vurdere forslaget om å legge miner i norsk farvann. Churchill hadde den formening om å invadere Norge ville være feil da Norge var en nøytral stat, men mineleggingen var mer hensiktsmessig. Derfor mente han at operasjon Wilfred burde igangsettes umiddelbart. Wilfred var Churchills forslag helt fra krigens begynnelse. Ved å legge miner i norske farvann vil kunne framskynde tyskernes planer, noe som ville være uheldig siden de allierte styrkene ikke vil være klar til å brukes i operasjoner før i midten av mars 1940.

29. februar sa Chamberlain at til tross for hendelsen med Altmark og mulig norske brudd på sin egen nøytralitet, kunne han ikke råde krigskabinettet å utføre operasjonen i norske territorielle farvann. Minelegging kunne gjøre forholdet mellom Norge og Storbritannia vanskelig og gjøre det vanskeligere i framtiden å sende hjelp til Finland.⁴⁵ Dette er et godt eksempel som viser hvordan mentaliteten til Chamberlain kunne være nølende og lite avgjørende. Lord Halifax var også skeptisk til operasjon Wilfred da han var redd at Norge og Sverige kunne velge å ta tysk side dersom Storbritannia brøt deres nøytralitet. Noen som stemte siden Norge fryktet at Storbritannia ikke ville respektere deres nøytralitet.

Situasjonen i Finland endret seg betraktelig et par uker etter Altmark-hendelsen. Etter over to måneder med motstand var nå den finske forsvarsstyrken utarmet. For å redde sin hær ba forsvarssjef Carl Gustaf Mannerheim den finske regjeringen om å forhandle med sovjeterne om våpenhvile. Dette var også på grunn av manglende garantier fra de allierte om materiell og

⁴⁵ Ibid. s. 33

styrker. Finland så muligens at alliert hjelp kom ikke i den nærmeste framtid og kunne ikke fortsette uten hjelp. Det ble derfor bestemt at det var bedre å forhandle om fred mens den finske hæren var kampdyktig.⁴⁶

Den franske statsministeren Daladier hadde tidligere garantert hjelp til Finland. Han ble dermed veldig ivrig i å nedkjempe den norske motstanden mot å sende forsyninger til Finland over grensene. Løftet Daladier hadde gitt til Finland viste seg nå å være vanskelig å holde. Dersom en finsk kapitulasjon eller våpenhvile fant sted ville det med sikkerhet ende Daladiers regjeringstid. Dette er med på å forklare det voldsomme trykket Frankrike stilte til en operasjon i Skandinavia.⁴⁷ Henvendelsene til Sverige og Norge var fortsatt negativ, de ønsket ikke å blandes inn i krigssituasjonen. Dette var en prøveperiode mellom London- og Paris regjeringene, men de ble enige om at de skulle gå inn med makt og kreve å få krysse over til Finland via Norge. Den 12. mars møttes lederne for operasjonen, admiral Evans og general Mackesy. Disse to ble informert at operasjonen, som var den samme som Avonmouth, skulle for å stige i land i Narvik, etablere seg i Sverige og gå mot Finland skulle utføres den 20. mars.⁴⁸ Churchill mente operasjonen mest sannsynlig ville møte på mindre norsk motstand og ville gi gode håp for suksess. General Mackesy på sin side hadde sin tvil om operasjonen i det hele tatt var gjennomførbar, mye av grunnene lå i det logistiske. Selve planleggingen tok ikke hensyn til det uforutsigbare og et hinder kunne gjøre planen ubrukelig.

12. mars endret situasjonen seg i Finland igjen, denne gangen mer drastisk enn tidligere. Sovjetunionen og Finland hadde skrevet under på en våpenstillstand. Med denne avtalen forsvant påskuddet de allierte hadde for å ta kontroll over malmgruvene og operasjonen ble avblåst. Churchill mente operasjonen burde fortsette, han fryktet at Sovjetunionen kunne fortsette østover å ta seg til Atlanterhavet. General Ironside mente at styrken som skulle brukes i operasjon Avonmouth burde holdes samlet i en mulig framtidig operasjon, men Chamberlain var ikke av samme formening.⁴⁹ De to divisjonene som var øremerket for

⁴⁶ Tamelander, *9. April. Nazitysklands Invasjon Av Norge*. s. 36

⁴⁷ *Ibid.* s. 37

⁴⁸ *Ibid.* s. 37-38

⁴⁹ Harr, *The German Invasion of Norway April 1940*. s. 36

Finland ble med en gang sendt til Frankrike til å forsterke den britiske ekspedisjonsstyrken.⁵⁰ En del franske skip med styrker om bord ble sendt til Middelhavet. Det ble derimot opprettholdt 12 000 britiske, franske og polske spesialstyrker til rådighet i tilfelle noen senere operasjoner angående jernmalmen.

Konsekvensen for Daladier ble at hans måtte gå av som statsminister 19. mars, han ble erstattet av Paul Reynaud.⁵¹ Den nye statsministeren ønsket aggressiv handling mot Tyskland og ønsket spesielt å hindre tyske transportskip fra Norge, til og med i norske farvann. Etter mye fram og tilbake mellom Storbritannia og Frankrike blir partene enige om å utføre operasjon Royal Marine og samtidig legge miner i norsk farvann. Chamberlain insisterte i tillegg på at Norge og Sverige skulle få en formell advarsel 1. April. Verdensopinionen hadde hele tiden vært en avgjørende faktor i avgjørelsene til Chamberlain. Etter Altmark-hendelsen ble det mindre viktig. Nøytralitetsbruddet på Storbritannias side var mindre alvorlig enn Norges eget brudd ved å ha gi ly til et tysk skip med krigsfanger ombord.

Operasjon Royal Marine gikk ut på å minelegge Rhinen og tyske kanaler for å sinke og hindre skipstrafikken. Planleggingen og forberedelsene var klar i begynnelsen av mars. 3. April skulle Royal Marine utføres og 5. april skulle Vestfjorden, nord for Bodø, og Stadtlandet, sør for Ålesund, minelegges. Hensikten med dette var hindre tyskerne i å utnytte Norges nøytralitet, da spesielt med tanke på malmtransporten deres. I tillegg til denne planen var det forventet et tysk reaksjon. Denne reaksjonen skulle operasjon R4 ta hånd om. Det var altså snakk om to separate operasjoner, Operasjon Wilfred og Royal Marine. Dersom det kom en tysk motreaksjon på operasjon Wilfred, skulle landinger i Narvik, Trondheim, Bergen og Stavanger utføres.⁵² Royal Marine skulle utføres først, denne operasjonen ble gjort mot en krigførende land i motsetning til Norge. Storbritannia og Frankrike ville da kunne forsvare seg politisk. Datoen satt for operasjonene var 4. april for Royal Marine og 5. april for Wilfred. Igangsettingen av Plan R4 var avhengig av tyskernes reaksjon på mineleggingen. Det ble besluttet at det var viktig å forberede Norge og Sverige, det ble derfor sendt ut en erklæring

⁵⁰ Tamelander, *9. April. Nazitysklands Invasjon Av Norge*. s. 38

⁵¹ Kersaudy, *Norway 1940*. s. 52

⁵² Harr, *The German Invasion of Norway April 1940*. s. 38

hvor de forklarte hvordan Altmark hadde endret situasjonen og hvordan de alliertes interesserer var trukket mot norske farvann.

Operasjon Royal Marine ble utsatt av Daladiers ordre, hans begrunnelse var at det franske luftforsvaret ikke var sterkt nok til forsvar av en tysk reaksjon og en eventuell gjengjeldelsesaksjon av mineleggingen i Rhinen og elvene. Han hadde derimot ingen innsigelser når det gjaldt Wilfred eller Plan R4. Churchill ble sendt av Chamberlain for å få Daladier til å endre mening. Resultatet av møtet ble Wilfred skulle igangsettes uten Royal Marine.⁵³ Churchill hadde lenge ønsket en minelegging som Halifax og Chamberlain sto i mot. Den 5. april ble det besluttet av Wilfred skulle innledes morgenen 8. april.

8. april hadde the British Military Intelligence Branch kommet med en rapport som konkluderte med at det var veldig lite sannsynlig for en tysk invasjon av Skandinavia.⁵⁴ Det ble raskt samlet tilgjengelige styrker for Plan R4, disse besto av en britisk brigade og franske styrker som skulle til Narvik, og en hel divisjon som skulle til Trondheim, Bergen og Stavanger. Planen var at disse skulle dra mot Norge 8. april. En bataljon skulle dra to dager senere og lande i Trondheim og et par krysserskvadronen skulle holdes klar ved marinebasene i Scapa Flow og Rosyth. Etter mange måneder med snakk om en operasjoner i Norge virket det som planene var klare. Den britiske avgjørelsen om Norge var basert på særdeles lite kunnskap om geografien og infrastruktur. Det var også mangel på de tyske intensjonene og hva deres motreaksjon kunne bli etter operasjon Wilfred. Det kom til å vise seg at Tyskland ikke spilte på tradisjonelle regler i krig, men utnyttet overraskelsesmomentet og tok sjanser som ikke de allierte kunne forutse. På dette tidspunktet hadde tyskerne alt klart for et angrep og okkupasjon av Norge. 8. april var landingsstyrkene allerede underveis.

2.7.2 Tyskerne planlegger videre

Planene til Hitler var opprinnelig å invadere Vest-Europa så snart som det kunne være mulig. Operasjon Gelb, som det het, ble utsatt flere ganger av ulike grunner, blant annet værforholdene. Etter Altmark-hendelsen under en samtale mellom admiral Raeder og Hitler

⁵³ Tamelander, *9. April. Nazitysklands Invasjon Av Norge*. s. 41

⁵⁴ Harr, *The German Invasion of Norway April 1940*. s. 38-39

ble det ble diskutert hvorvidt Norge var til i stand til å forsvare sin nøytralitet. Det ble her bestemt at planleggingen med Weserübung skulle intensiveres og at de tyske styrkene skulle ta tilbake initiativet. 3. mars 1940 bestemte Hitler seg for å utføre Weserübung før Gelb, invasjonen i Vest-Europa.⁵⁵

Det var også andre motiver bak invasjonen av Norge. Dersom Norge ikke kunne være nøytral ville Norge fungere som en festning mot Atlanterhavet. Et motblokkade av de britiske øyene ville være mulig i et slikt tilfelle. Storbritannia var i større grad avhengig av import enn Tyskland. Det vil da ha en betydelig effekt dersom Tyskland kunne overholde en blokkade av de britiske øyer.⁵⁶ En okkupasjon av Norge ville både kunne både beskytte malmtilførselen og samtidig åpne for en blokkade av Storbritannia.

Operasjonsbefaling av for erobring av Norge fra 5. mars 1940 tok for seg temaet Weserübung Nord. I dette dokumentet ble blant annet intensjonene med en okkupasjon av Norge oppgitt, hvilke avdelinger som skulle delta og hvordan en burde gå fram med tanke på norsk geografi og motstand. Det står skrevet at operasjonen må hindre den norske regjeringen fra å gjøre en væpnet motstand, men heller å forsøke å få regjeringen til å samarbeide med den tyske okkupasjonsmakten.⁵⁷ Operasjon Weserübung skulle foregå i både nord og sør. Weserübung Nord skulle angripe Norge med landinger fra krigsskip.⁵⁸ Weserübung Süd skulle angripe Danmark og sikre flyplassen ved Aalborg. Denne skulle brukes til videre angrep og forsterkning til operasjoner i Norge. I tillegg ville okkupasjonen av Danmark hindre britiske og franske styrker til å ta seg inn i Østersjøen.⁵⁹

Rett før fredsavtalen mellom Finland og Sovjetunionen da de allierte var nær til å komme til Finlands unnsetning, var Hitler nær til å starte operasjon Weserübung tidligere. Når fredsavtalen ble et faktum, fikk Hitler mer tid. Etttersom en alliert overtakelse av Norge og

⁵⁵ Kersaudy, *Norway 1940*. s. 48

⁵⁶ Tamelander, *9. April. Nazitysklands Invasjon Av Norge*. s. 23

⁵⁷ "Gruppe XXI: Betr.: "Weserübung Nord". Operationsbefehl Für Die Besetzung Norwegen. 5.3.1940. Arkiv I Nordland, Dokument 89.."

⁵⁸ Harr, *The German Invasion of Norway April 1940*. s. 11

⁵⁹ *Ibid.* s. 6

Narvik ikke virket nært forestående. Ved Führerkonferansen 26. mars 1940 hadde tysk etterretning vist hvor nær britiske og franske styrker hadde vært fra en intervensjon i Skandinavia gjennom Norge. Det var fortsatt en overhengende fare for at jernmalmen fra Narvik kunne bli truet, det ble derfor sett på som at en operasjon i Norge ville være uunngåelig.⁶⁰ Derfor ville det være i Tysklands interesse å ta kontroll over Norge så fort som mulig og komme Storbritannia i forkjøpet. Admiral Raeder mente operasjonen burde settes til verks før 25. april, blant annet på grunn av at det ble lysere og lysere dager og dermed vanskelig å holde en større operasjon hemmelig i dekket av mørke. Operasjon Weserübung ble formelt godkjent av Hitler 1. april 1940.

2.8 Avrunding

Mellom 1. september 1939 og fram til invasjonen av Norge 9. april 1940 var den britiske og franske planleggingen preget av mye nøling og usikkerhet. Begge landene hadde gått til krig mot Tyskland, men ønsket ikke et blodbad som ved forrige verdenskrig. De ønsket ikke å ha frontlinjene i Vest-Europa, delvis derfor ble det i månedene etter krigserklæringen ikke en offensiv mot Tyskland. Når det gjaldt Norge var det delte meninger om å krenke nøytraliteten. Dermed gjorde det at handlekraften til de britiske og franske lederne ble hindret og preget av usikkerhet. Spesielt med tanke på å sende hjelp til Finland. Planene som ble lagt og etter hvert avlyst var på grunn av dårlig kommunikasjon, dårlig planlegging, nøling og ubesluttsomhet. Tyskerne hadde bedt Norge om å holde seg nøytral, men på grunn av at Altmark-hendelsen viste hvordan Norge kanskje ikke var i stand til å opprettholde sin nøytralitet, ville tyskerne komme Storbritannia og Frankrike i forkjøpet. Dersom de allierte fikk kontroll over Norge ville det sette Tyskland i en lukket posisjon når det gjaldt å bruke Kriegsmarinen og bryte gjennom blokaden innført av Storbritannia. Den andre verdenskrig skulle komme til å involvere de Skandinaviske landene også. Norge fryktet at Storbritannia ville komme til å krenke Norges nøytralitet og dermed ville Tyskland blande seg inn. Trusselen skulle dermed vise seg å komme direkte fra Tyskland.

⁶⁰ Ibid. s. 43

3 Kapittel 3

3.1 Operasjon Weserübung 9. april 1940

Invasjonen av Norge startet tidlig på morgenen 9. april 1940. 8. april hadde britiske mineleggingsfartøyer minelagt Vestfjorden. Nygaardsvoldregjeringen ble samlet og informert om at flere skip var på tur inn Oslofjorden, senere fikk de også vite at flere skip var på tur mot Bergen og Stavanger.⁶¹ Det hersket tvil og forvirring etter informasjonen om de tyske skipene. I løpet av natten 9. april snakket den tyske diplomaten Kurt Bräuer og Halvdan Koht sammen. Bräuer framviste et 19 siders dokument der blant annet Tyskland krevde Norges overgivelse. Dokumentet fortalte om intensjonene til de tyske styrkene. Den tyske okkupasjonen skulle ivareta Norges egne interesser ved å beskytte Norge fra en britisk-fransk okkupasjon. Koht framviste dokumentet videre til regjeringen som avviste det fullstendig, de ville gå med på en overgivelse på premissene framlagt av Tyskland.⁶²

Omtrent samtidig som kampene foregikk i Norge tidlig om morgenen 9. april invaderte tyske styrker også Danmark, i tråd med planene til Weserübung Süd. Denne delen av operasjonen gikk raskt og flyplassen ved Aalborg ble under tyske styrkers kontroll.⁶³

3.1.1 Narvik og Gruppe 1 – 3. bergjegerdivisjon

I Narvik startet invasjonen med senkingen av de to norske panserskipene, Eidsvold og Norge. Disse to skipene ble raskt senket av det tyske skipene Wilhelm Heidkamp og Bernd von Arnim.⁶⁴ Den norske militærkommandanten i Narvik, oberst Konrad Sundlo, overga byen raskt uten nevneverdig motstand.⁶⁵ Narvik og Bjerkvik ble angrepet av Gruppe 1 under operasjon Weserübung.⁶⁶ Denne gruppen besto av 139. bergjegerregiment, 3. bergjegerdivisjon under kommando av general Eduard Dietl. Flåtestyrken som transportere

⁶¹ Kersaudy, *Norway 1940*. s. 67

⁶² Ibid. s. 70

⁶³ Ibid. s. 73

⁶⁴ Joakimsen, *Narvik 1940: Nazi-Tysklands Første Tilbakeslag under 2. Verdenskrig*. s. 12

⁶⁵ Tamelander, *9. April. Nazitysklands Invasjon Av Norge*. s. 83

⁶⁶ Joakimsen, *Narvik 1940: Nazi-Tysklands Første Tilbakeslag under 2. Verdenskrig*. s. 10

troppene ble delt og en gruppe dro lengre inn Herjangsfjorden mot Bjerkvik og Elvegårdsmoen. Flåtestyrken som dro mot Elvegårdsmoen ble møtt med lite motstand og sikret et norsk våpen- og ammunisjonsdepot.⁶⁷ Den andre gruppen dro mot Narvik. General Dietls ordre var å sikre selve byen Narvik og malmbanen som gikk over grensen til Sverige. Etter dette var gjort skulle Dietls styrker ta seg videre nord for å sikre flyplassen ved Bardufoss og byene Harstad og Tromsø.⁶⁸ For å gjennomføre dette hadde Dietl kun 400 mann disponibel.⁶⁹

Ved slutten av 9. april hadde Gruppe 1 utført sin oppgave. Havnen ved Narvik var sikret og ved Elvegårdsmoen hadde de erobret et våpendepot. Det var nå viktig for general Eduard Dietl å konsolidere sin posisjon for å videre utføre sine ordre, blant annet å sikre jernbanen mot svenskegrensen.⁷⁰ Den 10. april var dagen da deler av Dietls soldater møtte deler av general Fleischers soldater ved Gratangsbotn der en norsk bataljon blir nedkjempet.⁷¹ Fram til 24. april da den norske motoffensiven er det flere trefninger mellom tyskerne og nordmennene.

De landsatte bergjegerne var kledd i lettere klær tilpasset for vår- og sommerforhold. Utstyr som var tilpasset for operasjoner i et vinterklima manglet. De var derimot godt trente soldater som var vant med fjellandskap og kupert terreng.⁷² Det var også mangel på nok mannskap til å holde Narvik og samtidig avansere til mot Bardufoss, Harstad og Tromsø. Antall bergjegere ved Narvik varierer fra kilde til kilde, men mellom 1500⁷³ og 1900 menn.⁷⁴ Disse styrkene skulle komme til å være underlegne i antall når de møtte den norske 6. divisjon og britiske, franske, og polske styrker. Det kom til å være vanskelig for Luftwaffe å fly inn flere tropper

⁶⁷ Tamelander, *9. April. Nazitysklands Invasjon Av Norge*. s. 81

⁶⁸ Ibid. s. 200

⁶⁹ Ibid. s. 83

⁷⁰ Ibid. s. 84

⁷¹ Ibid. s. 202

⁷² Kersaudy, *Norway 1940*. s. 143

⁷³ Ibid. s. 143

⁷⁴ Tamelander, *9. April. Nazitysklands Invasjon Av Norge*. s. 201

da det var begrenset av den operasjonelle rekkevidden til transportflyene. Det ville ta flere uker før tyskerne erobret lufthavner nærmere Midt-Norge som var nær nok til at fly kunne nå området rundt Narvik. Det var heller ingen tyskerobret lufthavn ved Narvik for at fly kunne lande. På grunn av dette ble ofte forsyninger som våpen og materiell hevet ut av flyene, noe som resulterte i vanskeligheter med å finne det og en del skader.⁷⁵ Noe av de manglende forsyningene som mat og klær kunne supplementeres fra Narvik og det militære depotet ved Elvegårdsmoen, dette gjorde at Gruppe 1 kunne holde stand i Narvik fram til de ble forsynt av tyske transportskip eller transportfly.⁷⁶ Tyskerne var fullt klar over det britiske sjøherredømme, dermed ble det vurdert risikabelt å sende tropper sjøveien til Narvik.⁷⁷ General Dietl fikk derimot forsterkninger i form av overlevende fra et britisk angrep 10. og 13. april. Disse besto av mannskaper fra tyske skip som ble senket av kaptein Warburton-Lee og admiral Whitworth. Det regnes med at det var 2600 overlevende som sluttet seg til Dietls styrker. På grunn av mangel på kanoner og luftvernbeskytninger ble det nødvendig å redde så mye utstyr som mulig fra de senkede skipene. Med sjømennene fra de tyske skipene utgjorde styrken til Dietl i Narvik omtrent 4500 mann.⁷⁸

Etter tyskerne hadde erobret byen var Dietls opprinnelige ordre å fortsette mot Harstad og Tromsø, men oppgaven var nå å sørge for forsvaret av byen mot et eventuelt motangrep. Problemer med transportfly og handelsfartøy som skulle komme med forsyninger til Dietls styrker var nok til å hindre en videre okkupasjon mot Harstad og Tromsø.⁷⁹ Landskapet rundt om Narvik for godt egnet til å etablere et godt forsvar, men mangelen på nok soldater for å bemanne et svært forsvar av store områder var fortsatt et problem.⁸⁰

⁷⁵ Ibid. s. 205

⁷⁶ Kersaudy, *Norway 1940*. s. 143

⁷⁷ Tamelander, *9. April. Nazitysklands Invasjon Av Norge*. s. 201

⁷⁸ Ibid. s. 201

⁷⁹ Ibid. s. 205

⁸⁰ Kersaudy, *Norway 1940*. s. 143

139. bergjegerregiment fra den 2. bergjegerdivisjon var nå sammen under med et utvalg av tyske sjømenn under ledelse av general Dietl alene i ved fronten i Narvik inntil de kunne forsterkes med flere mannskap og forsyninger.

3.1.2 Storbritannia og Frankrikes reaksjon

I London hadde invasjonen kommet som en fullstendig overraskelse. I tillegg var pålitelig informasjon fragmentert og vanskelig å få tak i.⁸¹ Med Royal Navys overmakt hadde de allierte håpet på å møte den tyske Kriegsmarine i åpent vann for å ta en endelig oppgjør. På en annen side ville dette kunne være risikabelt. Etterretning kunne ikke svare på om tyskerne hadde greid å overta de norske kystbatteriene og den tyske Luftwaffe ville kunne utfylle den tyske underlegenheten til sjøs. Tyskernes antall og styrke var ikke kjent for de allierte. Det ble derfor besluttet å avvente avgjørelsen om å sende skip eller styrker til Norge.⁸²

Det ble bestemt at en bataljon skulle bli sendt til Trondheim og Bergen straks. Ved å frigjøre og holde disse to byene ville man kunne lande forsterkninger og slå tilbake tyskerne. I tillegg ville gjenerobringen av disse to byene styrke moralen til nordmennene til å stå i mot tyske styrker. Krigskabinettet diskuterte situasjonen og kom fram til at nordmennene burde bli oppmuntret på det sterkeste til å slå og samtidig bli forsikret om britisk og fransk støtte. De ble senere informert om at en tysk styrke hadde landet i Narvik. På grunn av dette gjorde det den britiske strategiplanen vanskeligere. Dersom de skulle slå tilbake de tyske styrkene ville det være vanskelig med tanke på at Narvik var det nordligste området i Norge som tyskerne okkuperte.

Styrkene som var til rådighet i Storbritannia besto kun av syv bataljoner som besto av 6-800 mann hver. To av disse bataljonene dro fra Scapa Flow 10. april mot Norge. Tre dager senere dro de andre fem. Disse skulle sendes til Trondheim og Bergen, men Frankrike mente fokuset burde være på Narvik. Churchill og general Ironside var enig i dette og mente det burde la seg gjøre å erobre Narvik fra de tyske styrkene som okkuperte byen. Franske alpejegere, Alpine Chasseurs, skulle bidra til disse operasjonene. Det var delte meninger blant

⁸¹ Ibid. s. 81

⁸² Tamelander, *9. April. Nazitysklands Invasjon Av Norge*. s. 97

regjeringsmedlemmer i Frankrike og Storbritannia om hvor man først skulle intervensere. Reynaud på sin side sto fast på at Narvik var det viktigste, mens andre mente at byene Bergen og Trondheim var ikke bare viktig taktisk, men også for at norsk motstand skulle fortsette.

Under et møte ved The Supreme War Council kom man fram til en vag, lite presis plan om å sende uspesifiserte styrker til havnebyer i Norge. Ikke bare skulle Narvik erobres, men britiske og franske styrker skulle få fotfeste i Namsos og Åndalsnes for å kunne utføre operasjoner mot tyskerne i Trondheim.

Det manglet opplysninger om tyskernes styrke i området rundt Narvik, det var også lite topografisk informasjon om Norge. I tillegg til dette besto styrken som skulle brukes til erobringen av Narvik av to brigader. Disse soldatene var ikke trent eller utstyrt til å utføre en landing på så kort varsel og i et slikt terreng og klima. Det var seks bataljoner som skulle brukes i erobringen av Narvik, denne styrken ble kalt Rupert force. Disse bataljonene var ledet av general Mackesy, som sjef for operasjonene til lands skulle Mackesy dra i forkant fra Scapa Flow 11. april med 200 menn og etablere kontakt med norske styrker i området rundt Narvik og Harstad. Admiral Lord Cork var øverstkommanderende for marine operasjoner i Narvik og her oppsto det et problem mellom Mackesy og Cork. De kjente ikke til hverandre og hadde ulike og motsigende ordrer, noe som skapte forvirring og gjorde planleggingen av erobringen av Narvik vanskelig. Mackesy hadde fått ordre om å drive ut de tyske styrkene i Narvik, men etablere en styrke ved Harstad og forsikre seg om norsk samarbeid og få nok informasjon til å planlegge angrepet mot Narvik. For å gjøre dette ville det kreve kryssing av fjell og terreng før de britiske styrkene kom fram til Narvik. En landing i Narvik ble gjort vanskelig da lastingen av skipene som skulle frakte Mackesys styrker ikke var organisert godt nok, det ville være for risikabelt. Cork hadde enkelt nok fått ordre om å ta Narvik så fort som mulig, noe som ikke stemte overens med Mackesys ordrer som var å etablere en base ved Harstad.

3.2 9. april til 3. mai

Statusen ved slutten av 9. april var at Kristiansand, Oslo, Bergen, Trondheim og Narvik var besatt av tyskerne. Flere tyske skip hadde blitt skadet eller senket.⁸³ Det var fortsatt svake

⁸³ Ibid. s. 105

punkter ved den tyske okkupasjonen. Narvik og Trondheim var avskåret og det ville være vanskelig å komme med forsyninger og forsterkninger på grunn av de alliertes sjøherredømme. I tillegg var tyskerens grep om hovedstaden ikke sterkt nok til å holdes uten forsterkninger som ble hindret av Oscarsborg festning.

3.2.1 Første kontakt mellom Storbritannia og Norge

Flere dager etter den tyske invasjonen av Norge var det fortsatt ingen kommunikasjon eller samarbeid mellom den norske, franske eller britiske regjeringen. Ingen visste noe om statusen av de norske styrkene eller om hvor Kong Haakon og regjeringen befant seg.

Nygaardsvoldregjeringen hadde heller ikke noen anelse om de alliertes intensjoner eller eventuelle operasjoner.

Den 12. april hadde kaptein Francis Foley, legasjonssekretær for den britiske legasjonen i Oslo, nådd Åndalsnes og lyktes med å sende kodede beskjeder til London via radiosenderen ved Vigra utenfor Ålesund. Den første kontakten fra norske myndigheter kom 13. april fra general Ruge, en hittil ukjent offiser for den britiske regjeringen. General Otto Ruge hadde to dager tidligere blitt øverstkommanderende og erstattet general Kristian Laake. De første ordrene gitt av general Ruge var å holde tilbake tyskerne med alle tilgjengelige midler og samtidig isolere Oslo fullstendig.⁸⁴ Ruge hadde omtrent 40 000 friville menn tilgjengelig etter den nokså forvirrende og kaotiske mobiliseringen etter den tyske invasjonen. Disse var alle frivillige og ivrig til å slå tilbake mot fienden, men de var en blanding av alle aldre og dårlig utstyrt. Ruge håpte derfor på alliert hjelp. I telegrammene sendt til Storbritannia foreslo Ruge flere taktiske momenter, blant annet om å ta tilbake Trondheim. Disse ble besvart av London vagt og med lite tro på de strategiske poengene Ruge ga. Den britiske regjeringen var veldig forsiktig med å røpe sin strategi til nordmennene, tatt i betraktning at de først nå hadde fått kontakt med regjeringen. Det var fortsatt en del uvisshet om hvorvidt den norske regjeringen var i forhandling med Tyskland.

⁸⁴ Kersaudy, *Norway 1940*. s. 107

3.2.2 Narvik 10. og 13. april

10. april førte kaptein Warburton-Lee sine fem destroyere inn til Narvik. Warburton-Lee hadde ikke fulgt ordre, men hadde selv bestemt seg for å angripe de tyske skipene. Han telegraferte Admiralitetet i London for å si ifra om sine intensjoner og eventuelt få beskjed om å ikke utføre angrepet. Beskjeden han fikk tilbake var positiv til hans oppfatning av situasjonen.⁸⁵ Det som skjedde 10. april kom til å være en av de mest kjente sjøslagene av 2. verdenskrig. Etter en intens kamp resulterte det i et stort tap for tyskerne sin styrke. To tyske destroyere og syv transportskip ble senket med to britiske destroyere som tap og Warburton-Lee død. 13. april seilte admiral Whitworth med flaggskipet Warspite og ni andre destroyere og angrep de tyske destroyerne i Ofotfjorden.⁸⁶ Disse destroyerne hadde unngått å bli senket fra angrepet 10. april. Syv tyske destroyere ble senket og med dette følte de allierte seg sikker på at Narvik ville falle og erobringen gjøres enklere.

3.2.3 Fokuset endres fra Narvik

Etter den britiske senkingen av de tyske skipene ved Narvik, hadde nå fokuset skiftet. Trondheim ble nå hovedfokuset for å tvinge tyskerne ut av Norge. For å gjøre dette ble styrker som var ment til erobringen av Narvik frigjort til å brukes mot Trondheim. General Ruge var her enig med de allierte, dersom man skulle lykkes i Norge ville Trondheim være nøkkelen hvor man kunne fortsette felttoget, både strategisk og for å inspirere resten av Norge til å stå imot tyskerne. Det skulle 14. mai settes i land en rekognoseringsavdeling i Namsos med omtrent 300 mann, denne styrken skulle gå under navnet Henry. To dager senere skulle det landes enda en styrke ved Ålesund, kodenavn Primrose, som skulle fungere som en avledning. Samme dag skulle Mauriceforce, omtrent 5000 menn, lande i Namsos og marsjere mot Trondheim for å erobre byen fra tyskerne. To brigader som skulle bli brukt til erobringen av Narvik ble omdirigert og sendt mot Namsos for å bli en del av Mauriceforce.⁸⁷ General Ironside var i mot å omdirigere styrkene fra Narvik, han mente at Narvik burde blitt tatt først,

⁸⁵ Tamelander, *9. April. Nazitysklands Invasjon Av Norge*. s. 100

⁸⁶ Ibid. s. 126

⁸⁷ Kersaudy, *Norway 1940*. s. 96

men hans protest ble ignorert. Churchill og flere andre mente det var bare et spørsmål om tid før Narvik ville falle.

3.2.4 Rupertforce

For å slå tilbake tyskerne som hadde erobret byen 9. april ble det bestemt av det skulle sendes en styrke til Narvik under navnet Rupertforce, øverstkommanderende var general Mackesy.⁸⁸ Styrken besto av 24. infanteribrigade og var som ved en tidligere plan, Avonmouth, forberedt for en ”fredelig” landstigning. Deler av brigadens utstyr ble sendt sørover mot Namsos for å styrke Mauriceforce.⁸⁹ Som nevnt tidligere hadde Mackesy og Lord Cork, leder for de marine styrkene ved Narvik, fått ulike ordrer angående erobringen av Narvik. De to lederne møttes først ved 15. april og hadde 16. april blitt enig om å sende et felles beskjed til admiralitetet og krigskabinetet i London.⁹⁰ Telegrammet inneholdt en bedre beskrivelse av de tyske styrkene og deres forsvar, i tillegg ble det frarådet operasjoner mot tyske posisjoner fram til snøen smeltet i slutten av april. Etter angrepet 13. april fra admiral Whitworth mot de tyske skipene i Narvik var det forventet at Rupertforce skulle møte minimalt med motstand.⁹¹ Dette var til tross for at det fortsatt var mest spekulasjoner om hvor stor tysk styrke som befant seg i Narvik. Det var også et fullstendig mangel på samarbeid med de norske styrkene som befant seg i området rundt Narvik.⁹² Det manglet grunnleggende informasjon om deres antall eller om de i det hele tatt var i kamp med tyskerne.

Beslutningen tatt av Cork og Mackesy på bakgrunn av korrespondanse med London var at de tyske styrkene i Narvik skulle bombes først ved hjelp av Corks krigsskip og to av Mackesys bataljoner skulle settes i land dersom det tyske forsvaret var svakt nok. Angrepet begynte 24. april og etter tre timer bombardering fra Corks skip kom det en snøstorm som kraftig reduserte sikten. Det ble nå umulig å se hvor stor effekt bombardementet hadde og

⁸⁸ Ibid. s. 97

⁸⁹ Ibid. s. 97

⁹⁰ Ibid. s. 125

⁹¹ Ibid. s. 98

⁹² Ibid. s. 99

operasjonen ble derfor avbrutt.⁹³ Fokuset til de britiske og franske lederne var et annet sted hvor kampen om Midt-Norge ble kjempet. Dette viste seg også i den mangelfulle sendingen av forsterkningen som Mackesy hadde bedt om.⁹⁴

3.2.5 Operasjon Hammer

Planen for å ta Trondheim ble kalt operasjon Hammer. I denne planen skulle én brigade, kalt Hammerforce, lande ved Hell i nærheten av Værnes. Mauriceforce, skulle i land ved Namsos. Denne brigaden ble ledet av general Carton de Wiart og besto av én britisk brigade og én fransk styrke av Chasseurs Alpains. Sickleforce besto av én brigade og skulle gå i land ved Åndalsnes. Angrepet skulle besto av styrker på land og til sjøs. Men underveis oppsto det en del problemer. I London ble admiral Sir Charles Forbes rådspurt om operasjon Hammer. Han ga sin mening om at operasjonen ikke kunne gjennomføres uten et betydelig tap av tropper og fartøy.⁹⁵ Luftwaffe framsto som en stor trussel for at operasjonen skulle mislykkes. Joint Planning Committee viste også sin motstand til operasjon Hammer 15. april. De hadde sine tvil om den marine delen av operasjonen og ønsket heller at erobringen av Trondheim skulle utføres utelukkende på land. I tillegg til dette hadde de tvil om operasjonens hensikt. Dersom Trondheim ble erobret fra tyskerne ville det være vanskelig å holde byen dersom Luftwaffe dominerte luftrommet. Poengene JPC framstilte ble avvist av stabssjefene og datoen for operasjon Hammer ble fastsatt til 22. april. Fram til den datoen til operasjonsstart skjedde det flere hendelser som kom til å stanse gjennomføringen av operasjonen. Luftwaffe var en stor trussel slik at operasjonen ville lide store tap. I tillegg var admiral Whitworths seier i Narvik og seiersrusen som kom etterpå begynt å gi etter.⁹⁶ Ettersom tiden gikk hadde også de alliertes overraskelsesmoment forsvunnet, ble det enda en grunn til å innstille en ilandstigning ved Trondheim. Hovedangrepet ved operasjon Hammer ble derfor innstilt. Det ble derimot bestemt at Maurice- og Sickleforce skulle sammen med norske styrker angripe Trondheim fra

⁹³ Ibid. s. 128

⁹⁴ Ibid. s. 128

⁹⁵ Tamelander, *9. April. Nazitysklands Invasjon Av Norge*. s. 146

⁹⁶ Ibid. s. 147

land.⁹⁷ Det som ikke ble fortalt til general de Wiart og brigader Morgan var at deres styrker skulle nå være hovedangrepet på Trondheim. På dette tidspunktet var London regjeringen på sin side heller ikke klar over at mesteparten av Sickelforce allerede var blitt så godt som tilintetgjort lengre sør i Norge.

3.2.6 Mauriceforce

Den 14. april gikk en mindre del av Mauriceforce, en marinestyrke på omtrent 300 mann, land i Namsos og etablerte et bruhode.⁹⁸ Landingen av Mauriceforce ved Namsos hadde ikke vært godt nok undersøkt og det viste seg at havnen ikke var dimensjonert for en svær landing av menn og materiell. I tillegg var det fortsatt snø liggende ved våren 1940 og ingen av de britiske soldatene hadde med seg ski.⁹⁹ Om det hadde gjort en forskjell vil man ikke kunne vite. Til tross for at Mauriceforce sin landstigning hadde gått ubemerket for tyskerne viste deg seg at styrkene hadde flere mangler når det gjaldt utrustning og forsyninger. Etter flere av- og pålessinger av skip hadde mye av utstyret ikke fulgt med soldatene. De mangler motorisert transport og mye våpenutstyr som luftvern og artilleri.¹⁰⁰

Carton de Wiarts ordrer var å angripe Trondheim fra nord. Dette angrepet skulle skje før hovedangrepet, operasjon Hammer, kom fra den britiske marinen. Generalen hadde blitt lovet en svær styrke som skulle lande i dagene framover, men dette løftet ble ikke utført. General de Wiart hadde sendt sine styrker til framskutte posisjoner mot Steinkjer hvor han etter hvert fikk etablert kontakt og samarbeid med norske styrker. Ved Steinkjer befant det seg to bataljoner som tilhørte den norske 5. Divisjon under kommando av oberst Ole Getz. Disse styrkene hadde blitt avskåret fra general Ruges hovedkvarter og derfor organiserte oberst Getz et samarbeid med de britiske styrkene. Den 19. og 20. april mottok general de Wiart forsterkninger med en halv brigade og tre bataljoner med franske Chasseurs Alpains som var omdirigert fra Narvik. Disse franske styrkene var trent til kamper i snø, noe som styrkene som tidligere hadde gått i land i Åndalsnes og Namsos hadde vanskeligheter med. Dagen etter ble

⁹⁷ Ibid. s. 148)

⁹⁸ Kersaudy, *Norway 1940*. s. 129

⁹⁹ Ibid. s. 98

¹⁰⁰ Tamelander, *9. April. Nazitysklands Invasjon Av Norge*. s. 145

Namsos kraftig bombet av Luftwaffe, byen ble så godt som tilintetgjort og utstyret til Carton de Wiarts styrker forsvant i bombingene. Etter en del kamper inne i Trondheimsfjorden retteterte mye av Mauriceforce mot Hjella, nord ved Trondheimsfjorden. Styrken var nå i en defensiv posisjon og ventet fortsatt på igangsettingen av operasjon Hammer.

3.2.7 Sickelforce

Det utviklet seg til en desperat situasjon åtte dager etter invasjonen for den norske hæren som forsvarte det sørlige Norge. Den 17. april falt Elverum og Hamar i tyske hender. Samme dag landet deler av Sickelforce med brigader Morgan ved Åndalsnes.¹⁰¹ Resten av brigaden landet omtrent et døgn senere. Ordrene til brigader Morgan var gitt av the War Office, men disse hadde blitt konstant endret slik at de ble nærmest verdiløse. I tillegg fikk Morgan ulike ordre fra general Ironside, han skulle både forsvare Oslo-styrkene fra tyskerne og samtidig forberede et angrep på Trondheim. På grunn av dette og mangel på geografisk kunnskap om området bestemte Morgan seg for å følge med Ruge og forsterke de norske styrkene sør for Lillehammer.¹⁰² Den 21. april angrep tyskerne de britiske og norske stillingene. Det resulterte i et stort tap for britene og de måtte trekke seg tilbake nord for Lillehammer. To dager senere var restene av de britiske kompaniene på retrett ved Mjøsa. På dette tidspunktet var brigaden demoralisert av tapene og retrettene de hadde gjennomgått. De begynte også å gå tom for ammunisjon. Ved Tretten oppsto det kamper med tyskerne og her ble resten av brigaden tvunget på flukt. På dette tidspunktet var det bare ni offiserer og 300 soldater igjen. Mens dette foregikk hadde ikke London blitt informert, de hadde forventet at Sickelforce skulle gå mot Trondheim.

Operasjon Hammer som skulle involvere Sickle- og Mauriceforce kom aldri så langt til å utføre et koordinert angrep på Trondheim. Brigader Morgans styrke hadde blitt utarmet ved Lillehammer og general Carton de Wiarts styrke hadde blitt presset tilbake mot Namsos etter bombing fra Luftwaffe og angrep fra tyske styrker ved Trondheimsfjorden. Operasjon Hammer ble kansellert 20. april, men hverken øverstkommanderende i Maurice- og Sickelforce eller de norske styrkene som fortsatt var i kampdyktige var blitt informert om

¹⁰¹ Kersaudy, *Norway 1940*. s. 112

¹⁰² *Ibid.* s. 115

kanselleringen. Ifølge flere kilder er det ingen rasjonell forklaring på hvorfor informasjonen ikke ble gitt videre.¹⁰³ 21. april ble general Bernard Paget utnevnt til ny sjef over Sicklegeforce og dermed erstatte brigader Morgan. Et par dager senere var general Paget og 15. brigade på tur mot Norge. Det var besluttet å sende forsterkninger i håp om å fortsette planen om å erobre Trondheim. Planen var derimot veldig improvisert og skjebnebestemt fra starten. Blant annet mangel på geografiske kunnskaper var igjen et problem som kom til å hindre planleggingen av angrepet. Ved Åndalsnes møtte Paget oberst Dudley Clarke og ble informert om brigader Morgans brigade og kampen ved Tretten. På dette tidspunktet var tyskerne på vei nord mot Trondheim, noe som satte de britiske styrkene rundt Trondheim i angrep fra nord, sør og øst. Regjeringene i London og Paris hadde ikke nok innsikt i situasjonen til å planlegge fornuftig. Mangel på informasjon var også problematisk, krigskabinettet ble for eksempel ikke informert om den tyske bombingene av Åndalsnes som ble spesielt intens 23. april. Et angrep på Trondheim ble gjenopplivet den 24. april, men denne planen ble droppet et par dager senere. General Carton de Wiarts var på dette tidspunktet i en ren defensiv posisjon og var derfor ikke i stand til å utføre noen offensive operasjoner. Allerede 22. april hadde general de Wiart kommunisert med London om nødvendigheten av en evakuasjon fra Namsos. Svaret han fikk var å holde ut så lenge som mulig. Hadde generalen visst at operasjon Hammer allerede var kansellert ville nok hans situasjon vært sett på som enda mer umulig. Det var et dårlig samarbeid mellom de allierte lederne, ikke bare på tvers av de britiske, franske og norske lederne, men de britiske seg imellom. Det var mistanke om at hver leder ønsket å evakuere tidligst mulig. I tillegg var det fortsatt en mistanke rettet mot deres norske allierte. De kunne ikke la seg stole på Oberst Getz og de 4000 menn som var under hans kommando.

Situasjonen for general Pagets og Carton de Wiarts menn var for hver dag som gikk mer og mer prekær. Situasjonene i Namsos og Åndalsnes var ikke stort bedre, etter mye bombing var nå havneområdene ødelagt. Dette kom til å gjøre evakuering vanskelig i tillegg til mangel på beskyttelse fra tyske fly. Under møtet 22. og 23. april ved The Supreme War Council i Paris var situasjonen ved Trondheim på dagsorden. Her ble planene om erobring av byen borte til fordel til snakk om en evakuering av styrker i det sentrale Norge. Den franske statsministeren Reynaud var ikke fornøyd med tanken. De franske stabssjefene hadde ønsket å ta Trondheim,

¹⁰³ Ibid. s. 140

men de hadde ikke blitt godt nok informert av sine britiske allierte om hvor prekær situasjonen var. På dette tidspunktet var Sicklesforce i Åndalsnes i fare for å bli omringet av tyske styrker og Mauriceforce var fortsatt i en defensiv posisjon. Sjefen for de allierte styrker sør for Narvik, general Hugh Massy, bestemte derfor at en evakuering av begge disse styrkene skulle skje umiddelbart.¹⁰⁴ Ordren om evakuering ble gitt i all hemmelighet for å unngå å røpe planene til sine norske allierte. 28. april fikk Paget ordene sine om evakuering, general Ruge ble ikke informert om denne avgjørelsen før evakueringen allerede var i gang. Generalen gikk til tross for dette med på å dekke rettetten og den pågående evakueringen. På kvelden samme dag dro Kongefamilien og regjeringen med en destroyer fra Molde. Etter instruks fra regjeringen i London kunne det britiske skipet frakte dem hvor de ønsket. De valgte å reise til Tromsø.¹⁰⁵ Resten av Sicklesforce under general Paget lovte å dekke general Ruge og hans menns tilbaketrekking i Romsdalen, de ble derfor nødt til å holde Dombås til de kom seg forbi. Omtrent 1800 britiske og 300 norske soldater kom seg til Åndalsnes og forlot med det siste skipet 2. mai. Ved Namsos hadde Carton de Wiart mottatt ordren om evakuering den 27. mai. Han overbragte beskjeden videre til den franske generalen Audet, begge mottok beskjed med lettelse. De neste fire dagene trakk britiske og franske tropper seg fra sine stillinger de hadde kjempet seg mot Steinkjer og mot Namsos. Dette ble holdt skjult fra nordmennene. general de Wiart informerte oberst Getz om dette senere i et brev og ba om hans forlatelse. Oberst Getz hadde i sin uvitenhet fortsatt sin offensiv mot Steinkjer i tråd med en plan som han ikke hadde blitt informert om var avlyst. 30. april begynte tyske fortropper å nå utkanten av Namsos og tyske luftangrep økte, de siste britiske og franske styrkene forlot Namsos 2. mai. Oberst Getz ble omringet og ble tvunget til å overgi seg dagen etter.¹⁰⁶

3.2.8 Regjeringsskifte i Storbritannia

En måned og en dag etter invasjonen av Norge ble Winston Churchill invitert til Buckingham Palace og bedt om å danne en ny regjering. Etter de utallige mislykkede forsøkene på å stanse tyskerne og erobre Trondheim, deretter den flyktige evakuering av de allierte styrkene, ble

¹⁰⁴ Ibid. s. 167

¹⁰⁵ Ibid. s. 174

¹⁰⁶ Ibid. s. 181

Neville Chamberlains posisjon som statsminister svekket. Tvilen rundt hans evne til å være en krigsleder viste seg for mange å være rett. Det var også flere andre politiske ledere ble fikk sine lederegenskaper sett på med tvil. 10. mai 1940 ble også datoen for en annen dramatisk hendelse, operasjon Gelb. Tyske styrker invaderte Luxembourg, Belgia og Nederland. Dermed ble det en ny front som krevde Storbritannia og Frankrikes oppmerksomhet.

3.3 Avrunding

Etter invasjonen av Norge hadde tempoet for andre verdenskrig tatt seg betraktelig opp i forhold til de tidligere månedene. Begynnelsen av mai 1940 hadde det skjedd forandringer fra krigens begynnelse i september 1939. Storbritannia hadde fått en ny statsminister, en ny front i Vest-Europa hadde åpnet seg og i Norge fra Trondheim og sørover tyskokkupert. Den britiske og franske intervensjonen i Norge hadde så langt ikke greid å hindre tyskerne. En del av grunnene for dette var at det ikke fantes en helhetlig plan om hva og hvor de skulle gripe inn. Fokuset ble stadig endret fra Narvik til lengre sør mot Trondheim. Skip med britiske og franske styrker ble sendt mot Narvik, og i mellomtiden ble planene endret og den opprinnelige planen ikke fullført.

Det var også uenighet mellom Frankrike og Storbritannia om hvor man skulle intervensjon i Norge. Landene hadde seg i mellom vanskeligheter med å kommunisere og gi hverandre informasjon om situasjonene. Både Frankrike og Storbritannia hadde mistro til den norske regjeringen. De var i tvil om de fortsatt var i forhandlinger med tyskerne og derfor var de veldig hemmelighetsfull om å røpe deres plan, eller manglende plan. Det ble gitt garantier og løfter som det viste seg de ikke kunne overholde.

Var malmtransporten og Narvik det viktigste? Eller var det å gjenerobre Trondheim for å forsøke å presse ut tyskerne fra Norge? En helhetlig plan med et endelig mål fantes ikke. Kanskje derfor var en alliert intervensjon dømt fra starten av til å mislykkes i Øst-, Vest og Midt-Norge. På en annen side var situasjonen ved Narvik ikke konkludert. Halve Norge var fortsatt fritt, tyskerne i Narvik var omringet og kampen om Norge var ikke tapt. Frontlinjen var i begynnelsen av mai ikke langt unna Nordlandsgrensen og Helgeland.

4 Kapittel 4

4.1 Berlin og situasjonen i Narvik

De første dagene av invasjonen av Narvik var Oberkommando der Wehrmacht og rikskanselliet bekymret over situasjonen i Narvik. Rikskansler Adolf Hitler hadde et vennskap til general Eduard Dietl. Dersom Dietls styrker måtte tvinges til å kapitulere eller trekke seg ut av området ville deres tap være et tap for Hitlers prestisje.¹⁰⁷ En annen grunn for bekymringen rundt Dietls utsatte posisjon i Narvik var planen om at operasjon Gelb, invasjonen av Vest-Europa var planlagt til å begynne i mai 1940.¹⁰⁸ Det var derfor nødvendig å bli ferdig og konkludere det norske felttoget.

Angrepet ved Narvik utført av admiral Whitworth ble vurdert av Hitler til å være katastrofalt og som et resultat hindre at tyske skip kunne sende forsterkninger og forsyninger til å bistå 3. bergjegerdivisjon.¹⁰⁹ Dette er viktig bakgrunnsinformasjon for å forstå ordrene han ga til 137. og deler av 138. bergjegerregiment om å marsjere i retning Narvik. Hitler så ikke lyst på situasjonen til styrkene hans ved Narvik. Den 14. april hadde han vært nær til å beordre en evakuering av Dietls styrker fra Narvik. Denne ordren ble ikke gitt. Felttoget i Midt-Norge utviklet seg i tyskernes favør og Dietls ordrer ble fullstendig omvendt. Hans styrker ble beordret om å holde ut så lenge som mulig.¹¹⁰

4.2 Helgeland

Helgeland er en region i Nord-Norge som strekker seg fra sør mot grensen med Nord-Trøndelag til nord mot region Salten. Felttoget til 2. bergjegerdivisjon strekker seg til Røsvik i Sørfold, men kampene i Saltdalen vil bli tatt med selv om det ikke teknisk sett er en del av Helgeland. Helgelandsregionen består av flere fjorder og bratt fjellterreng. I 1940 var det dårlig stilt med veier i Helgeland. Mesteparten av transport foregikk på de få veiene som var

¹⁰⁷ Ibid. s. 143

¹⁰⁸ Ibid. s. 145

¹⁰⁹ Ibid. s. 143

¹¹⁰ Ibid. s. 145

kombinert med flere ferjer mellom sted til sted. Det var ingen vei nordover etter Bodø.¹¹¹ De største byene/stedene er Brønnøysund, Mosjøen, Sandnessjøen og Mo i Rana.

4.2.1 IR14 – Sundlobataljonen

I 1939 var det åtte kretskompanier i Nord-Norge, fire av disse var i Nordland.¹¹² Mosjøen var standkvarteret for det sørligste regimentsdistriktet, infanteriregiment 14, i Nord-Norge under 6. divisjon. Dette regimentet omfattet Helgeland og nord mot Salten regionen.

Øverstkommanderende ved IR14 var oberst Kristian Richardsen Løken. Løken ble beordret til tjeneste i staben til 6. divisjon.¹¹³ Etter Løken overtok oberstløytnant Thoralf Nummedal som regimentssjef. Det ble en kortvarig posisjon fordi major Halvdan Sundlo returnerte 6. april og overtok ledelsen. Etter krigens utbrudd ble derimot major Sundlo kommandert til Nord-Trøndelag og oberstløytnanten ble igjen regimentssjef.¹¹⁴

Ved krigsutbruddet i september 1939 ble rekruttavdelingene holdt tilbake til nøytralitetsvakt ble satt opp. Da krigen mellom Finland og Sovjetunionen var et faktum ble det satt opp en større nøytralitetsvakt i Finnmark enn ellers i landet. 1. feltbataljon av IR14 ble innkalt 11. desember og skulle brukes til grensevakttjeneste i Finnmark.¹¹⁵ Denne feltbataljonen fullførte nøytralitetsvakta men blir demobilisert 19. mars 1940. Bataljonssjef for 1. bataljon, i tillegg til nestkommanderende i IR14, var major Halvdan Sundlo. Halvdan Sundlo var broren til kommandanten i Narvik, Konrad Sundlo. Begge brødrene var medlem av Nasjonal Samling. Ifølge Dag Skogheim var Sundlo kjent som en arrogant og tyskvennlig offiser blant sine

¹¹¹ Tamelander, *9. April. Nazitysklands Invasjon Av Norge*. s. 242

¹¹² Arnt O. Åsvang, *Det Lange Feltoget: Med Ir14 9. April - 10. Juni 1940*. (Forvik: Åsvangs Småbokforlag, 1990). s. 9

¹¹³ Dag. Westrheim Skogheim, Harry, *Alarm: Krigen I Nordland 1940* (Oslo: Tiden Norsk forlag, 1984). s. 105

¹¹⁴ Åsvang, *Det Lange Feltoget: Med Ir14 9. April - 10. Juni 1940*. s. 14

¹¹⁵ Skogheim, *Alarm: Krigen I Nordland 1940*. s. 106

soldater.¹¹⁶ Dette blir nevnt fordi det kan være med på å forklare og utdype noen enkelte hendelser i felttoget i Helgeland. Disse vil vi komme tilbake til etter hvert.

Etter invasjonen 9. april ble det gitt ordre fra regimentskvarteret om mobilisering.¹¹⁷ Oppsettingen av kompaniene tok et par dager og var preget av improvisasjon. Årsaken til dette var at kompanisjefene ikke møtte opp for å organisere mobiliseringen. Denne oppgaven måtte menige og korporaler overta. Det hersket også en del forvirring og spekulasjon om situasjonen i Norge, det kom flere meldinger om at tyskerne hadde erobret flere av de norske byene. Én melding kom spesielt til å påvirke hvordan mennene i IR14 så på major Sundlo. En artikkel i Helgeland Arbeiderblad 11. april 1940 beskrev overgivelsen av Narvik som et forræderi fra oberst Konrad Sundlo, major Halvdan Sundlos bror.¹¹⁸ Utfra dette spredde det seg raskt rykter som gikk ut over mennenes tillit til major Sundlo. Ikke alle mennene var fornøyd med ha en øverstkommanderende som kunne være tyskervennlig.

Bataljonen som var oppsatt i Mosjøen ble beordret til å dra til Nord-Trøndelag og stilt til disposisjon av øverstkommanderende av 5. divisjon, oberst Ole Birger Getz.¹¹⁹ De ble dermed transportert til Snåsavatnet i Nord-Trøndelag hvor de 26. april blir ført til frontlinjen mot tyskerne. Den 28. april ble bataljonen angrepet av tyskerne ved Tiltnes.¹²⁰ Det var en kortvarig kamp ettersom den tyske offiseren som ledet angrepet ble drept, noe som hindret angrepet i å fortsette. Dette ble det siste angrepet på de neste fire dagene. Bataljonen hadde stått i mot det tyske angrepet og var derfor ved godt mot. Til tross for at tyskerne var underlegne i antall, evakuerte de britiske og franske styrkene fra Namsos og Åndalsnes. Oberst Getz så situasjonen håpløs og dermed kapitulerte 5. divisjonen. Disse hendelsene 2. og 3. mai endret situasjonen i Nord-Trøndelag. Bataljonen fra 6. divisjon fikk derfor ordre om å trekke seg bort fra stillingene sine ved Snåsavatnet og dra med tog til Mosjøen.¹²¹ Mellom 2.

¹¹⁶ Ibid. s. 107

¹¹⁷ Ibid. s. 112

¹¹⁸ Ibid. s. 113

¹¹⁹ Ibid. s. 116

¹²⁰ Åsvang, *Det Lange Felttoget: Med Ir14 9. April - 10. Juni 1940*. s. 56

¹²¹ Skogheim, *Alarm: Krigen I Nordland 1940*. s. 119

bergjegerdivisjon og Narvik sto nå bare en norsk bataljon av IR14, ledet av major Halvdan Sundlo. Bataljonen blir derfor kalt Sundlobataljonen.¹²²

4.2.2 Scissorforce

Ved evakueringen av Mauriceforce ved Namsos hadde det vært vurdert om deler av styrken skulle være igjen mens resten evakuerte.¹²³ Den etterlatte styrken skulle i så fall bevege seg nord gjennom Helgeland og senke eller hindre den tyske framrykkingen mot Narvik. Begge generalene, Carton de Wiart og den franske Sylvestre-Gérard Audet, hadde vurdert terrenget som for vanskelig og var derfor imot planen.¹²⁴ I tillegg mente de at den overhengende faren av det tyske luftherredømme ville komme til å gjøre arbeidet til den etterlatte styrken enda mer vanskelig. General de Wiart mente derfor at de tyske styrkene som skulle marsjere mot Narvik ville støte på problemer på grunn av det vanskelige terrenget.

Ettersom det ikke skulle etterlates tropper fra Mauriceforce ble det besluttet at motstandsstyrker skulle dannes ved Bodø og Mosjøen. Disse styrkene skulle bestå av fem nylig oppsatte og uavhengige kompanier (Disse kom senere til å bli kalt Commandos) og styrken fikk navnet Scissorforce.¹²⁵ Hvert av disse uavhengige kompaniene besto av 20 offiserer og 270 soldater som summert ga en total styrke på 100 offiserer og 1350 soldater. Scissorforce var lett utstyrt, de hadde ikke tyngre våpen som luftvernsbeskytning eller artilleri. På grunn av dette var denne styrken mindre avhengig av forsyninger og transport for å være mobil. Den ble derfor bedre tilpasset til å drive en bevegelig krigføring.

1. selvstendige kompani ble landsatt ved Mo i Rana 4. mai 1940. 2. og 3. kompani ble landsatt i Bodø.¹²⁶ Øverstkommanderende i Scissorforce var oberst Colin Gubbins og ble landsatt i Mosjøen 8. mai med 4. og 5. kompani. Totalt var dette 600 menn.¹²⁷ Etter Gubbins

¹²² Ibid. s. 141

¹²³ Tamelander, *9. April. Nazitysklands Invasjon Av Norge*. s. 242

¹²⁴ Ibid. s. 242

¹²⁵ Ibid. s. 243

¹²⁶ Ibid. s. 243

¹²⁷ Åsvang, *Det Lange Felttoget: Med Ir14 9. April - 10. Juni 1940*. s. 95

hadde etterlatt 4. kompani til å beskytte byen Mosjøen marsjerte han og 5. kompani sørover. To norske bataljoner, omtrent 400 mann, var også med på marsjen sør fra Mosjøen.¹²⁸

4.2.3 2. bergjegerdivisjon

Etter evakueringen ved Namsos og Åndalsnes var kampen om Sør- og Midt-Norge over. Den andre fasen av slaget om Norge begynte, nemlig slaget om Nord-Norge. De tyske styrkene ved Trondheim besto av styrker fra 138. bergjegerregiment under oberst Weiss. Før det ble marsjen mot Narvik begynte ble disse styrkene supplert med tropper fra 2. bergjegerdivisjon.¹²⁹ Disse bergjegerne hadde gjennomgått harde øvelser for å delta i angrepet i Ardennene for operasjon Gelb.¹³⁰

Bergjegerne skulle krysse et terreng som av general de Wiart og general Audet ble beskrevet som nærmest umulig å krysse. For denne oppgaven ble øverstkommanderende i 2. bergjegerdivisjon, generalløytnant Valentin Feuerstein, gitt oppgaven.¹³¹ Feuerstein var erfaren med ulendt og veiløst terreng, noe som passet ypperlig for oppgaven de var tildelt. Hitler ga ordre om at 2. bergjegerdivisjon som i utgangspunktet skulle brukes i felttoget i Vest-Europa i operasjon Gelb skulle nå gjøre seg klare til å bli transportert til Norge. 2. bergjegerdivisjon hadde ordrer om å kjempe fri riksvei 50 gjennom Nordland for å raskest mulig komme gruppe 1 i Narvik til unnsetning.¹³² Deler av bergjegerne ankom 1. mai til Værnes.¹³³ Under båtreisen til Værnes fikk deler av divisjonen lide flere tap enn under hele felttoget i Helgeland. Torpedoer fra britiske ubåter såret 64 og drepte 50 menn.¹³⁴ 2. bataljon fra 137. bergjegerregiment ble transportert med fly fra Aalborg til Værnes.¹³⁵ Fra Værnes ble

¹²⁸ Tamelander, *9. April. Nazitysklands Invasjon Av Norge*. s. 243

¹²⁹ Ibid. s. 243

¹³⁰ Skogheim, *Alarm: Krigen I Nordland 1940*. s. 150

¹³¹ Tamelander, *9. April. Nazitysklands Invasjon Av Norge*. s. 243

¹³² Åsvang, *Det Lange Felttoget: Med Ir14 9. April - 10. Juni 1940*. s. 61

¹³³ Asbjørn Jaklin, *Nordfronten: Hitlers Skjebneområde* (Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS, 2007). s. 49

¹³⁴ Tamelander, *9. April. Nazitysklands Invasjon Av Norge*. s. 244

¹³⁵ Skogheim, *Alarm: Krigen I Nordland 1940*. s. 151

de sendt med jernbane til Steinkjer der marsjen nordover skulle begynne. Styrken som skulle krysse Helgeland besto av én bataljon hver fra 137. og 138. bergjegerregiment, ett kompani fra 136. bergjegerregiment, tre bergartilleribatterier og én ingeniørtropp.¹³⁶ Den forreste bataljonen gjennom mesteparten av felttoget i Helgeland var 2. bataljon fra 137. bergjegerregiment. Denne bataljonen fikk tilnavnet Sorkobataljonen etter lederen oberstløytnant August Sorko. De hadde krigs erfaring fra Polen.¹³⁷ Totalt besto bataljonen av 750 bergjegere.¹³⁸ Eksakt antall er noe usikkert, men tatt i betraktning av 2. bataljon 137. bergjegerregiment sitt antall, kan man anslå det totale antall bergjegere til 1800 med 50 ingeniørtropper og 61 mann i bergartilleribatteriene.¹³⁹

2. bergjegerdivisjon fikk stadig informasjon gitt til dem av rekognoseringsfly som opererte i luftrommet i Nordland.¹⁴⁰ Dette blir fort åpenbart etter de mange tyske dokumentene om status på vei- og bruforbindelser. Slik kunne bergjegerne planlegge marsjen mer effektivt ved å vite når ingeniørtroppene måtte benyttes dersom en bru eller veiforbindelser var sprengt eller ødelagt.

4.3 Felttoget i Helgeland

2. bergjegerdivisjon begynte marsjen ved midnatt 4. mai 1940 fra Steinkjer. Feuerstein hadde en relativt liten styrke for å krysse Helgeland, men han var sikker på at styrken ikke ville støte på stor motstand og den ville derfor være tilstrekkelig for oppgaven.¹⁴¹ Da marsjen startet ble bergjegerne informert at britisk radio hadde meldte om britiske og franske styrkers evakuering av Namsos og Åndalsnes.¹⁴² I tillegg hadde Oberst Getz sin 5. divisjon kapitulert.

¹³⁶ Tamelander, *9. April. Nazitysklands Invasjon Av Norge*. s. 244

¹³⁷ Åsvang, *Det Lange Felttoget: Med Ir14 9. April - 10. Juni 1940*. s. 61

¹³⁸ "Divisionsbefehl 2. Gebirgsdivision 29.4.1940 (Abschrift) Arkiv I Nordland: Freiburg Pakke 2."

¹³⁹ Ibid.

¹⁴⁰ *Det Lange Felttoget: Med Ir14 9. April - 10. Juni 1940*. s. 106

¹⁴¹ Tamelander, *9. April. Nazitysklands Invasjon Av Norge*. s. 244

¹⁴² "Abschrift (3. Mai 1940) Arkiv I Nordland Freiburg Pakke 2."

Dette ble dermed mindre styrker de trengte å kjempe mot og marsjen kunne settes i gang raskere.

Sundlobataljonen fra 6. divisjon skulle evakueres med tog fra stillingene sine i Nord-Trøndelag tilbake til Mosjøen. Tidlig om morgenen 3. mai kolliderte to tog. På grunn av to motstridende ordrer kolliderte to lokomotiv i en sving 300 meter fra Tangen togstasjon.¹⁴³ Denne ulykken drepte åtte soldater og flere ble såret. De som kom uskadd fra ulykken hjalp til med redningsarbeidet og opprydding.¹⁴⁴ De døde ble begravet ved Grong gravlund 6. mai.¹⁴⁵ Etter togulykken ble resten av bataljonen samlet ved Majavatn 4. mai. Her fikk soldatene ta seg en hvil for de fortsatte tilbaketrekningen. Bataljonssjef Sundlo ble sammen med kompanisjefene kalt inn til et møte i ved Trofors jernbanestasjon. Det er hevdet at o dette møtet var det snakk om hvordan hendelsene Nord-Trøndelag kombinert med dagevis med retrett og lite hvile hadde gjort bataljonen stridsdyktig.¹⁴⁶ Rykter hadde spredt seg i bataljonen at når de kom til Mosjøen skulle bataljonen oppløses. Ryktene spredte seg og gjorde ikke tilstanden i bataljonen bedre. Den uorganiserte tilbaketrekningen 5. mai fra Majavatn til Svenningdal ble preget av usikkerhet og forvirring der ryktene spredte seg ytterligere.

5. mai sendte en gruppe soldater fra Sundlobataljonen en skriftlig henvendelse til de øverstkommanderende i 6. divisjon. Denne henvendelsen reflekterte stemningen i bataljonen. De ønsket ikke å ha distriktet (Helgeland) som en krigsskueplass, de uttrykte sin mistillit til de allierte styrkene og de understreket sin mangel på hjelpemidler i tillegg til at stillingene deres var uholdbare mot de tyske styrkene som var på vei.¹⁴⁷ Dette reflekterte ikke innstillingen til alle i bataljonen fordi på dette tidspunktet var ikke bataljonen samlet.

Det er viktig å framheve i denne sammenhengen at ordren som general Fleischer hadde gitt til IR14 om å sprengte veier og togskinner og dermed forsvare bruddstykkene ikke var blitt utført. Ordren gitt til oberstløytnant Nummedal i Mosjøen fra general Fleischer hadde ikke

¹⁴³ Åsvang, *Det Lange Felttoget: Med Ir14 9. April - 10. Juni 1940*. s. 65

¹⁴⁴ Skogheim, *Alarm: Krigen I Nordland 1940*. s. 70

¹⁴⁵ Åsvang, *Det Lange Felttoget: Med Ir14 9. April - 10. Juni 1940*. s. 76

¹⁴⁶ Skogheim, *Alarm: Krigen I Nordland 1940*. s. 141

¹⁴⁷ *Ibid.* s. 143

blitt gitt videre til soldatene. Ei heller var det gitt noen spesifikke ordrer eller ord om motivasjon til hva som skulle skje i framover til bataljonen. Det er derfor grunn til å tro at offiserene og de øverstkommanderende manglet kommunikasjon med soldatene for å utføre ordrer og ledelse. Et brev som Halvdan Sundlo skrev til ordføreren i Vefsn i 1942 kan belyse hvordan den øverstkommanderende vurderte bataljonen. Sundlo mente de ikke tålte påkjenningen av retretten i Nord-Trøndelag og beskrev hvor upålitelige mennene var. Han utdypet seg ikke ytterligere. For å bevise dette siterte han deler av den skriftlige henvendelsen som en gruppe soldater hadde sendt 5. mai 1940.¹⁴⁸ Mennene i bataljonen ble på sin side ikke spurt om hvordan situasjonen var, dermed blir det kun Sundlos perspektiv som er tilgjengelig. Det er på sin side interessant for å belyse de problemene som kan ha påvirket stridsdyktigheten til Sundlobataljonen. Deler av bataljonen ble transportert kvelden 5. mai fra Mosjøen til Mo i Rana og Korgen.¹⁴⁹ Fra dette tidspunktet var bataljonen ikke en samlet enhet. Etter en lang tilbaketrekning, en togulykke og ryktene som spredte seg, hadde den økte mistilliten til de øverstkommanderende spredt seg. Ettersom de ble dårlig informert av offiserene dannet soldatene sine egne bilder av situasjonen basert på rykter og egne inntrykk.¹⁵⁰ En del av mennene i bataljonen hadde begynt å forlate sine avdelinger på grunn av dette.¹⁵¹ Dette er vanskelig å forklare ettersom mennene i bataljonen ikke har fått begrunne sine handlinger og kun Halvdan Sundlos forklaring er tilgjengelig for å belyse situasjonen.

5. mai ankom Sorkobataljonen Snåsavatnet. Langs marsjen hadde bataljonen forsynt seg av transportmidler som hester, kjerrer og sykler. Ofte tatt fra gårdene de passerte eller som de fant liggene i veikanten. Mye av utstyret stammet fra 5. divisjon som hadde kapitulert 3. mai.¹⁵² Fra Snåsa skulle bataljonen transporteres med tog så langt som mulig nord mot Namsskogan. Bergjegerne kom fram til Brekkvasselv, rett sør for Namsskogan. Bruene ved Harran, Trones og ved Formofoss var intakte og hadde ikke vært til hindring for toget.¹⁵³ De

¹⁴⁸ Ibid. s. 144

¹⁴⁹ Ibid. s. 143

¹⁵⁰ Åsvang, *Det Lange Felttoget: Med Ir14 9. April - 10. Juni 1940*. s. 84

¹⁵¹ Skogheim, *Alarm: Krigen I Nordland 1940*. s. 144

¹⁵² Ibid. s. 156

¹⁵³ "Fliegerabwurf 5.5.1940 (Abschrift) Arkiv I Nordland Freiburg Pakke 2."

ble derimot nødt til å stoppe ved Håpnnes, nord for Namsskogan, på grunn av en sprengt bru. De ble derfor nødt å krysse der det enda var is over elven fram til ingeniørtroppene fikk satt opp en ny bru. Til tross for dette hadde bergjegerne tilbakelagt mye terreng på kort tid og møtt lite motstand fra fienden. Denne togreisen kom til å bli deres siste i felttoget i Nordland, herfra gikk det mest til fots.

I en rapport skrevet 6. mai blir det nevnt at 6. kompani av Sorkobataljonen hadde kommet fram til Majavatn uten kontakt med fienden. Befolkningen hadde til og med forlatt husene sine.¹⁵⁴ Fortroppen fortsatte mot Trofors på sykkel. Sørfra marsjerte resten av bergjegerne.¹⁵⁵

7. mai hadde norske soldater fra øvelsesavdelingen (Menn som hadde kommet for sent til mobiliseringen i Mosjøen) blitt sendt til Svenningtjønnna, 8 km fra Svenningdal jernbanestasjon. Antallet var mellom 28 til 30 menn. Ordrene deres var å sinke fienden, men ikke utsette seg for tap selv.¹⁵⁶ For å utføre ordren satte mennene opp en mitraljøsestilling ved et avsidesliggende småbruk, her ventet de på tyskerne.

4.3.1 Første sammenstøt – Svenningtjønnna

8. mai fortsatte marsjen nordover med 6. kompani forrest mot Svenningtjønnna.¹⁵⁷ Fortroppen til Sorkobataljonen sykklende langs veien mot småbruket. Ifølge rapporten fra 8. mai 1940 ble soldatene på sykler beskyttet av gevær og maskingevær.¹⁵⁸ Disse kom seg fort i dekning i veikanten. Etter hvert kom det flere bergjegere mot småbruket. Det ble igjen åpnet ild fra den norske mitraljøsestillingen. Etter kort tid ble situasjonen for nordmennene mer prekær etter bergjegerne begynte å angripe stillingen deres med bombekastere.¹⁵⁹ De norske soldatene, i

¹⁵⁴ "Majavatn Bahnhof 6.5.40. (Abschrift) Arkiv I Nordland Freiburg Pakke 2."

¹⁵⁵ *Alarm: Krigen I Nordland 1940*. s. 160

¹⁵⁶ *Ibid.* s. 171

¹⁵⁷ "Ii. Geb.Jäg. Rgt. 137 Kommandeur. 7.5.40 01:00 Uhr Gezeichnet Sorko. (Abschrift Arkiv I Nordland Freiburg Pakke 2."

¹⁵⁸ "Fliegerabwurf 8.5.40. (Abschrift) Arkiv I Nordland Freiburg Pakke 2."

¹⁵⁹ Kraeutler ; Springenschmid Matthias, Carl, *Es War Ein Edelweiss. Schicksal Und Weg Der Zweiten Gebirgsdivision* (Leopold Stocker Verlag, 1962). s. 59

tråd med sine ordre, bestemte seg for å trekke seg tilbake fra posisjonen sine og dra lengre nord. Etter kampene i Svenningtjønna ble en bergjeger drept og en hardt skadet.¹⁶⁰ Det er derimot nevnt at bergjegerne begravde to soldater ved småbruket. Det er derfor rimelig å anta at den sårede soldaten døde av skadene. I kampene ble to nordmenn såret, men de døde senere av skadene.¹⁶¹

Det første sammenstøtet kom til å være et godt eksempel på hvordan nordmennenes motstand var organisert. Ved bruk av sprengte bruer, veisperringer og bakholdsangrep ble bergjegerne midlertidig stanset eller forsinket. Etter bergjegerne hadde fått samlet seg og begynte å gi tilbake trakk norske eller britiske soldater seg tilbake. Noe som ofte preget forsvarstillingene var mangelen på tilstrekkelig sikring i flankene. Bergjegerne kunne ofte angripe fra siden og tvinge fienden til å trekke seg tilbake eller bli omringet. Dette vil jeg komme tilbake til senere.

4.3.2 Svenningdal

Bergjegerne nådde Svenningdal 8. mai, men de støtte på en sprengt bru over riksveien ved Svenningdal jernbanestasjon.¹⁶² Ved vestsiden av elva lå en landvernsbataljon med enda en mitraljøsestilling klar for å overraske fortroppen til bergjegerne. Den norske stillingen åpnet ild og tok livet av tre bergjegere.¹⁶³ Motstanden fra nordmennene ble kortvarig da bergjegere angrep fra både øst- og vestsiden av elva. De norske forsvarerne ble nødt til å trekke seg tilbake mot Trofors.¹⁶⁴ Senere på ettermiddagen 8. mai rapporterte Sorko hadde vært i kontakt med en svak fiende kun et par kilometer fra Trofors. Sporadisk geværskyting og mitraljøseskyting. Bergjegerne hadde også blitt informert fra en sivilist at 6. divisjon var foran dem og de ville ikke kapitulere.¹⁶⁵ Svaret Sorko fikk fra Feuerstein beskrev det som usannsynlig at de sto mot hele 6. divisjon fordi de mente det kun var et regiment i Mosjøen.

¹⁶⁰ "Fliegerabwurf 8.5.40. (Abschrift) Arkiv I Nordland Freiburg Pakke 2."

¹⁶¹ Skogheim, *Alarm: Krigen I Nordland 1940*. s. 173

¹⁶² "Til: 2. Geb. Division Fra: Sorko 8.5.40 (Abschrift) Arkiv I Nordland Freiburg Pakke 2."

¹⁶³ Åsvang, *Det Lange Feltoget: Med Ir14 9. April - 10. Juni 1940*. s. 100

¹⁶⁴ Skogheim, *Alarm: Krigen I Nordland 1940*. s. 174

¹⁶⁵ "Til: 2. Geb. Division. Fra: Sorko 8.5.40 (Abschrift) Arkiv I Nordland Freiburg Pakke 2."

Forsvaret av Mosjøen var en blanding av norske og britiske soldater, men omstendighetene endret seg raskt som kom til å svekke forsvaret av byen betraktelig.

4.3.3 Trofors

9. mai nådde fortroppene av Sorkobataljonen fram til utkanten av Trofors. Bruene som gikk over elva, til bergjegerens glede, hadde ikke blitt sprengt av nordmennene. Ifølge rapporten var bruene rigget klar for å sprenges, men var intakt. Det ble påstått i den tyske rapporten at luntene var for fuktige for å kunne bli antent.¹⁶⁶ Den norske landvernsbataljonen forsvarte bruovergangene ved Trofors og det tyske angrepet begynte klokka 10:00 9. mai. Bergjegerne fikk etterhvert luftstøtte som angrep de norske posisjonene med både bombefly og granatkastere. Etter hvert som kampene pågikk måtte nordmennene trekke seg lengre og lengre nord for å unngå å bli omringet av bergjegerens flankerbevegelser.¹⁶⁷ Nordmennene måtte oppgi stillingene sine og trekke seg tilbake. Oberstløytnant Nummedal ga ordre til sine menn om å trekke seg tilbake til Mosjøen for så å dra videre med båt til Mo i Rana.

4.3.4 Storbjørnvannet

Neste stopp for bergjegerne var nå Mosjøen, IR14s hovedkvarteret på Helgeland. På kvelden av 9. mai hadde norske og britiske soldater gått i stilling ved Storbjørnvannet.¹⁶⁸ På dette stedet skulle 5. uavhengige kompani med oberst Gubbins som leder sammen med to norske bataljoner hindre eller forsinke den tyske framrykkingen. Området var godt egnet til forsvar da fjellene beskyttet flankene. Flere britiske tropper ble sendt for å styrke forsvaret ved Storbjørnvannet.¹⁶⁹ Deler av Sundlobataljonen og forsvarere fra Svenningdal og Trofors var på retrett, etter de siste styrkene hadde passert sprengte soldatene fjellmasser for å blokkere veien.

Om kvelden 9. mai var det et møte mellom Sundlo, Gubbins og de andre offiserene. De diskuterte kampplan og de bestemte av det overordnede målet var å stoppe bergjegerens

¹⁶⁶ "Til: 2. Geb. Division. 9.5.40 Fra: Sorko (Abschrift) Arkiv I Nordland Freiburg Pakke 2."

¹⁶⁷ Åsvang, *Det Lange Felttoget: Med Ir14 9. April - 10. Juni 1940*. s. 116

¹⁶⁸ Skogheim, *Alarm: Krigen I Nordland 1940*. s. 180

¹⁶⁹ Åsvang, *Det Lange Felttoget: Med Ir14 9. April - 10. Juni 1940*. s. 122

framrykk ved Storbjørnvannet. For å gjøre dette skulle britiske styrker sikre nordmennenes venstreflanke ved nordenden av Storbjørnvannet. De skulle også sikre høyreflanken mot Vefsna og besette området på østsiden mot Kvalfors jernbanebru.¹⁷⁰ Nordmennene besatte mitraljøsestillinger ved nordenden og vestsiden av Storbjørnvannet for å dekke høyreflanken. Nå var stillingene klar og forberedt på bergjegerne som var på tur mot Mosjøen. Ordrene til soldatene var at de ikke skulle skyte på fortroppene til tyskerne, men la dem passere igjennom veisperringene som lå lengre fram på veien.¹⁷¹ Alt de måtte gjøre nå var å vente på at bergjegerne skulle komme mot deres forsvarstillinger.

10. mai syklet to bergjegere mot forsvarsstillingen til nordmennene. Etter de kom en fortropp på omtrent 15 til 20 soldater marsjerende. De bar syklene over sperringene og fortsatte videre. Da de hadde kommet omtrent 150 meter nordover fra den første veisperringen åpnet et norske maskingevær ild.¹⁷² Bergjegerne søkte ly i grøftene ved veien mens de ble beskyttet av britiske og norske soldater.¹⁷³ På grunn av den intense beskytningen fikk ikke tyskerne kommet i skikkelige forsvarsposisjoner for å besvare ilden. De britiske og norske styrkene hadde i begynnelsen greid å holde tilbake bergjegerne. Etter hvert begynte bergjegerne å prøve seg rundt flankene og de forsøkte å finne de britiske og norske posisjonene.¹⁷⁴ De tok seg over på østsiden av Lille-Bjørnvannet, med denne manøveren gikk de rundt de norske stillingene der de ikke var beskyttet. Nordmennene ble derfor nødt til å trekke seg tilbake. Etter denne siden av forsvarsstillingene ved Storbjørnvannet brøt sammen trakk britiske og norske soldater tilbake mot Alsgården.¹⁷⁵ Bergjegerne sto dermed fritt til å angripe og omringe de gjenværende stillingene ved Storbjørnvannet. Det oppsto en del forvirring blant de norske soldatene da de observerte retretten til de britiske og norske stillingene. Denne forvirringen skapte en mangel på ordre som førte til at soldatene trakk seg tilbake mot Mosjøen. Major

¹⁷⁰ Ibid. s. 123-124

¹⁷¹ Ibid. s. 125

¹⁷² "Vormarsch Des Verstarkten Ii./Gebäjaeg.Rgt.137. Von Trondheim-Finneidfjord. (6.7.1940) Arkiv I Nordland Freiburg Pakke 2."

¹⁷³ *Det Lange Felttoget: Med Ir14 9. April - 10. Juni 1940.* s. 125-126

¹⁷⁴ Ibid. s. 127

¹⁷⁵ Ibid. s. 129

Sundlo ga etter hvert ordre om en tilbaketrekning nord for Mosjøen mot Ømmervatnet.¹⁷⁶ Britiske styrker dro mot jernbanelinja ved Kvalfors der de skulle sikre området i tilfelle tyskerne skulle følge jernbanen. Bergjegerne greide å erobre bruene som ble litt skadet av en forsøkt sprengning av de britiske soldatene.¹⁷⁷ Her hadde de kommet for sent for å hindre tyskerne og dermed hadde bergjegerne kunne ta seg videre mot Mosjøen.

4.3.5 Regimentsbyen Mosjøen

Sundlo ville ha sine styrker trygt til Rana og ønsket derfor at britene skulle dekke hans avmarsj nordover til lands til Rana. De norske soldatene nektet å bli transportert i båt på grunn av frykt for tyske flyangrep. De ble derfor satt i marsj nordover langs landeveien mot Elsfjord. En del av de norske soldater ble kjørt med lastebiler til Ømmervatnet. Riksveien nordover fra Mosjøen var i dårlig forfatning og var i full vårløsning. En del av overlastede lastebilene og bilene hadde store problemer med å ta seg fram. Britiske soldater og oberst Gubbins forlot Halsøy med skipet Erling Jarl til Sandnessjøen der de neste dag ble transportert med skip til Bodø.¹⁷⁸ Et norsk mitraljøsekompani var de siste som forlot Storbjørnvannet til de sist slutt måtte trekke seg tilbake. I Mosjøen fikk de beskjed om å fortsette tilbaketrekningen til Elsfjord, etter de hadde reist med ferga ble fergeleiet ble sprengt av nordmennene.¹⁷⁹ Soldatene berget litt av utstyret de hadde i Mosjøen og greide å transportere det fra Mosjøen, til Elsfjord og så til Korgen. Feltlasarettet som var i Mosjøen ble flyttet til Mo i Rana. Utstyr og personellet ble sendt med båt. Regimentet hadde også militærdepot på Skjervengan og lagre på Vollan. Etter stillingene ved Storbjørnvannet ble oppgitt ble det bestemt at disse lagrene skulle åpnes slik at sivile kunne forsyne seg av matvarer og utstyr.¹⁸⁰

¹⁷⁶ Ibid. s. 132

¹⁷⁷ "Vormarsch Des Verstärkten II./Gebärg.Rgt.137. Von Trondheim-Finneidfjord. (6.7.1940) Arkiv I Nordland Freiburg Pakke 2."

¹⁷⁸ *Det Lange Felttoget: Med Ir14 9. April - 10. Juni 1940.* s. 142

¹⁷⁹ Skogheim, *Alarm: Krigen I Nordland 1940.* s. 186

¹⁸⁰ Åsvang, *Det Lange Felttoget: Med Ir14 9. April - 10. Juni 1940.* s. 142

Dagen etter kampene ved Storbjørnvannet, 11. mai, kom bergjegerne fram til Mosjøen. Fortroppen ble ledet av Fritz Gressel som beskrev byen som helt folketom og minte om en gullgraverby i Alaska.¹⁸¹ Militære styrker hadde evakuert og alle sivile oppholdte seg innenførs da bergjegerne kom til byen. Bergjegerne hadde i løpet av syv dager lagt bak seg en strekning på omtrent 400 km og hadde greid det til tross for sperringer og motstand fra de britiske og norske styrkene. Den raske tyske overtakingen av Mosjøen kom overraskende på general Fleischer og staben i 6. divisjon.¹⁸² De beslutningene som ble tatt på Trofors 5. mai av Nummedal hadde ikke Fleischer blitt informert om. Nummedal hadde sendt en stor del av bataljonen til områder rundt Korgen og Rana og derfor ble det færre styrker for å forsvare Mosjøen. Ved tilbaketrekningen ble alle bruene i Mosjøen sprengt, men dette sinket ikke bergjegerne noe særlig.¹⁸³ Tyskerne fikk informasjon fra norske fanger de hadde tatt. Fangene fortalte at omtrent 300 britiske og 500 norske soldater hadde evakuert og var trolig på vei mot Mo.¹⁸⁴ Kort tid etter Mosjøen ble tatt ble det sendt fortropper nordover. Fortroppene kom fram til Elsfjord 12. mai og speidet mulighetene for å gå over Vesterfjellet mot Korgen. Et kompani fra Sorkobataljonen ble igjen i Mosjøen for å sikre byen.¹⁸⁵

4.3.6 Hennesberget: Operasjon Wildente

Det britiske og norske forsvaret av Mosjøen 10. mai ble mer meningsløst etter informasjon om at et hurtigruteskip, Nord-Norge, var på tur nord med tyske styrker. Frykten spredde seg om at målet deres var å lande i Mosjøen og dermed avskjære retrettmulighetene.¹⁸⁶ Denne frykten kan være med på å forklare den hurtige retretten av de britiske og norske styrkene ved Storbjørnvannet. Det viste seg at skipet ikke var på tur til Mosjøen, men Hennesberget. Skipet var involvert i operasjon Wildente, villand på norsk. Lederen av denne operasjonen var

¹⁸¹ Matthias, *Es War Ein Edelweiss. Schicksal Und Weg Der Zweiten Gebirgsdivision*. s. 61

¹⁸² Åsvang, *Det Lange Felttoget: Med Ir14 9. April - 10. Juni 1940*. s. 137

¹⁸³ *Ibid.* s. 140

¹⁸⁴ "Vormarsch Des Verstärkten II./Gebäjäeg.Rgt.137. Von Trondheim-Finneidfjord. (6.7.1940) Arkiv I Nordland Freiburg Pakke 2."

¹⁸⁵ *Ibid.*

¹⁸⁶ *Det Lange Felttoget: Med Ir14 9. April - 10. Juni 1940*. s. 141

kaptein Anton Holzinger.¹⁸⁷ Kaptein Holzinger var en kompanisjef i 138. bergjegerregiment. Dette forsterkede bergjegerkompaniet besto av omtrent 180 soldater¹⁸⁸ som skulle ta Hemnesberget som var forsvart av få britiske og norske soldater.¹⁸⁹

Bergjegernes marsj mot Narvik var underveis, men tyskerne ville framskynde den ytterligere. Riksvei 50 var i full våropløsning og marsjen ble senket av sprengte bruer de enten måtte rekonstruere eller finne en vei rundt. Operasjon Wildente ville derfor kunne avskjære de norske og britiske styrkene på retrett.¹⁹⁰ Fra Elsfjord var det ikke vei nordover over Vesterfjellet, men kun ferjeruter til Hemnesberget. Dette var et viktig knutepunkt i riksvei 50 mot Narvik som var viktig for tyskerne å få kontroll over.¹⁹¹ Hurtigruteskipet Nord-Norge hadde sent om kvelden 9. mai lettet anker fra Muruvik, like sør for Stjørdal med kurs mot Hemnesberget. Skipet fikk i løpet av natten eskorte i form av to Heinkel 115 sjøfly.¹⁹²

De første bergjegere landet ved Sund, et par kilometer fra Hemnesberget, med to tyske sjøfly. De landet ved Sundsbukta og hadde satt gummibåter på vannet som skulle sette de 40 bergjegerne i land. Etter soldatene og utstyret var lastet av tok sjøflyene av og forlot Sundsbukta. De tyske soldatene heiste det tyske flagget ved en gård og etablerte maskingeværstillinger. Det merkelige med Sund var at stedet ble tatt uten at norske og britiske styrker var blitt oppmerksom på det. Britiske soldater fra 1. uavhengige kompani hadde lagret noe utstyr ved Sund, og hadde vært tilstede kun timer før bergjegerne landet der.¹⁹³ Ved å ta Sund kunne tyskerne avskjære de britiske og norske styrkers tilbaketrekning fra Hemnes når hurtigruten ankom.

¹⁸⁷ "Lande-Unternehmen "Wildente" Im Raume Hemnes-Finneid. Arkiv I Nordland Freiburg Pakke 2."

¹⁸⁸ *Det Lange Felttoget: Med Ir14 9. April - 10. Juni 1940.* s. 154

¹⁸⁹ Skogheim, *Alarm: Krigen I Nordland 1940.* s. 193

¹⁹⁰ Åsvang, *Det Lange Felttoget: Med Ir14 9. April - 10. Juni 1940.* s. 147

¹⁹¹ Ibid. s. 149

¹⁹² "Lande-Unternehmen "Wildente" Im Raume Hemnes-Finneid. Arkiv I Nordland Freiburg Pakke 2."

¹⁹³ *Det Lange Felttoget: Med Ir14 9. April - 10. Juni 1940.* s. 151

Når bergjegerne fra hurtigruteskipet gikk i land klokka 19:00 10. mai, havnet de umiddelbart i kamp med norske og britiske soldater. De hadde allerede besvart ilden fra de britiske og norske styrkene da de enda var ombord. Det utviklet seg til en intens nærkamp på Hemnes som foregikk fra hus til hus.¹⁹⁴ Klokka 20:15 kom to britiske destroyere, Calcutta og Zulu inn i Hemnesfjorden. Disse to skipene begynte å angripe og fikk fulltreffere på kaiområdet og på skipet Nord-Norge.¹⁹⁵ Mye av bergjegernes våpen, ammunisjon utstyr var allerede brakt i land, men de mistet fortsatt en del av maten og ammunisjonen som forsvant med skipet. De sårede som var blitt brakt om bord under kampene gikk ned med skipet. Kaiområdet fikk en fulltreffer som ødela en del ammunisjon som var stablet ved kaia.¹⁹⁶ Etter hvert som kampene fortsatte ble britiske og norske styrker tvunget til å oppgi Hemnesberget og trekke seg tilbake mot Finneid og Mo i Rana. 11. mai klokka 00:30 var Hemnesberget i tyske hender og de norske og britiske styrkene var i retrett nordover.¹⁹⁷ Den tyske styrken som gikk i land ved Hemnes hadde rykket fram mot Sund. De observerte soldater og de så det de trodde var et norsk flagg. Det skjøt mot Sjøgården og det ble en kortvarig trefning på grunn av misforståelsen.¹⁹⁸ En offiser og to menige bergjegere ble drept.¹⁹⁹ Tyskerne som var på Hemnesberget gikk fra hus til og lette etter engelskmennene som kunne være igjen i skjul. Etter kampene var over var det fortsatt muligheter for at det gjemte seg soldater som ble etterlatt av hovedstyrken.

¹⁹⁴ "Lande-Unternehmen "Wildente" Im Raume Hemnes-Finneid. Arkiv I Nordland Freiburg Pakke 2."

¹⁹⁵ "Til: Der Division, Dem Regiment, Seekommandant, Trondheim. Fra: Holzinger, Hptm. 14.5.1940. Arkiv I Nordland, Freiburg Pakke 2, Flucht Aus Narvik.."

¹⁹⁶ "Lande-Unternehmen "Wildente" Im Raume Hemnes-Finneid. Arkiv I Nordland Freiburg Pakke 2."

¹⁹⁷ Ibid.

¹⁹⁸ Torstein Finnbakk, *Hemnes I Krig 1940-1945* (Hemnes: Hemnes Kommune, 1995). s. 48

¹⁹⁹ Åsvang, *Det Lange Feltoget: Med Ir14 9. April - 10. Juni 1940*. s. 160

4.3.7 Angrepet ved Sund

På ettermiddagen 11. mai landet det to tyske fly, et Junkers 52 transportfly og et Heinkel 59 sjøfly. Disse hadde med seg 60 soldater og 2 offiserer i en kampgruppe under oberstløytnant Rudolf.²⁰⁰ Denne gruppen var sendt som forsterkning etter hurtigruten og mye utstyr hadde forsvunnet dagen før. Samme dag, 11. mai, kom den danske kaptein Tage Ellinger til Mo i Rana. Ellinger var en dansk frivillig offiser. Kaptein Ellinger fikk ordre om å føre en norsk styrke på 34 soldater til Sund for å stoppe fienden. De ble transportert med busser til Finneid hvor de opprettet kontakt med de britiske styrkene der. Nordmennene og britene slo seg sammen for å dra mot Sund for å slå tilbake tyskerne. På dette stadiet var ikke soldatene informert om at hurtigruteskipet Nord-Norge hadde kommet til Hemnesberget. Det fikk de vite etter at de tok tre bergjegere til fange ved Grønvika, et par kilometer sør for Sund.²⁰¹ Med den nye informasjonen de hadde fått av de tyske fangene, ble det besluttet at britene skulle ta høyre flanke og nordmennene skulle ta venstre flanke. De første skipatrujljene ble overrumplet av bergjegerne og de fleste ble tatt til fange. Resten av de norske og britiske styrkene ble beskyttet av maskingeværild og bombekastere. Det lyktes i å sette opp noen norske mitraljøsestillinger rettet mot Sund. De lyktes i å skyte på de tyske stillingene. Aksjonen ble etter hvert sett på som en suksess, bergjegerens framrykk ble stoppet. De britiske styrkene hadde trukket seg tilbake til eidet mellom Finneid og Hemneshalvøya, de hadde forventet et motangrep, men det kom aldri.²⁰² Den tyske rapporten sier at det norsk-britiske angrepet på Sund ikke var vellykket i å ta Sund, men til tross for dette hadde operasjonen vært vellykket i å forsinke og forårsake tap av bergjegere og ressurser.²⁰³ Tatt i betraktning tyskernes egen rapport hadde de norske og britiske forsvaret fungert til en grad til å sinke fiendens fremskritt.

²⁰⁰ "Lande-Unternehmen "Wildente" Im Raume Hemnes-Finneid. Arkiv I Nordland Freiburg Pakke 2."

²⁰¹ *Det Lange Felittoget: Med Ir14 9. April - 10. Juni 1940.* s. 161 – 163

²⁰² Ibid. s. 165)

²⁰³ "Lande-Unternehmen "Wildente" Im Raume Hemnes-Finneid. Arkiv I Nordland Freiburg Pakke 2."

12. mai var flere britiske krigsskip i Ranafjorden.²⁰⁴ Denne dagen ble blant annet Sund beskyttet av en britisk destroyer som, i følge den tyske kamprapporten, ikke var vellykket.²⁰⁵ De hadde derimot noen fulltreffere på Hemnes, hvor blant annet telegrafbygning brant ned.²⁰⁶ Kaptein Ellinger og nordmennene dro tidlig om morgenen tilbake mot Sund, slik de hadde dagen før. De fant ingen fiendtlig aktivitet hvor de tidligere hadde blitt angrepet. De sendte en patrulje på 25 mann som skulle gå over dalføret mot Sund for å få en bedre oversikt. De observerte mye tysk i Sundsbukta der tyskerne ble forsynt med sjøfly. Senere samme dag ble Ellingers menn angrepet av tyskerne som greide å presse nordmennene tilbake fra deres posisjoner.²⁰⁷

Til tross for at Finneidområdet var nært til kampene ved Hemnesberget var det fortsatt ingen militær aktivitet der 13. mai. Tyskerne hadde foretatt noen oppklaringsoperasjoner for å rekognosere den forestående marsjen videre nord. Kaptein Ellinger hadde med den britiske styrken dratt for å opprette kontakt med Scots Guards avdelingen som var ved Dalselv. Etter det dro Ellinger til Mo i Rana for å møte lokalforsvarssjefen i Helgeland, oberstløytnant Ragnvald Roscher-Nielsen. Roscher-Nielsen hadde overtatt som sjef etter oberstløytnant Nummedal 13. mai.²⁰⁸ Kaptein Ellinger fikk her nye ordre, han skulle med de soldatene han hadde ved Finneid, holde Finneid til resten av Sundlobataljonen hadde kommet seg fra Korgen.²⁰⁹ Ordren Ellinger hadde fått ble ikke gjort enklere med at soldatene under hans kommando var en nedslitt og demoralisert avdeling. Soldatene ønsket ikke å følge ordre fra øvre hold. Dette problemet ble skapt noen få oppviglere, men Ellinger løste problemet med å be alle soldatene som ikke følte æresfølelse og ville kjempe for Norge og sine kamerater kunne levere inn sine våpen og ammunisjon. Det endte med at 39 soldater forlot avdelingen,

²⁰⁴ *Det Lange Felittoget: Med Ir14 9. April - 10. Juni 1940.* s. 165

²⁰⁵ "Lande-Unternehmen "Wildente" Im Raume Hemnes-Finneid. Arkiv I Nordland Freiburg Pakke 2."

²⁰⁶ *Det Lange Felittoget: Med Ir14 9. April - 10. Juni 1940.* s. 165

²⁰⁷ *Ibid.* s. 166

²⁰⁸ Skogheim, *Alarm: Krigen I Nordland 1940.* s. 198

²⁰⁹ Åsvang, *Det Lange Felittoget: Med Ir14 9. April - 10. Juni 1940.* s. 168

ble avvæpnet og sendt til Mo i Rana.²¹⁰ Det norske forsvaret av Finneidet ble derfor krympet ned til 52 soldater. Disse besto av frivillige soldater som var lojale mot sine lokale militære ledere. Disse skulle sikre resten av Sundlobataljonens retrett fra Korgen mot tyskerne ved Hemnesberget. Restene av Sundlobataljonen var etter retretten fra Mosjøen i Korgen 11. mai.²¹¹ De hadde tatt seg fra Elsfjord til Valla botn i robåter som Major Sundlo rekvirerte. De kom fram til Korgen på formiddagen 12. mai.²¹² Klokka 02:00 14. mai hadde alle mennene fra Sundlobataljonen passert Hemnesberget. På et mirakuløst vis kom nordmennene seg forbi uten å bli beskyttet av tyskerne som truet deres retrett.²¹³

4.3.8 Bergjegerens marsj over Vesterfjellet og mot Rana

Sorkobataljonen og resten av bergjegerne kom til Elsfjord 13. mai.²¹⁴ Da tyskerne kom fram dit var det ingen ferger eller båter som kunne transportere dem videre nord. For å fortsette marsjen ble bergjegere nødt til å gå over Vesterfjellet ettersom det ikke var anlagt vei i 1940. Vestefjellet fikk iløpet av okkupasjonstiden anlagt vei ved bruk av slavearbeidere fra Øst-Europa. 14. mai dro de første tyskerne til Osen før de begynte å gå over Vesterfjellet for å komme seg til Korgen, hvor de kom fram på kvelden 15. mai. Deretter marsjerte Sorkobataljonen riksvei 50. mot Finneidfjord og Mo i Rana. Kvelden 14. mai angrep britiske skip Elsfjord. De kom inn fjorden og gikk til angrep på de tyske styrkene som befant seg der. Det var enda tyske styrker der, men omfanget av skadene ble begrenset til bygninger. De norske sivile og tyske soldatene søkte tilflukt i skogen under bombardementet.²¹⁵

15. mai kom omtrent 800²¹⁶ bergjegerne seg over Vesterfjellet til Korgen.²¹⁷ Dagen før hadde de laget sleder for så slede utstyr og ammunisjon over fjellet.²¹⁸ Bergjegerne som kom til

²¹⁰ Ibid. s. 171

²¹¹ Skogheim, *Alarm: Krigen I Nordland 1940*. s. 191

²¹² Åsvang, *Det Lange Feltoget: Med Ir14 9. April - 10. Juni 1940*. s. 145

²¹³ Ibid. s. 172

²¹⁴ "Vormarsch Des Verstärkten II./Gebäjäeg.Rgt.137. Von Trondheim-Finneidfjord. (6.7.1940) Arkiv I Nordland Freiburg Pakke 2."

²¹⁵ Ibid.

²¹⁶ *Det Lange Feltoget: Med Ir14 9. April - 10. Juni 1940*. s. 186

Korgen oppdaget at brua som gikk over Røssåga var gjort klart til å sprenges, men det hadde ikke blitt utført på grunn av den overraskende raske tyske frammarsjen.²¹⁹ Dette ble dermed en mindre hindring og de kom seg sent på kvelden 15. mai helt fram til Finneidfjord. Forsvaret av Finneid organisert av de norske og britiske styrkene var forsterket ved å sprengre veien som gikk mellom gården Seteren og Finneid før de trakk seg tilbake. De tyske kjøretøyene ble derfor forsinket i sin framgang mot Rana. De britiske soldatene hadde stillinger på en høyde hvor veien går øst til vest. Nordmennene skulle dekke den venstre flanken.²²⁰ Samme dag var det en del flyaktivitet over Sund. I tillegg var ble Hemnesberget for tredje gang under angrep av britiske krigsskip. Denne gangen ble selve bebyggelsen beskyttet fordi det var trodd at tyskerne oppholdte seg i husene. To tyske sjøfly ble ødelagt og senket i Sørfjorden og Sundsbukta.²²¹ Disse britiske skipene var de samme som skjøt mot Elsfjord samme dag.²²²

Det ble observert noen tyske lastebiler på tur fra Hemnesberget til nordmennenes posisjon ved Finneid. Lastebilene transporterte materialer for å konstruere en bru der veien var sprengt. Lastebilkolonnen ble stoppet med mitraljøseild, tyskerne fikk satt opp bombekastere og peilet inn den norske mitraljøsestillingen. Før tyskerne hadde kjørt mot Finneid hadde de britiske soldatene forlatt stillingene sine, dermed ble de norske styrkene alene mot bergjegerne som forsøkte å presse nordover riksveien.²²³ På kvelden 14. mai var det kamper mellom norske og tyske styrker ved Finneid. Klokken 23.00 kom tyske bombefly og angrep de norske posisjonene. Kaptein Ellinger bestemte seg for å trekke seg tilbake og forsøke å berge så mye av utstyr, våpen og ammunisjon som mulig. En ordre om tilbaketrekning til Mo i Rana ble

²¹⁷ "Vormarsch Des Verstarkten Ii./Gebäjaeg.Rgt.137. Von Trondheim-Finneidfjord. (6.7.1940) Arkiv I Nordland Freiburg Pakke 2."

²¹⁸ Ibid.

²¹⁹ Ibid.

²²⁰ *Det Lange Felttoget: Med Ir14 9. April - 10. Juni 1940.* s. 173

²²¹ Ibid. s. 174

²²² "Vormarsch Des Verstarkten Ii./Gebäjaeg.Rgt.137. Von Trondheim-Finneidfjord. (6.7.1940) Arkiv I Nordland Freiburg Pakke 2."

²²³ *Det Lange Felttoget: Med Ir14 9. April - 10. Juni 1940.* s. 176

gitt. For å hindre tyskerne i å komme fram dit var det opprettet forsvarsstillinger ved Dalselv bemannet av Scots Guards. Bruen som gikk over Dalselva ble sprengt etter de siste nordmennene hadde krysset.²²⁴

Operasjon Wildente var en relativt vellykket operasjon som gjorde at veien mot Narvik ble forkortet og Feuersteins styrker ble forsterket. Bergjegerne ble derfor ytterligere en større styrke som skulle fortsette mot Narvik. På grunn av operasjonen ble de britiske og norske styrkene nødt til å trekke seg ut av Mosjøen til forbi Hemnesberget dersom de ville unngå å bli omringet.²²⁵ Feuersteins bergjegere var i hælene på de retretterende norske styrkene, noe som skapte press på tilbaketoget. Operasjon wildente var en operasjon som i likhet med Weserübung var hasardiøs. Hurtigruteskipet Nord-Norge som dro fra Trondheim var i reell fare for å bli angrepet av den britiske marinen. Det var kun flaks og tilfeldigheter som gjorde at skipet kom fram til Hemnes 10. mai. Tyskerne hadde på bakgrunnen av suksessen av Wildente planlagt å sende et skip til Mo i Rana for å gi de framrykkende bergjegerne påfyll av proviant og forsyninger. Skipet som skulle brukes var et fiskedampskip som het Albion.²²⁶ Sivile vaktvern på Sundfjellet i Sømna fikk øye på skipet på tur nordover og ga beskjeden videre til de norske vaktskipene. Om kvelden 19. mai ble Albion angrepet mens skipet lå forankret ved Brønnøysund. Det ble skutt i brann og sank til bunns, besetningen ble tatt til fange av det frivillige vaktkorpset som var satt opp i Brønnøysund.²²⁷ Skjebnen til Albion kunne like gjerne skjedd med hurtigruteskipet Nord-Norge, men tyskerne skrinla ytterligere planer om å sende forsyninger med båt eller skip til bergjegerne.

Med den tyske suksessen ved Hemnesberget tatt i betraktning var kampene som foregikk mellom 10. til 15. mai på Hemneshalvøya viktige bidrag for å sinke den tyske marsjen mot Narvik. Kampene der var noen av de hardeste kampene i hele felttoget i Helgeland. Tyskerne

²²⁴ Ibid. s. 178

²²⁵ "Lande-Unternehmen "Wildente" Im Raume Hemnes-Finneid. Arkiv I Nordland Freiburg Pakke 2."

²²⁶ Skogheim, *Alarm: Krigen I Nordland 1940*. s. 230

²²⁷ Ibid. s. 230

fryktet en fremtidig britisk landgang ved Hemnes under felttoget og de hadde derfor etablert gode forsvarstillinger.

4.3.9 Dalselv, Stien og Mo i Rana

Mo i Rana var ved 1940 et tettsted med omtrent 1200 innbyggere.²²⁸ 12. mai, to dager etter det tyske angrepet på Hemnesberget, ble flere britiske styrker satt i land på Mo. Styrken besto av 1. bataljon av Scots Guards. Disse styrkene skulle opprinnelig brukes ved fronten i Narvik, men ble omdirigert til Rana. Da de gikk i land ved Meyerkaia ble de angrepet av tyske fly som også angrep skipene, men ingen av skipene ble skadet.²²⁹ Samme dag, 12. mai, begynte de marsjen mot Dalselv, omtrent 12 km sør for Mo i Rana hvor de skulle organisere et forsvar langs en tre km lang front.²³⁰ Lengre opp i elven som delte riksveien i to var en frossen innsjø. Området var sett på som ideelt for å stoppe tyskerne, men britene oppdaget av det var vanskelig på grunn av stein og berg å grave dypt nok. De greide etter hvert å konstruere forsvarsstillinger ved å hogge ned trær og bruke jord og greiner som kamuflasje.²³¹ Forsvaret ved Rana og siste by før Saltfjellet ble dermed konsentrert ved Stien.

Den øverste sjefen for de britiske styrker ved Rana, brigader William Fraser, meldte at det var vanskelig for den britiske marine å sende forsterkninger. På grunn av de trange fjordene og Luftwaffes luftherredømme ville skipene være enkle mål. Han mente derfor at Rana burde oppgis. Ved Dalselv var den britiske sjefen, oberstløytnant Michael Trappes-Lomax, og forsvarssjef Roscher-Nielsen enig om at Rana burde forsvares og kampene fortsette.²³² Brigader Fraser ble overbevist og lovt dem forsterkninger.

Etter resten av den norske bataljonen ble samlet på Mo i Rana, ble styrken vurdert av oberstløytnant Roscher-Nielsen 13. mai som kraftig redusert og med liten kampverdi. Ved april 1940 hadde styrken 57 befal og 760 menige. Nå var styrken blitt utarmet til omtrent 300

²²⁸ Åsvang, *Det Lange Felttoget: Med Ir14 9. April - 10. Juni 1940*. s. 180

²²⁹ "Jarlen Av Lindsays Dagbok (Mai Og Juni 1940). Arkiv I Nordland, Pakke 9." s. 1

²³⁰ *Det Lange Felttoget: Med Ir14 9. April - 10. Juni 1940*. s. 182

²³¹ "Jarlen Av Lindsays Dagbok (Mai Og Juni 1940). Arkiv I Nordland, Pakke 9." s. 3

²³² *Det Lange Felttoget: Med Ir14 9. April - 10. Juni 1940*. s. 185

mann.²³³ De soldatene som var under kaptein Tage Ellinger hadde mistillit til hans lederegenskaper. Etter en del uheldige episoder og rot med ordrene til mennene hadde de fått nok. Soldatene mente det var noe mistenksomt med hans oppførsel ved kampene ved Finneid. Hans kompani gjorde derfor mytteri og kaptein Ellinger fikk en annen kommando.²³⁴ Det er vanskelig å være konkret om Ellinger hadde skyld i dette eller om at den stadige retretten kombinert med en del forvirring og tilfeldigheter gjorde at Ellinger ble offer for kompaniets frustrasjon. Sundlobataljonens tilbakereise fra Nord-Trøndelag og den stadige retretten hadde forårsaket at kampviljen og moralen gikk i oppløsning.²³⁵ Etter Sundlobataljonen kom seg til Mo i Rana 14. mai var besto IR14 av rundt 300 mann, disse besto av 3 kompani, et øvelseskompani og mindre enheter.

Forsterkningene som skulle komme til Rana var på tur fra Harstad 14. mai da skipet deres ble angrepet av tyske fly. Alle soldatene ble berget av eskortefartøyet og sendt tilbake til Harstad. Neste forsøk på å sende forsterkninger gikk skipet på grunn utenfor Bodø. Soldatene ble igjen sendt tilbake til Harstad.²³⁶ Disse uheldige hendelsene gjorde at britiske forsterkninger ikke kom fram og de få britiske og norske soldatene som var igjen i Rana skulle stå i mot en fiende som var tallmessig overlegen. Noen norske styrker ble sendt fra Saltenområdet, men disse kom for sent til Rana for å kunne bidra. Ved Rana diskuterte de britiske og norske lederne det forestående tyske angrepet. De regnet det som sannsynlig at tyskerne ville sende patruljer opp i fjellene ved Leirskardalen eller Bjerkadalen for å sondere terrenget og kanskje til og med for å gå rundt de britiske og norske stillingene. Det ble derfor satt opp to norske skipatruljer med de 60 beste soldatene på ski. Disse soldatene ble sendt opp til Akersvatnet, øst for Dalselv, 16. mai.²³⁷

Da Feuersteins bergjegere nådde de tyske styrkene ved Hemnesberget og Finneid vokste Feuerstein styrker. I dagene etter angrepet 10. mai hadde tyskerne fått omtrent 1000 soldater i

²³³ Skogheim, *Alarm: Krigen I Nordland 1940*. s. 198

²³⁴ *Ibid.* s. 200

²³⁵ Åsvang, *Det Lange Feltoget: Med Ir14 9. April - 10. Juni 1940*. s. 184

²³⁶ *Ibid.* s. 186

²³⁷ *Ibid.* s. 188

land ved Hennesberget.²³⁸ Norsk etterretning fra 16. mai påsto at tyskerne hadde omtrent 3000 soldater mellom Mosjøen, Elsfjord og Korgen.²³⁹ Antall bergjegere varierer kraftig fra kilde til kilde, men antallet kan virke nøyaktig med tanke på hvor mange bergjegerbataljoner som var på denne tiden i Helgeland.

På ettermiddagen 16. mai var de forreste bergjegerne nord for Finneid.²⁴⁰ Sorkobataljonen begynte marsjen fra Finneid 17. mai klokka 12:00. På Norges grunnlovsdag 1940 skulle 2. bergjegerdivisjon fortsette marsjen nordover mot Mo i Rana. De forreste bergjegerne nærmet seg en veisperring ved Forneset som de greide å ta seg over uten motstand. Da de kom nærmere Dalselv og Stien ble de beskytt og møtte sterk motstand fra Scots Guards som hadde stillinger på nordsiden av Dalselva. Den gamle trebrua som var den eneste direkte ferdselsruten mellom nord og sør over Dalselva var revet 15. mai. På grunn av dette og den kraftige beskytningen ble et frontalangrep ikke ansett som mulig. Scots Guards hadde regnet med at tyskerne ikke ville lykkes med å forsøke et flankangrep. Et utvalg av de beste skiløperne av bergjegerne ble sendt med ski østover for å forsøke å angripe flanken og baksiden av stillingene til Scots Guards.²⁴¹ Det er usikkert omkring hvor mange, men kildene forteller om et antall mellom 70 og 150 tyske soldater.²⁴² Denne skituren ville ta omtrent 20 timer over Rostadfjellet og ned dalføret mot de britiske posisjonene.²⁴³ I mellomtiden hadde bergjegerne som ikke var med på flankemanøver begynt å etablere bombekasterstillinger og begynte å skyte på de britiske stillingene.²⁴⁴ Bergartilleriet som bergjegerne hadde med seg ble plassert i mer i høyden i Skamdalen, slik at de var på lik høyde med fiendens stillinger.

²³⁸ "Jarlen Av Lindsays Dagbok (Mai Og Juni 1940). Arkiv I Nordland, Pakke 9." s. 1

²³⁹ *Det Lange Felttoget: Med Ir14 9. April - 10. Juni 1940.* s. 185

²⁴⁰ "Erkundungsergebnisse Der Abendluftaufklärung Am 16.5.40. Arkiv I Nordland, Freiburg Pakke 5."

²⁴¹ "Bericht Ueber Das Vorgehen Der Gruppe Sorko Von Elsfjord Nach Mo Und Die Gefechte Bei Stien Und Anfiskaanen. 19.5.1940. Arkiv I Nordland, Freiburg Pakke 3."

²⁴² *Det Lange Felttoget: Med Ir14 9. April - 10. Juni 1940.* s. 208

²⁴³ *Ibid.* s. 205

²⁴⁴ "Jarlen Av Lindsays Dagbok (Mai Og Juni 1940). Arkiv I Nordland, Pakke 9." s. 5

Rundt klokka 17:00 var bergartilleriet skyteklart og beskytningen intensiverte.²⁴⁵ Et Scots Guards kompani som var forlagt på Ytteren ble beordret fram til Dalselv som reservekompani. En av bataljonssjefene i Scots Guards kom i land ved Mo i Rana 12. mai var Jarlen av Lindsay. Klokka 19:00 16. mai fikk Jarlen av Lindsay av de britiske Scots Guards beskjed fra en gutt om at en stor mengde med tyske soldater var på tur mot dem fra dalen lengre øst.²⁴⁶

Den norske skipatroljen som hadde blitt sendt opp i fjellene mot Akersvatnet et par dager tidligere støtte på bergjegerne som var på tur opp Bjerkadalen på ski. Det var kun 12 til 15 nordmenn som var tallmessig underlegen, det ble derfor bestemt for å ikke åpne ild. Bergjegerne på ski fortsatte mot Andfiskvatn, mens 10 til 15 stykk dro mot Mofjellet. Disse kom senere ned sør for sentrum i Mo i Rana. De norske skipatroljene fikk retrettorder og nordmennene trakk seg nordover mot Båsmoen.

Klokka 18:00 kunne britene observere tyske skiløpere på tur ned fra Forneset. Scots Guards begynte å skyte mot styrkene, men de hadde funnet dekning blant skogen mot sørsiden av Dalselva.²⁴⁷ En annen del av de tyske skiløperne hadde gått lengre opp i dalen og funnet en bru som de kunne krysse. Ved dette sammentreffet kunne disse bergjegerne komme i en bedre posisjon for å gjøre en flankemanøver. Klokka 21:30 beskytningen av britenes venstre flanke. For britene var det ingen tvil om at dette var de tyske troppene de hadde blitt fortalt om tidligere.²⁴⁸ Kombinert med bergjegerne som hadde sine bombekastere og artilleri klart ved Forneset presset de hardt på Scots Guards posisjoner. De ble tvunget til å finne nye stillinger i terrenget for å unngå å bli peilet inn av tyskerne. Britene hadde tidligere hatt vansker med å grave i terrenget for å bygge forsvarstillinger. Dette ble igjen et problem da de ikke kunne finne tilstrekkelig med dekning for å unngå den tyske beskytningen. Jarlen av Lindsay ville organisere et motangrep, men han kom heller fram til at det vil være bedre om de holdte

²⁴⁵ *Det Lange Felittoget: Med Ir14 9. April - 10. Juni 1940.* s. 206

²⁴⁶ "Jarlen Av Lindsays Dagbok (Mai Og Juni 1940). Arkiv I Nordland, Pakke 9." s. 6

²⁴⁷ *Ibid.* s. 6-7

²⁴⁸ *Ibid.* s. 6

forsvarsposisjonene sine.²⁴⁹ I tillegg til det ble Jarlen såret under kampene da han forsøkte å undersøke mulighetene for et motangrep.²⁵⁰

Tidlig på morgenen 18. mai var fortsatt det fortsatt kamper i Stien, nordsiden av Dalselva. Scots Guards sine stillinger ble etterhvert uholdbare og deler av Scots Guards tvunget til å trekke seg tilbake. Kort tid etter de hadde trukket seg vekk fra nordsiden av Dalselva hadde tyskerne konstruert en farbar bru over elva. Klokka 04:30 om morgenen sender Sorko en oppdatering og ber om forsterkninger i form av mer ammunisjon og granatammunisjon.²⁵¹ Klokka 08:10 kommer en melding om at Feuersteins gruppe hadde greid å slå tilbake den ”hardnakkede” fienden ved Stien.²⁵² Scots Guards sitt nye mål var å komme seg til hovedkvarteret på Sjøneset, rett sør for Mo i Rana.²⁵³

Forsvarssjef i Helgeland Roscher-Nielsen ga beskjed til kaptein Björkmanns gruppe av frivillige soldater for å dekke Scots Guards tilbaketrekning. Det er antatt at det var 38 frivillige i denne gruppen.²⁵⁴ Den besto av frivillige fra både Norge og Sverige. Etterretning hadde påstått at en tysk patrulje var ved Andfiskå, rett nord for Dalselv og Stien. Dersom tyskerne var her kunne de være en trussel for den britiske tilbaketrekningen. Med en gang de norske frivillige kom ut av bussen de hadde blitt transportert til Åga med ble de beskutt. Under en nærkamp falt flere av nordmennene, men de lyktes i å presse tilbake bergjegerne og hindre de i å avskjære tilbakeveien mot Mo.²⁵⁵ Da ordren om retrett kom fram til nordmennene klokka 04:00 18. mai overtok skottene dette frontavsnittet før de selv trakk seg nordover forbi Mo i Rana. Forsvarstillingene ved Dalselv og Stien ble oppgitt og nordmennene og britene var på tilbaketog nordover.

²⁴⁹ Ibid. s. 7

²⁵⁰ Ibid. s. 8

²⁵¹ "Til: Hauptmann Hess Fra: Sorko 18.5.40 4.30 Uhr. Arkiv I Nordland, Freiburg Pakke 5."

²⁵² "Dokument: 379. 18.5.40. Arkiv I Nordland, Freiburg Pakke 3."

²⁵³ *Det Lange Felttoget: Med Ir14 9. April - 10. Juni 1940.* s. 211

²⁵⁴ Ibid. s. 211

²⁵⁵ Ibid. s. 212

I rapporten beskriver Feuerstein fiendens styrker de møtte ved Dalselv som svak, men det er grunnlag for å tro at motstanden de møtte var ”hardnakket” nok til å forsinke deres framgang betydelig.²⁵⁶ Flere av bergjegerne fikk oppleve sin første kamp mellom Finneid, Mo i Rana og fjellområdene over.²⁵⁷ Kampene ved Dalselv var harde nok til at noen norske og britiske styrker fikk oppholdt bergjegerne og ga dem utfordrende motstand. Dersom flanken til Scots Guards hadde blitt sikret bedre kunne bergjegerne hatt det vanskeligere med å fortsette marsjen. I tyske erfaringsberetninger fra Stien blir det nevnt at Scots Guards ved Dalselv hadde et godt forsvar. De hadde greid å utnytte terrenget til sin fordel. Men smutthullet til de britiske og norske troppene var ofte å gjøre en flankemanøver hvor de ofte var svak.²⁵⁸ Dersom flankene til forsvarstillingene ved Dalselv, som for eksempel ved Storbjørnvannet kunne utfallet av kampene vært annerledes. Ikke nødvendigvis ha fullstendig stoppet marsjen, men forsinket den nok til man hadde greid å organisere en bedre evakuering eller forsvar.

4.3.10 Marsjen mot Saltfjellet

Retretten av de britiske og norske soldatene gikk ikke helt knirkefritt. IR14 hadde vanskeligheter med å organisere og sprengte veier og bruer for å dekke retretten. Det var mangel på sprengningsutstyr og ordrer ble ofte forvirret bort under tilbaketrekingen. Alt utstyr, proviant og våpen ble beordret til å bli samlet midlertidig ved Røssvoll. Om morgenen 18. mai ble alle soldatene i Sundlobataljonen beordret til å forlate Ytteren og Båsmoen og begynne tilbaketoget mot Storforshei.²⁵⁹ Øvelseskompaniet og deler av landvern bataljonen fikk ordre 18. mai om å trekke seg nordover over Saltfjellet.²⁶⁰ Forsvarssjefen i Helgeland, oberstløytnant Roscher-Nielsen, var i tett samarbeid med oberstløytnant Trappes-Lomax som planla evakueringen. Når de britiske og norske styrkene passerte Selfors ble brua der sprengt,

²⁵⁶ "Til: Gruppe Xxi. Fra: Gruppe Feuerstein. 17.5.40. Arkiv I Nordland, Freiburg Pakke 3."

²⁵⁷ Skogheim, *Alarm: Krigen I Nordland 1940*. s. 202

²⁵⁸ "2. Gebirgsdivision. Erfahrungsbericht Der 2. Geb.Division Über Den Einsatz in Norwegen. 16.7.1940. Arkiv I Nordland, Freiburg Pakke 7." s. 9

²⁵⁹ Åsvang, *Det Lange Feltoget: Med Ir14 9. April - 10. Juni 1940*. s. 217

²⁶⁰ Ibid. s. 215

det samme skjedde med Røssvollbrua når de passerte den klokka 20:00.²⁶¹ Roscher-Nielsen og Trappes-Lomax hadde vært enige om at de britiske styrkene skulle dekke nordmennenes retrett over Ranaelva ved Selfors. Brigader Gubbins overtok kommandoen av de britiske styrkene fra Bodø og sørover etter brigader Fraser ble syk. Gubbins kom til Mo i Rana 18. mai og endret tidspunktet for retretten uten å informere Roscher-Nielsen. I tillegg svarte Gubbins nei til å dekke nordmennenes retrett til de hadde fått utstyr og materiell evakuert fra Storforshei.²⁶² Dermed ble oppgaven om å dekke retretten gitt til kaptein Ellinger.²⁶³

Klokka 11:00 18. mai kom bergjegerne forbi Åga, men når de nærmet seg byen møtte de motstand. De forreste bergjegerne havnet i et bakholdsangrep og framrykket ble forsinket.²⁶⁴ Oppholdet varte ikke lenge og bergjegerne tok seg inn i byen i løpet av ettermiddagen og fortsatte et par kilometer nord til Selfors. Her ble framskrittet hindret da de forreste troppene ble stoppet av en sprengt bru.²⁶⁵ Bergjegerne bygde en improvisert flåte som de kunne krysse elva med og komme på til Selfors.

19. mai var bergjegerne på tur mot Storforshei.²⁶⁶ Da tyskere var på tur dit oppdaget de at Reinforshei bru om gikk til Røssvoll også var sprengt.²⁶⁷ Det tok tid før tyskerne fikk bygd en provisorisk bru for å krysse Ranaelva. De norske og britiske styrkene hadde stoppet lengre nord ved Messingsletta i Dunderlandsdalen. Her ventet de på at alle hadde kommet over brua

²⁶¹ Ibid. s. 216

²⁶² Ibid. s. 217-218

²⁶³ Ibid. s. 219

²⁶⁴ Skogheim, *Alarm: Krigen I Nordland 1940*. s. 202

²⁶⁵ "Erkundungsergebnisse Der Abend-Luftaufklärung Am 18.5.40. Arkiv I Nordland, Freiburg Pakke 3."

²⁶⁶ "Bericht Ueber Das Vorgehen Der Gruppe Sorko Von Elsfjord Nach Mo Und Die Gefechte Bei Stien Und Anfiskaanen. 19.5.1940. Arkiv I Nordland, Freiburg Pakke 3."

²⁶⁷ "Erkundungsergebnisse Der Abend-Luftaufklärung Am 18.5.40. Arkiv I Nordland, Freiburg Pakke 3."

ved Ranaelva før de sprengte den kvelden 19. mai. De forreste bergjegerne av Sorkobataljonen nådde Storforshei klokka 18:30 20. mai.²⁶⁸

4.3.11 Kampene i Saltdalen

I Saltdalen kom det til å bli utkjempet noen av de hardeste kampene i hele felttoget. 20. mai fortsatte den britisk-norske retretten fra Krokstrand. Ved den sprengte bruen ved Messingsletta opprettet kaptein Ellingers gruppe forsvarsstillinger. De forreste bergjegerne kom syklende på veien mot Ellings menn kvelden 20. mai.²⁶⁹ Nordmennene begynte å skyte på tyskerne og fire av de syv syklende bergjegerne falt. Resten søkte dekning og trakk seg etter hvert tilbake og rapporterte om den sprengte bruen.²⁷⁰ Ellingers menn trakk seg tilbake nord for Krokstrand. Soldatene fra IR14 ble forlagt i områdene rundt Pothus, Vensmoen og Drageid.²⁷¹ Samme kveld 20. mai holdte forsvarssjef Roscher-Nielsen et møte med sine offiserer ved Drageid hvor det ble gitt ordre og en påminnelse fra 6. divisjon at det skulle kjempes videre. De skulle fortsette å gjøre alt de kunne for å sinke bergjegerens frammarsj til Narvik. Mennene fra IR14 hadde vært igjennom mye tilbaketrekning og det hadde påvirket deres kampvilje. Dette møtet var som en påminnelse at de måtte fortsette å kjempe uansett. Møtet ble kortvarig da de ble angrepet av tyske fly. I angrepet ble seks nordmenn drept.²⁷²

20. mai ble det sendt opp norske skitropper mot Saltfjellet. Disse skulle fungere som en flankesikring for britene som var på retrett.²⁷³ På turen ble nordmennene angrepet av tyske fly som drepte fire mann. Kampene i Saltdalen var preget av mye Luftwaffeaktivitet som besto av transportfly til Narvik og jager- og bombefly.

²⁶⁸ "Til: Gruppe Xxi, Ia Oslo. 20.5.1940 12:55 Uhr. (Fernschreiben) Arkiv I Nordland, Freiburg Pakke 1."

²⁶⁹ "Ii./Geb.Jäg.Rgt.137. Gefechte Zwischen Mo Und Saltdal (19.5.-26.5.40.) 6. Juli 1940. Arkiv I Nordland, Freiburg Pakke 2."

²⁷⁰ Ibid.

²⁷¹ Åsvang, *Det Lange Feltoget: Med Ir14 9. April - 10. Juni 1940*. s. 219

²⁷² Ibid. s. 222

²⁷³ Skogheim, *Alarm: Krigen I Nordland 1940*. s. 213

21. mai angrep tyskerne Scots Guards sine stillinger ved Messingsletten.²⁷⁴ Denne gangen ble de britiske styrkene tvunget til å trekke seg tilbake da bergjegerne omringet posisjonene deres.²⁷⁵ Når Scots Guards trakk seg tilbake over Krokstranden sprengte de enda en bru som gikk over Ranaelva. Bruddstykket på nordsiden var det opprettet forsvarsstillinger. Her utviklet det seg til en kamp gjennom natten hvor bergjegerne forsøkte å utføre et motangrep. I den tyske sammenfatningen av kampene mellom Mo og Saltdal er det nevnt at en norsk eller britisk tanks gjorde seg kjent i området.²⁷⁶ Det er usikkert hvorvidt det var noen tanks i området eller om tyskerne tok feil av bombekastere eller artilleribeskytning. Klokka 05:30 om morgenen 22. mai begynte de norske og britiske troppene å trekke seg tilbake fra Krokstranden. Bergjegerens ingeniørbataljon begynte umiddelbart å konstruere en midlertidig bru for å fortsette marsjen. Klokken 18:00 kunne fortroppene fortsette marsjen mot Polarsirkelen. Den siste motstanden bergjegerne møtte var ved Randalsvolden, litt nord for Krokstranden.²⁷⁷ Bergjegerne nådde polarsirkelen 22. mai og festet et selvlagd Nazi-flagg på polarsirkelsymbolet.²⁷⁸

23. mai klokka 08:00 begynte marsjen videre. Sorkobataljonen ledet an hele 2. bergjegerdivisjon som vanlig. Denne dagen angrep bergjegerne de britiske stillingene ved Viskiskoia. Scots Guards mistet en av sine bataljonssjefer samme dag, Trappes-Lomax ble avsatt på grunn av mistanke om ordrenekt da han oppga stillingen sin ved Krokstrand.²⁷⁹ Denne beskjeden er sagt å ha vært på de briteres kampmoral denne dagen. De hadde mistet en av sine mest respekterte ledere. De klarte å holde tilbake bergjegerne utover mot ettermiddagen, men klokka 16:00 ga brigader Gubbins ordre om retrett. I en rapport skrevet klokka 22:15 24. mai hadde bergjegerne kommet seg over den sprengte bruen ved Viskiskoia

²⁷⁴ "Ii./Geb.Jäg.Rgt.137. Gefechte Zwischen Mo Und Saltdal (19.5.-26.5.40.) 6. Juli 1940. Arkiv I Nordland, Freiburg Pakke 2."

²⁷⁵ Tamelander, *9. April. Nazitysklands Invasjon Av Norge*. s. 253

²⁷⁶ "Ii./Geb.Jäg.Rgt.137. Gefechte Zwischen Mo Und Saltdal (19.5.-26.5.40.) 6. Juli 1940. Arkiv I Nordland, Freiburg Pakke 2."

²⁷⁷ Ibid.

²⁷⁸ Skogheim, *Alarm: Krigen I Nordland 1940*. s. 209

²⁷⁹ Tamelander, *9. April. Nazitysklands Invasjon Av Norge*. s. 253

og var i kamp med de bakerste britiske styrkene om ettermiddagen 24. mai.²⁸⁰ Scots Guards holdte stillingene sine til Irish Guards fikk etablert forsvarstillinger lengre nord. Rett før midnatt 24. mai passerte Scots Guards forsvarstillingene til Irish Guards ved Pothus. Det var ved Pothus at enda et forsøk skulle gjøres for å alvorlig sinke bergjegerens framgang. Bruen over Pothus var en del av riksvei 50, denne bru ble sprengt på ettermiddagen 24. mai.

Ved Pothus, rett sør for Vensmoen, var det fire kompanier fra Irish Guards, et artilleribatteri og to av de uavhengige kompaniene. I tillegg var det norske soldater fra IR14. Som gjennom mesteparten av felttoget gjennom Helgeland var Sorkobataljonen i tet. Ved Pothus ble Sorkobataljonen forsterket av et kompani og en blandet styrke fra 136. og 138. bergjegerregiment.²⁸¹ Sorkobataljonens styrke var anslått til 700 bergjegere. Pothus besto av tre bruer, den ene gikk over Saltelven mens de to andre gikk over et mindre elv, Vatselven.²⁸²

Med norske granatkastere og artilleri greide Irish Guards og stå i mot det første angrepet 25. mai. Bergjegere fikk etter hvert flystøtte som kombinert med bakkestyrker forsøkte de å overrumple de britiske stillingene. Dette forsøket ble mislykket. Etter harde kamper gjennom hele dagen greide de tyske styrkene å tvinge Irish Guards til å oppgi stillingene.²⁸³ Et annet av Irish Guards kompanier samt et selvstendig kompani ble deretter beordret til å sikre den ubeskyttede venstre flanken. Slik endte den første dagen med de harde kampene i Saltdalen.

26. mai begynte de tyske styrkene et angrep mot de britiske styrkene som hadde kvelden før blitt beordret til å sikre venstreflanken. Bergjegere hadde i løpet av natten konstruert en bru over Saltelven for å angripe britene.²⁸⁴ Kampene sto etter hvert om kontrollen av bru over Saltelven ved Pothus.²⁸⁵ Kampene ved Pothus var første og siste gang mellom Mosjøen og

²⁸⁰ "Abendmeldung 24.5.40 - 22:15. Fra 2. Geb. Div. Arkiv I Nordland, Freiburg Pakke 1."

²⁸¹ *9. April. Nazitysklands Invasjon Av Norge.* s. 253

²⁸² *Ibid.* kart s. 254

²⁸³ *Ibid.* s. 254

²⁸⁴ "Til: Gruppe Xxi, Ia Fra: Gruppe Feuerstein, Ia. 26.5.40. 1935 Uhr. (Fernspruch) Arkiv I Nordland, Freiburg Pakke 1."

²⁸⁵ "Ii./Geb.Jäg.Rgt.137. Gefechte Zwischen Mo Und Saltdal (19.5.-26.5.40.) 6. Juli 1940. Arkiv I Nordland, Freiburg Pakke 2."

Bodø at britiske og norske styrkene hadde flystøtte. 27. mai var tre Gloster Gladiator jagerfly fra 263 skvadronen på tur fra Bardufoss til Bodø. Bodø flyplass ble bygget av det britiske luftforsvaret mellom 14. til 26. mai. Flyene greide å lande på den nylig bygde rullebanen, men da de skulle ta av igjen ble de overrasket av et tysk bombeangrep. Det ene flyet krasjet før det fikk tatt av. De andre jagerflyene rullerte med å være i luften og greide å forstyrre de tyske bombeflyene. Den ene av de to pilotene ble såret og fløy til Bardufoss. Da den siste piloten ikke observerte flere tyske bombefly fløy han mot Pothus hvor han gikk til angrep på en del av bergjegerne som var i kamper mot britiske og norske bakkestyrker. Klokka 15:45 26. mai ble et Junker 52 transportfly skutt i flammer av et Gloster Gladiator jagerfly. En halvtime senere ble enda et transportfly skutt ned. Bergjegerne observerte fire fallskjerner som hoppet ut. To Heinkel 111 bombefly forsøkte å hindre de britiske jagerflyene men lyktes ikke.²⁸⁶ Neste dag ble det rapportert av bergjegerne at åtte som hoppet i fallskjerm fra transportflyene var uskadet, men to var skadet.²⁸⁷ Disse to transportflyene var på tur til Narvik med forsyninger til Dietls 3. bergjegerdivisjon.²⁸⁸

Britene satte etter hvert inn alle sine styrker til kampen, men det viste seg at Pothus ville utvilsomt falle i bergjegerens hender. Brigader Gubbins ga derfor ordre om retrett.²⁸⁹ I løpet av 27. mai ble alle norske og britiske styrker trukket ut av Saltdalen og over til Rognan.²⁹⁰

Klokka 12:00 den 27. mai marsjerer Sorkobataljonen inn i Rognan etter dagevis med harde kamper. Deres neste mål var nå Fauske. Det ble vurdert om det var mulig å ta bruke båter til Fauske. Ettersom nordmennene og britene hadde allerede tatt eller ødelagt mange av båtene

²⁸⁶ "Til: Gruppe Xxi, Ia Fra: Gruppe Feuerstein, Ia. 26.5.40. 1935 Uhr. (Fernspruch) Arkiv I Nordland, Freiburg Pakke 1."

²⁸⁷ "Til: O.K.W. Abt. L Fra: Gruppe Xxi 27.5.40 - 13:55 Uhr. (Fernschreiben) Arkiv I Nordland, Freiburg Pakke 5."

²⁸⁸ *9. April. Nazitysklands Invasjon Av Norge.* s. 255

²⁸⁹ *Ibid.* s. 255

²⁹⁰ "I./Geb.Jäg.Rgt.137. Gefechte Zwischen Mo Und Saltdal. (6.7.1940) Arkiv I Nordland Freiburg Pakke 2."

ble en overfart med små robåter utelukket. Dermed fortsatt marsjen videre nordover til fots, den begynt rett over midnatt klokka 00:30 den 28. mai.²⁹¹

Veien mellom Mo i Rana nordover gjennom Saltdalen var i tyskernes hender, men etter britenes og nordmennenes brusprengninger var veien veldig vanskelig å bruke til transport av utstyr, soldater og forsyninger.²⁹² De var derfor fortsatt avhengig av å få fløyet inn en del materiell og utstyr. Kampene ved Pothus var den siste store kampen før bergjegerne inntok Bodø. Både de norske og britiske styrkene hadde blitt slått, men bergjegerne hadde ikke greid å fullstendig knekke motstanden.

4.3.12 Bodø bombes

De tyske bombeflyene som de to Gladiator jagerflyene hadde forstyrret var på tur mot Bodø. Luftwaffe utførte et overraskelsesangrep fra lav høyde der de bombet Bodø i senk 27. mai.²⁹³ Bodø by manglet antiluftskyts, dermed kunne tyske fly bombe med større presisjon ved å gå lavere uten frykt for å bli nedskutt. Angrepet ødela flere hundre hus og eiendommer og 15 sivile mistet livet.²⁹⁴

Mellom 29. og 30. mai evakuerte fiskeskøyter styrkene som befant seg på Bodøhalvøya til Røsvik. Et kompani med South Wales Borderes hadde ankom Bodø 25. mai med en offiser som hadde ordre til Scissorforce. Alle britiske og franske tropper skulle nå trekkes ut av Norge.²⁹⁵ Alle fem uavhengige kompaniene fra Scissorforce skulle evakueres sammen med resten av de britiske styrkene. Forsvarssjef ble visstnok ikke orientert om den forestående evakueringen. Han hadde håpet på å bygge en forsvarsfront sør for Fauske. Flere norske soldater hadde ankommet fra Narvikfronten, men de kunne ikke alene stå i mot bergjegerne

²⁹¹ "Vormarsch Des Verstärkten Ii./137 Nach Saltdal-Fauske Und Gefecht Bei Finneid-Sörfold. 6.Juli 1940. Arkiv I Nordland, Freiburg Pakke 2."

²⁹² "Til: Gruppe Xxi, Trondheim Fra: Gruppe Feuerstein. 27.5.40. 19:00 Uhr. Arkiv I Nordland, Freiburg Pakke 1."

²⁹³ 9. April. *Nazitysklands Invasjon Av Norge*. s. 256

²⁹⁴ Skogheim, *Alarm: Krigen I Nordland 1940*. s. 221

²⁹⁵ Tamelander, 9. April. *Nazitysklands Invasjon Av Norge*. s. 256

som var på tur mot dem. Derfor måtte de norsk styrkene trekke seg nordover mot Langset og Røsvik. Herfra tok de seg til Lofoten, Vesterålen, Ofoten og Salangen. I denne operasjonen trådte veldig mange sivile med fiskebåter og andre fartøy for å hjelpe nordmennene å evakuere. Det har blitt omtalt som Norges Dunkerque.²⁹⁶ IR14s soldater ble satt opp i både nye og gamle enheter og deltok i sluttkampene ved Narvik ved Bjørnfjell. En del av nordmennene deltok også i sikringen til evakueringen av Altabataljonen ved krigens slutt 9. juni.²⁹⁷ Kaptein Tage Ellings gruppe med soldater kom fram til Bodø fra Rognan. De ble evakuert utover dagen 30. mai med fiskeskøytene.²⁹⁸

Fauske var et viktig forbindelsesledd sørover, nordover og til Bodø. Britiske styrker trakk seg ut av Fauske om morgenen 29. mai.²⁹⁹ Jarlen av Lindsay som hørte til Scots Guards kom til Bodø for så å bli evakuert til utenfor Harstad. Her ble de innkvartert i omtrent en uke fram til alle britiske styrker evakuerte fra Norge 6. og 7. juni.³⁰⁰ På formiddagen 1. juni kom bergjegere inn i Bodø.³⁰¹

4.3.13 Gjenerobringen av Narvik

Etter at det ble bestemt at alle britiske, franske og polske styrker skulle trekkes ut av Norge, ville britene erobre Narvik. Ved midnatt 27. mai med støtte fra Royal Navy angrep franske, norske og polske styrker Narvik fra tre ulike retninger.³⁰² Etter harde kamper greide de å slå tilbake Dietls styrker fra Narvik og tvinge bergjegerne østover mot grensen til Sverige. Situasjonen for de britiske styrkene i Europa hadde utviklet seg til å bli prekær. Britene hadde etablert en forsvarsperimeter rundt den franske havnebyen Dunkerque. En evakuasjon av den britiske ekspedisjonsstyrken var nær til realiteten.

²⁹⁶ Åsvang, *Det Lange Felttoget: Med Ir14 9. April - 10. Juni 1940*. s. 225

²⁹⁷ *Ibid.* s. 225

²⁹⁸ Skogheim, *Alarm: Krigen I Nordland 1940*. s. 225

²⁹⁹ *Ibid.* s. 224

³⁰⁰ "Jarlen Av Lindsays Dagbok (Mai Og Juni 1940). Arkiv I Nordland, Pakke 9."

³⁰¹ *Alarm: Krigen I Nordland 1940*. s. 229

³⁰² Tamelander, *9. April. Nazitysklands Invasjon Av Norge*. s. 259

4.3.14 Bergjegeres siste veimarsj

30. mai var Sorkobataljonen ved Djupvik. De rapporterte at all fiendemotstand var nedbrutt. De skulle fortsette mot Sørfold.³⁰³ Sørfold var det lengste 2. bergjegerdivisjon kom seg fram til kapitulasjonen 9. juni. Sorkobataljonen hadde kommet ved veiens ende. Riksvei 50 gikk ikke helt til Narvik i 1940. Hele 2. Bergjegerdivisjon hadde lagt bak seg mer enn 600 km på 28 dager. Men for å komme seg helt fram til Narvik måtte de krysse fjell, breer og fjorder.

4.3.15 Bøffelmarsjen

I slutten av mai var situasjonen for general Dietl og hans bergjegere prekær. Angrepet ved Narvik hadde tvunget bergjegerne til å forlate byen østover mot Sverige. På denne tiden var ikke tyskerne klar over at de allierte skulle trekke seg ut av Norge. Det ble derfor bestemt at dersom de skulle raskest mulig til unnsetning ble en operasjon satt til verks.

”Büffelunternehmen” ble operasjonen kalt, bøffelmarsjen på norsk. Oppkalt etter kallenavnet til general Dietl. Bergjegere skulle fra Røsvik gå til fots over fjellene nær den svenske grensen.³⁰⁴ For å unngå å bli angrepet av fly skulle marsjen foregå hovedsakelig om natten. På denne tiden var det ikke fullstendig mørkt om nettene, men det ble bedømt til å være det tryggeste uansett. Målet var å sende over 2500 soldater over fjellene til Narvik. Totalt ti kompanier med ingeniør- og artilleripersonell. For å kartlegge turen over fjellene ble en fortropp sendt. Denne fortroppen besto av bergjegere fra Sorkobataljonen som hadde vært forrest gjennom nesten hele av felttoget i Helgeland. For å unngå at soldatene skulle bli nedlastet med proviant og utstyr ble det planlagt at Luftwaffe skulle slipp forsyninger på avtalte tidspunkt på avtalte steder.³⁰⁵

Denne fortroppen besto av 20 bergjegere som hadde meldt seg frivillig. Marsjen kom til å vare i 11 dager før de kom fram til Narvik. De tok seg over forbi Kobbvannet og videre til Hellemobotn. Bergjegerne hadde kun med seg det nødvendige av utstyr ettersom de skulle

³⁰³ "Til: Gruppe Xxi Fra: Gruppe Feuerstein. 30.5.40. 20:00 Uhr. Arkiv I Nordland, Freiburg Pakke 1."

³⁰⁴ Skogheim, *Alarm: Krigen I Nordland 1940*. s. 241

³⁰⁵ "Dokument: 251. Arkiv I Nordland. Freiburg Pakke 1."

bli forsynt underveis. 9. juni hadde bergjegerne kommet midt mellom Hellemobotn og Skjomen da et tysk speiderfly fløy over dem og kastet ned en melding. Norge hadde kapitulert og de allierte styrkene trakk seg ut av Norge.³⁰⁶

4.3.16 Mowinckel-planen

Et moment som ikke er drøftet hittil er den såkalte Mowinckel-planen. Forslaget handlet om å dele Norge i to. General Dietls styrker skulle trekke seg ut av Narvik og den norske kongen og regjeringen skulle fortsette å regjere i en ikke-okkupert sone. Denne planen stammet fra den tidligere norske statsministeren før Nygaardsvold, J.L. Mowinckel.³⁰⁷ Sverige var ivrig å få igjennom denne planen med de stridførende parter, men det falt ikke i smak. Etter forhandlingene og kommunikasjonen mellom partene gikk hadde tyske styrker kommet for langt for at Mowinckel-planen var gjennomførbar. Forhandlingene foregikk i mai 1940, her ville det være interessant dersom marsjen til bergjegerne hadde blitt stanset på Helgeland og Mowinckel-planen drøftet ytterligere. Slik ble det ikke og Mowinckel planene ble droppet ettersom det ikke ble fordelsaktig for verken tyskerne, britene, svenskene eller nordmennene.

4.3.17 Narvik og Norge evakueres

Etter at Narvik ble frigjort fra tyskerne 29. mai ble det gitt ordre om at alle britiske, franske og polske tropper skulle evakueres.³⁰⁸ 7. juni lettet den britiske destroyeren Devonshire anker fra Tromsø. Dette skipet hadde med seg den norske regjeringen og den norske kongefamilien. De siste to bataljonene som var igjen i Narvik forlot byen senere samme dag.³⁰⁹ 9. juni ble 6. divisjon oppløst og begynte demobiliseringen. Den første alliert seier var ved erobringen av Narvik. Byen hadde vært befridd og vært under alliertes kontroll i 10 dager før de evakuerte.

13. juni kom fortroppen av de 20 bergjegerne til Narvik hvor de ble mottatt av general Dietl. Ettersom 2. bergjegerdivisjon ikke hadde kommet fram i tide til å ha innvirkning på kampene

³⁰⁶ *Alarm: Krigen I Nordland 1940.* s. 243

³⁰⁷ Tamelander, *9. April. Nazitysklands Invasjon Av Norge.* s. 222

³⁰⁸ Kersaudy, *Norway 1940.* s. 216

³⁰⁹ Tamelander, *9. April. Nazitysklands Invasjon Av Norge.* s. 270

27. til 28. mai ble det mer en propagandaseier for tyskerne. De hadde greid å knytte forbindelse til lands, men de hadde ikke hindret de allierte i å gjenerobre byen.

5 Oppsummering av felttoget i Helgeland

Felttoget i Helgeland var spesielt. Marsjen til 2. bergjegerdivisjonen var på flere hundre kilometer, og den ble gjennomført utelukkende til fots på veldig kort tid. Kunne norske og britiske ha stoppet bergjegerne på Helgeland? Det i seg selv er vanskelig å si konkret. De hadde muligheter for kanskje å hindre eller stoppe frammarsjen mot Narvik. Spesielt ved Storbjørnvannet, Hemnesberget, Dalselv eller kanskje i Saltdalen. Ved Storbjørnvannet var det første gang det viste seg at det var mulig å faktisk stoppe fienden på Helgeland. Myten om at tyskerne var ustanselige ble dermed bevist motsatt.

Fordelene som tyskerne besatte var avgjørende. Luftherredømme var noe de hadde, og viste seg å være en fordel ved flere kamper i Norge. For å forsvare seg hadde de britiske styrker noen få antiluftskytiskanoner med seg, men det gjorde liten til ingen forskjell. Tyskerne vurderte de britiske soldatenes kampmoral og motstand som liten. Kanskje var den uendelige retretten som de britiske, franske og norske styrkene hadde gjennomgått helt siden 9. april påvirket dem til at å holde ut til siste mann var bortkastet da en tilbaketrekning virket uunngåelig. Bortsett fra noen få harde sammenstøt besto kampene på Helgeland ofte av små trefninger som hadde begrenset effektivitet, bortsett fra en midlertidig hindring. Etter norske eller britiske soldater hadde overrasket den tyske fortroppen var overraskelsesmomentet borte. Da bergjegerne hadde organisert motangrep var kampene ofte over og de norske og britiske styrkene trakk seg tilbake. Noen få store kamper var det, men her brukte bergjegerne ofte flankemanøvrer som tvang forsvarerne til å retrettere. Scissorforce var kanskje ikke sterk nok til å stå i mot bergjegerne på Helgeland. De manglet både forberedelser, utstyr og erfaring med terrenget for å utføre oppgaven. Ifølge tyske erfaringsberetninger var de britiske soldatene ikke like flink som nordmennene i å utnytte terrenget i kampene. Dersom de norske og britiske styrkene hadde samarbeidet bedre kunne det gått annerledes. Kommunikasjonen og samarbeidet mellom britiske og norske ledere var jamt over for dårlig for å kunne utrette store seire i Helgeland. De hadde ofte forskjellige mål. Nordmennene ville hindre og stanse fienden, mens de britiske lederne hadde som formål å forsinke fienden.

Overraskelsesmomentet tyskerne hadde overvældet de norske, britiske og franske lederne. De tyske planene kunne være dristig, men de var jamt over gjennomført planlagt, i motsetning til de mange allierte planene som ble forsøkt gjennomført og/eller etter hvert avlyst. Kampene i Norge, i likhet med Helgeland, var uten en overordnet plan. Scissorforce hadde i ordre om å

føre en geriljakrig for å forsinke tyskerne i deres marsj nordover. Styrkene som ble sendt til Helgeland var ikke like erfarne eller utdannet for en krigføring i et slikt terreng, i motsetning til bergjegerne som de sto i mot.

10. mai 1940 var en dag der flere hendelser endret situasjonen i Europa og på Helgeland. I Storbritannia ble Winston Churchill statsminister. Frankrike ble sammen med Belgia og Luxembourg invadert av Tyskland. Dersom Tyskland ikke hadde invadert Vest-Europa hadde de britiske og franske styrkene holdt ut lengre i Norge? På grunn av åpningen av vestfronten ble det for alle partene en tofrontskrig, en i Vest-Europa og en i Norge. Samtidig som dette ble Hemnesberget angrepet av bergjegere som kunne avskjære norske og britiske styrker lengre sør i Helgeland. Dersom hurtigruteskipet Nord-Norge hadde lidd samme skjebne som fiskedampbåten Albion, hadde den tyske erobringen av Hemnesberget blitt forsinket eller stanset i det store og hele. Forsvaret av Mosjøen ville da unngått å bli evakuert like hurtig eller ikke i det hele tatt.

Når man stiller seg spørsmål av en kontrafaktisk art er det lett i havne i løse spekulasjoner. Det gjelder også når man ser på hva som kunne ha skjedd i Helgeland i 1940. Ettersom fronten i Vest-Europa åpnet seg kun dager etter felttoget i Helgeland startet, var Storbritannia og Frankrikes oppmerksomhet rettet mot den nye fronten. Det var derfor tvilsomt at flere allierte styrker skulle bli sendt til Norge. Sett i sammenheng var det ikke stort å gjøre med de norske og britiske styrkene tilgjengelig for å stå i mot den tyske overmakten.

2. bergjegerdivisjons formål med felttoget i Helgeland 1940 hadde som formål å komme raskest mulig til Narvik. Formålet med marsjen ble med de alliertes evakuering av Narvik og Norge relativt meningsløs. Når det er sagt hadde de britiske og norske forsvarerne på Helgeland 1940 ikke oddsene i sin favør. De norske og britiske forsvarerne ble ofre for flere uheldige hendelser. Kombinert med dårlig kommunikasjon og planlegging resulterte det i et relativt vellykket tysk felttog i Helgeland. De hadde marsjert fra Nord-Trøndelag helt til Narvik og dermed knyttet styrkene sammen med de lengre sør i Norge.

6 Litteraturliste

Kilder

- "2. Gebirgsdivision. Erfahrungsbericht Der 2. Geb.Division Über Den Einsatz in Norwegen. 16.7.1940. Arkiv I Nordland, Freiburg Pakke 7."
- "Abendmeldung 24.5.40 - 22:15. Fra 2. Geb. Div. Arkiv I Nordland, Freiburg Pakke 1."
- "Abschrift (3. Mai 1940) Arkiv I Nordland Freiburg Pakke 2."
- "Bericht Ueber Das Vorgehen Der Gruppe Sorko Von Elsfjord Nach Mo Und Die Gefechte Bei Stien Und Anfiskaanen. 19.5.1940. Arkiv I Nordland, Freiburg Pakke 3."
- "Divisionsbefehl 2. Gebirgsdivision 29.4.1940 (Abschrift) Arkiv I Nordland: Freiburg Pakke 2."
- "Dokument: 251. Arkiv I Nordland. Freiburg Pakke 1."
- "Dokument: 379. 18.5.40. Arkiv I Nordland, Freiburg Pakke 3."
- "Erkundungsergebnisse Der Abend-Luftaufklärung Am 18.5.40. Arkiv I Nordland, Freiburg Pakke 3."
- "Erkundungsergebnisse Der Abendluftaufklärung Am 16.5.40. Arkiv I Nordland, Freiburg Pakke 5."
- "Fliegerabwurf 5.5.1940 (Abschrift) Arkiv I Nordland Freiburg Pakke 2."
- "Fliegerabwurf 8.5.40. (Abschrift) Arkiv I Nordland Freiburg Pakke 2."
- "Gruppe Xxi: Betr.: "Weserübung Nord". Operationsbefehl Für Die Besetzung Norwegen. 5.3.1940. Arkiv I Nordland, Dokument 89."
- "Ii. Geb.Jäg. Rgt. 137 Kommandeur. 7.5.40 01:00 Uhr Gezeichnet Sorko. (Abschrift Arkiv I Nordland Freiburg Pakke 2."
- "Ii./Geb.Jäg.Rgt.137. Gefechte Zwischen Mo Und Saltdal (19.5.-26.5.40.) 6. Juli 1940. Arkiv I Nordland, Freiburg Pakke 2."
- "Ii./Geb.Jäg.Rgt.137. Gefechte Zwischen Mo Und Saltdal. (6.7.1940) Arkiv I Nordland Freiburg Pakke 2."
- "Jarlen Av Lindsays Dagbok (Mai Og Juni 1940). Arkiv I Nordland, Pakke 9."
- "Lande-Unternehmen "Wildente" Im Raume Hemnes-Finneid. Arkiv I Nordland Freiburg Pakke 2."
- "Majavatn Bahnhof 6.5.40. (Abschrift) Arkiv I Nordland Freiburg Pakke 2."
- "Til: 2. Geb. Division Fra: Sorko 8.5.40 (Abschrift) Arkiv I Nordland Freiburg Pakke 2."
- "Til: 2. Geb. Division. 9.5.40 Fra: Sorko (Abschrift) Arkiv I Nordland Freiburg Pakke 2."
- "Til: 2. Geb. Division. Fra: Sorko 8.5.40 (Abschrift) Arkiv I Nordland Freiburg Pakke 2."
- "Til: Der Division, Dem Regiment, Seekommandant, Trondheim. Fra: Holzinger, Hptm. 14.5.1940. Arkiv I Nordland, Freiburg Pakke 2, Flucht Aus Narvik."
- "Til: Gruppe Xxi Fra: Gruppe Feuerstein. 30.5.40. 20:00 Uhr. Arkiv I Nordland, Freiburg Pakke 1."
- "Til: Gruppe Xxi, Ia Fra: Gruppe Feuerstein, Ia. 26.5.40. 1935 Uhr. (Fernspruch) Arkiv I Nordland, Freiburg Pakke 1."
- "Til: Gruppe Xxi, Ia Oslo. 20.5.1940 12:55 Uhr. (Fernschreiben) Arkiv I Nordland, Freiburg Pakke 1."
- "Til: Gruppe Xxi, Trondheim Fra: Gruppe Feuerstein. 27.5.40. 19:00 Uhr. Arkiv I Nordland, Freiburg Pakke 1."
- "Til: Gruppe Xxi. Fra: Gruppe Feuerstein. 17.5.40. Arkiv I Nordland, Freiburg Pakke 3."
- "Til: Hauptmann Hess Fra: Sorko 18.5.40 4.30 Uhr. Arkiv I Nordland, Freiburg Pakke 5."

- "Til: O.K.W. Abt. L Fra: Gruppe Xxi 27.5.40 - 13:55 Uhr. (Fernschreiben) Arkiv I Nordland, Freiburg Pakke 5."
- "Vormarsch Des Verstärkten Ii./Gebäjaeg.Rgt.137. Von Trondheim-Finneidfjord. (6.7.1940) Arkiv I Nordland Freiburg Pakke 2."
- "Vormarsch Des Verstärkten Ii./137 Nach Saltdal-Fauske Und Gefecht Bei Finneid-Sörfold. 6.Juli 1940. Arkiv I Nordland, Freiburg Pakke 2."

Litteratur

- Balsvik, Randi Rønning. *Det 20. Århundrets Historie - Et Globalt Perspektiv*. Oslo: Cappelen Damm, 2010.
- Finnbakk, Torstein. *Hemnes I Krig 1940-1945*. Hemnes: Hemnes Kommune, 1995.
- Furre, Berge. *Norsk Historie 1914-2000 Industrisamfunnet - Frå Vokstervisse Til Framtidstvil*. Oslo: Det Norske Samlaget, 2010.
- Harr, Geirr. *The German Invasion of Norway April 1940*. Barnsley: Seaworth Publishing, 2010.
- Jaklin, Asbjørn. *Nordfronten: Hitlers Skjebneområde*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS, 2007.
- Joakimsen, Oddmund. *Narvik 1940: Nazi-Tysklands Første Tilbakeslag under 2. Verdenskrig*. Sør-Troms Museum, 2010.
- Kersaudy, François. *Norway 1940*. London: Arrow Books Limited, 1991.
- Kjeldstadli, Knut. *Fortida Er Ikke Hva Den Engang Var*. 2. ed. Oslo: Universitetsforlaget, 2010.
- Matthias, Kraeutler ; Springenschmid, Carl. *Es War Ein Edelweiss. Schicksal Und Weg Der Zweiten Gebirgsdivision*. Leopold Stocker Verlag, 1962.
- Palmer, R.R. Colton, Joel. Kramer, Lloyd. *A History of the Modern World since 1815. A History of the Modern World*. 2 vols. Vol. 2, New York: McGraw-Hill, 2007.
- Sandvik, Trygve. *Operasjonene Til Lands I Nord-Norge 1940*. 2. ed. Oslo: Gyldendal, 1965.
- Skogheim, Dag. Westrheim, Harry. *Alarm: Krigen I Nordland 1940*. Oslo: Tiden Norsk forlag, 1984.
- Tamelander, Michael. Zetterling, Niklas. *9. April. Nazitysklands Invasjon Av Norge*. Oslo: Spartacus Forlag AS, 2008.
- Åsvang, Arnt O. *Det Lange Felttoget: Med Ir14 9. April - 10. Juni 1940*. Forvik: Åsvangs Småbokforlag, 1990.

